

143

12

60

237.

143
12
60
237

Novarum Dissertationum
DE
MORBIS ABSTRUSIORIBUS
TRACTATUS PRIMUS.
DE
FEBRIBUS
INTERMITTENTIBUS,

In quo obiter Febris Continuæ
natura explicatur.

Authore

JOHANNE JONES, LL.D. & Medico.

1740

HAGÆ-COMITUM,

Apud ARNOLDUM LEERS,
M. DC. LXXXIV. 27

*Spiritus
Philippus
Bonetti*

*Franciscus
Joseph
Ph. M. D.*

LIBRARY OF THE

DE

UNIVERSITY OF CHICAGO

TRACATUS PRIMUS

DE

LIBRIS

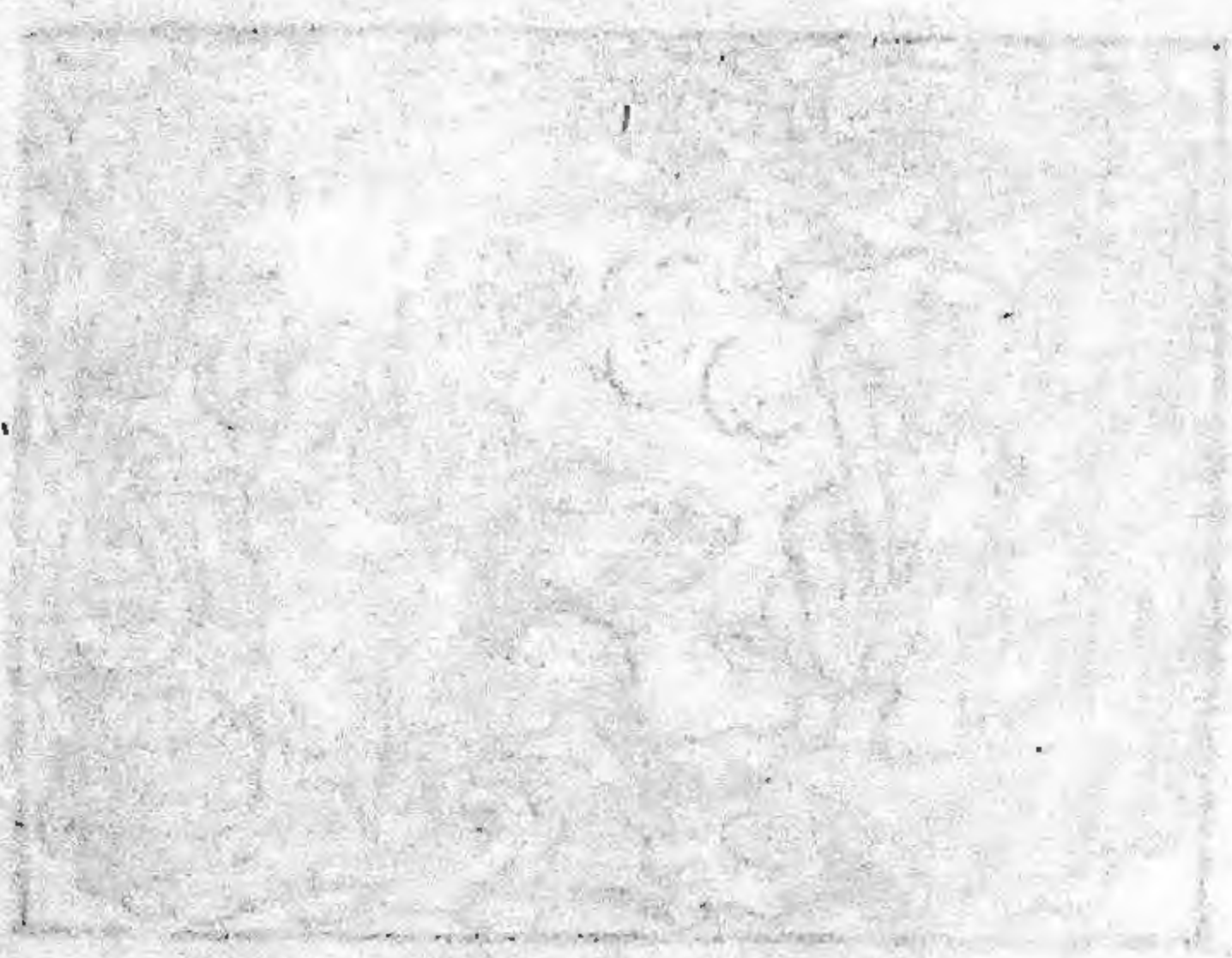
INSTITUTIONUM

In quo dicitur de rebus Continuis

et de rebus discretis

Ab

Joanne de S. Joanne

LIBRARIUS

DE

LIBRARIUS

ELENCHUS RERUM.

PARS PRIMA.

De Febris intermittentibus in genere.

C A P. I.

*De Februm intermittentium causis Procatarticis,
quæ diathesin Febrilem pariunt.*

Causæ Procatarticæ recensentur, p. 1, 4. Ad tres classes rediguntur, p. 5. Prima classis, *ibid.* Effectus causarum hujus classis est cruditates sanguini suggerere, *ibid.* Secunda classis, p. 7. Idem est hujus classis effectus. *ibid.* Tertia classis, *ibid.* Idem etiam hujus classis effectus est, *ibid.* Conclusio generalis ex præmissis elicitæ, p. 8. Humor celebrata Ternio (*bilis nempe, pituita, & melancholia*) improbantur, *ibid.* Conclusio generalis confirmatur à morbis Febres intermittentes excipientibus, p. 9. à Medicamentorum Febrifugorum facultatibus, *ibid.* Aëre febrifugo, *ibid.* Urinæ & sanguinis autopsiâ, p. 10. Cruditates Febriles à pituitâ (proprie sic dictâ) variis modis discrepant, *ibid.*

C A P. II.

De causis quæ diathesin Febrilem in actum suscitare solent.

Enumerantur causæ diathesin in actum excitantes, p. 11. Omnia horrifera, cruditates generantia, & sanguinem perturbantia paroxysmos Febriles evocant, *ibid.*

C A P. III.

*De Paroxysmorum præludiis, signisque accessionem
mox ingruentem præsagientibus.*

Præsagia enumerantur, p. 12. Quædam conclusiones à præsagiorum consideratione profluentes, p. 13.

E L E N C H U S

Res præcipuæ notæ , quæ ex eisdem præfagiis eliciuntur , p. 14.

C A P. I V.

De Symptomatis exhorrescentiæ tempore emicantibus.

Symptomata in horrore Febrili se proferentia , p. 15. Quædam præcognita , quæ ad symptomatum , signorum præfagientium , & causarum excitantium explicationem viam sternunt , utpote partium sensilium contractio , extensio , &c. p. 16. & deinceps. Membrana est proprium sensationis organon p. 19. Frigoris consideratio quatenus rigori Febrili analogum est , p. 20. Ejus effectus in corpore animato à partium sensilium contractione oriuntur. Causa palloris , p. 21. 22. Quare Frigus sanguinem , aliósque humores repellit , *ibid.* Quare hæmorrhagias sistit , *ibid.* Quare cutem anserinæ similem reddit , p. 23. Quare sudores è vestigio cohibet , *ibid.* Quare lachrymas movet , *ibid.* Quare sputationes , defluxiones , catarrhos , narium stillicidium , diarrhœas , &c. causat , p. 24. Quare micturitionem ciet , *ibid.* Cur dormiens in lecto mingit , si manus ejus aquâ frigidâ immergatur , *ibid.* Cur frigus horrorem excitat , p. 25. Cur stuporem inducit , p. 26. Frigus , & horror Febrilis præmissis ferè omnibus conveniunt , *ibid.* Eorum discrepantia statuitur , p. 27. Rigoris Febrilis causa ad repellentium album necessario referenda est , *ibid.* Repellentia recensentur , *ibid.* Ex quibus materia Febrilis solius aciditatis capax est , p. 28. In corpore stagnans necessario acescit , *ibid.* Frigoris , & rigoris Febrilis convenientiâ oritur à materiæ morbificæ , & frigoris simili repellendi , & partes contrahendi vi , p. 29. Quædam alia rigori Febrili analogâ proferuntur *ibid.* Aciditatem rigoris Febrilis causam esse confirmatur morbis Febres intermittentes consequentibus , utpote affectionibus hypochondriacis , &c. *ibid.* Obiter , cur Melancholicis e mentita spectra , larvæ , & funesta phantasmata objici videntur , p. 30. Aciditas ad omnia rigo-

R E R U M.

rigoris Febrilis phænomena dilucidanda sufficit, *ib.* Materiae morbificæ magna quantitas partium sensilium contractionem quandoque excitat, *ib.* Eandem promovere potest ejusdem materiae frigiditas, *p. 31.* Aciditatis genesis perpenditur, quò melius ejusdem in Febricitantibus sedes investigetur, *ib.* Aciditas oritur à sale in minutias redacto, *ib.* Calor, aut fermentatio ad sales comminuendos requiritur, *p. 32.* Particulæ acidæ semper salibus inesse videntur, seu potius, omnis sal ex se acidus est, *p. 33.* Illud probatur ex *Nicholao Limerio, ibid.* A vinorum novellorum, & mustorum effectibus, *ibid.* A fructuum vario statu, *ibid.* Quæ acidas particulas ab involucris suis expediunt aciditatem promovent, *p. 35.* Sic etiam quæ acidas, & non sulphureas particulas evehunt aciditatem evocant, *ibid.* Ut calor lenis, *ibid.* Fermentatio languidior, *p. 36.* Quibus suppetias fert liquorum dissoluta mixtio, *ibid.* Acorem etiam promovent, quæ sulphurearum particularum dissipationem conferunt, *p. 37.* Ut calor, *ibid.* Immodicæ fermentationes, & nimis frequentes, *ib.* Vasorum, aut liquorum agitatio, *ib.* Tempus & mora, *ib.* Liquorum tenuitas, *ib.* Sulphuris penuria & salis copia *p. 38.* Quantitas exigua, *ib.* Ea recensentur, quæ aciditatem impediunt, *p. 39.* Disquisitio instituitur de aciditatis Febrilis propriâ & primariâ sede, *p. 40.* An materia Febrilis in sanguine acescat? *ibid.* Liquores spiritu & sulphure turgidi aciditati minus obnoxii sunt, & alia ab aciditate vindicant, *ibid.* Liquores nullo aut exiguo sale fixo præditi seriùs aut nunquam acescunt, *p. 41.* Liquores crassiores seriùs & difficiliùs acescunt, *ibid.* Liquor oleosus & sulphureus dum ejus sulphur evehitur non acescit, *ibid.* Omnia præmissa in sanguinis tutamen conspirant, *ibid.* Proinde aciditatis prorsus incapax esse videtur, *p. 42.* Illud variis rationibus probatur, *p. 43.* Veteres materiam morbificam extra venas corrumpi statuerunt, *p. 47.* Chyli motus indagatur, quò melius ejusdem aciditatis focus perquiratur, *p. 48.* Chylus sanguinem in venis axillaribus subit, *ibid.* Circulationis legibus quaquaversum propellitur, *ibid.*

Materia morbifica crassior est, & tenacior chyli portio, *ibid.* Res crassa & tenax angustos meatus ægrè pervadit, *p.* 49. Quare materia morbifica in capillaribus, & tenuissimis meatibus & vasculis necessario hæret, *ibid.* Ubi etiam necessario acefcit, quare angustia ad vasorum sanguineorum fines sunt aciditatis Febrilis vera, & primaria sedes, *ibid.* Nullum datur ejusdem materiæ peculiare receptaculum, aut capsula, *p.* 50. Illud variis modis probatur, *ibid.* & *p.* 51. Materia morbifica consideratur quatenus in angustis hærens, *p.* 52. Ipsarum angustiarum status & dispositiones perpenduntur, *p.* 53. Omnia rigoris Febrilis symptomata, & phænomena sigillatim explicantur, *ibid.* Causæ excitantes, & paroxysmi ingruentis signa illustrantur, *p.* 58.

C A P. V.

De symptomatis in Æstu Febrili se proferentibus.

Æstus Febrilis symptomata, *p.* 59. Caloris & ignis ratio investigatur, *p.* 60. Sulphureis particulis originem debent, *ibid.* Ex minutissimis particulis constant, *ibid.* Eadem particulae à se invicem discretæ sunt, & disseminatæ, *p.* 61. Sulphureæ particulae quæ maximè discretæ sunt, quàm proximè ad ignis statum accedunt, *ibid.* Hæc sententia stabilitur rationibus sumptis à rerum destillationibus, *ibid.* A spiritibus sulphureis fauces urentibus, *p.* 62. A fermentatione, quæ fit à pulveribus in liquores injectis, *p.* 63. Ea considerantur quæ affusâ aquâ calefcunt, *ibid.* Cur semivista facilè ignem concipiunt, *p.* 64. Cur elychnium sevo inebriatum cineribus oblinitum citiùs accendatur, *ibid.* Cùm calor, & ignis, particularum sulphurearum disgregatione, vel sulphuris divisione fiant; Divisio, ejusque requisita expendenda sunt, *p.* 65. Ejus Definitio, *ibid.* Requisita generalia, *ibid.* Requisita specialis divisionis, quæ ad ignem, aut fermentationem excitandam exigitur, *p.* 66. Acidum hujusmodi requisitis maximè instruitur, *ibid.* Eorum autem opinio

R E R U M.

opinio reprobatur, qui ignem ipsum acidum esse statuunt, *p.* 67. Acidæ & sulphureæ particulæ ad ignitionem conspirant, *p.* 69. Acida ignitionis sunt instrumenta, sulphur matéria ignem constituens, 70. Instrumentum nihil efficit sine motu, *ibid.* Acidæ particulæ in sanguinem introductæ motu carere nequeunt, *p.* 71. Sanguinem ejusque sulphur dividendo *Æstus* cient *ibid.* Quâ ratione *Æstus* Febrilis plenum statum acquirit, *p.* 72. Omnia ejusdem *Æstus* symptomata sigillatim explicantur, *ibid.* Paroxyfmi declinatio, *p.* 75. Phænomena in Declinatione notabilia, *ibid.* Quædam præmittuntur, quæ ad Declinationis explicationem conducunt, *ibid.* Declinationis ratio proditur, *p.* 77. Sudor ad solidiorem intermissionem nonnihil conducit, *p.* 78. Ratio sudoris in paroxyfmorum declinationibus emanantis, *ibid.* Cur sudor in *Æstu* non effluit, *p.* 80. Cur sudore emanante, sitis statim sedatur, *p.* 81. Autoris sententia circa hujus sudoris causam confirmatur, *p.* 82. Fermentationis despumatio non est illius causa, *p.* 84. Nec materiæ morbificæ coctio, *p.* 89. Nec feri attenuatio, *ibid.* Nec Archæus, *p.* 90. Sudor criticus & symptomaticus, *p.* 91. Urina critica & symptomatica, *ibid.* Ratio elucescit, cur opiata sudorem evocant, *ibid.* Cur plurima astringentia alexipharma sunt, sudorifica, & diuretica, *p.* 92. Cur potus frigidi in Febris ardentioribus sudorem movent, *ibid.* Cur in iisdem Febris frigida externè admota idem nonnunquam præstant, *ibid.* Ratio somni blandioris in declinatione, *ibid.* Cur somnus in declinationibus quandoque varius sit, & insomniis gravis, *ibid.*

C A P. V I.

De intermissione.

Varia problemata ad intermissionem spectantia, *p.* 93. Problematum explicationes; *p.* 95. Anacephalæosis, *p.* 98.

E L E N C H U S

P A R S S E C U N D A.

De Febris intermittentibus in specie.

C A P. I.

De methodi in hac parte institutione.

Methodus in hac parte observanda proponitur,
etc. p. 101.

C A P. II.

De Tertianis intermittentibus Autumnalibus.

Bilis non est harum Februm causa, sed cruda materia, etc. p. 103. Ratio, *ibid.* Ratio. p. 104. Ratio, p. 105. Ratio, *ibid.* Ratio, *ibid.* Tertianæ Autumnalis ratio, *ibid.* Cur curatu difficilis est, p. 107. Causæ procataceticæ, *ibid.* Signa diagnostica. *ibid.* Eorundem rationes sigillatim proferuntur, p. 108. Febris continua, & Quartana intermittens maximè à se invicem distant, p. 113. Veræ & essentielles omnium Februm putridarum differentia. *ibid.* Ratio quâ præscimus Tertianam Autumnalem in Quartanam delapsuram, *ibid.* Cacochymiæ præsagium certissimum, p. 114. Signa Tertianæ continuæ in intermittentem tendentis, *ibid.* Accuratio intermissionis tempus computandi ratio, *ibid.*

C A P. III.

De Febris intermittentibus Quartanis

Tertiana Autumnalis Quartanæ typum sæpiùs assumit, p. 115. Quædam Quartanæ ex se sine præviâ Tertianâ invadunt, *ibid.* Causæ procataceticæ, p. 116. Signa diagnostica, *ibid.* Eorum rationes, p. 117.

C A P. IV.

De Febris intermittentibus Quotidianis

Quotidianæ circa solstitium Hyemale grassantur, p. 120. Cruditates nonnunquam in sanguine diù hospitantur.

R E R U M.

pitantur, priusquam Febrem excitent, p. 121. Quo pacto illud fit & Quare, *ibid.* Causæ procatacticæ, p. 126. Signa diagnostica, *ib.* Quotidianæ horror non oritur ab aciditate, p. 127. Ratio 1, *ib.* Ratio 2, 128. Ratio 3, *ibid.* Ratio 4, *ibid.* Ratio 5, *ibid.*

Quicquid sit, partibus sensilibus contractionem infert, 129. Omnia quæ ejusmodi contractionem eis partibus inducunt, recensentur, *ibid.* Ex illis acria rejiciuntur, *ibid.* Et Astringentia propriè sic dicta, *ibid.* Frigus quoquè ad omnia rigoris Febrilis phænomena explicanda non sufficit, *ibid.* Frigus horrore Febrili subvenire potest, *p.* 130. Quantitas ergò est horrore Febrilis Quotidianæ causa, *ibid.* Externum frigus ei quandoque suppetias fert, *ibid.* Sensilium partium contractio inchoata facilè provehitur, *ibid.* Ingluvies, pastusque pleniores cruditatum quantitatem augendo paroxysmos evocant, 131. Confirmatur, quòd Quotidianarum paroxysmi à materiæ morbificæ ingenti quantitate excitantur, *p.* 132. Signa diagnostica sigillatim explicantur, *ibid.* & 161.

C A P. V.

De Febre Tertianâ Vernali.

Tertiana Vernalis à cruditatibus, non à bile provenit, p. 137. 1 Ratio, *ibid.* 2 Ratio, p. 138. 3 Ratio, *ibid.* 4. Ratio, *ib.* 5 Ratio, *ib.* 6 Ratio p. 139. 7 Ratio, *ibid.* 8 Ratio, *ibid.* 9 Ratio, *ibid.* Causæ vulgò dictæ biliosæ recensentur, p. 140. Non diathesin pariunt, sed eam solùm in actum deducunt, *ibid.* Quare causæ excitantes dicuntur, *ibid.* Variis rationibus probatur, quòd jure merito sic dicuntur, *ibid.* Causæ disponentes, p. 142. Signa diagnostica, *ibid.* & p. 143. Signorum diagnosticorum rationes figillatim redduntur, *ibid.* Discrimen inter Tertianas Autumnales, & Vernales variis modis elucescit. p. 147.

C. A. P. V. I.

De Februm intermittentium ingeminatib.

Materiae Febrilis varietates considerantur, p. 149.
Materia tenuis citius acescit, & facilius ex angustiiis
★ 5
repel-

E L E N C H U S

repellitur, *ibid.* Crassior seriùs & difficiliùs repellitur. 150. Materia copiosa paroxysmos accelerat, *ibid.* Exigua retardat, *ibid.* Quantitas debiliorem, aciditas validiorem contractionem parit, *ibid.* Febres intermittentes duplices & triplices quæ sunt, p. 151. emergentes primariæ Febris nomen adsciscunt, *ibid.*

Quotidiana duplex, & triplex describuntur, p. 151. Earum Paroxysmi sunt tantùm Quotidianæ simplicis longior Accessio horrore uno, vel altero interrupta, *ibid.* Ratio 1, 2, 3, 4, *ibid.* & p. 152. Tot, & tam frequentes horrores ab aciditate excitari nequeunt, *ib.* Ab ingenti materiæ quantitate proveniunt p. 153.

Tertianæ ingeminantes describuntur, *ibid.* Una Tertianæ duplex quotidie paroxysmum habet; altera duos eodem die, *ibid.* Illa potius *ἡμιτεριανή*, sive *semitertiana* dicenda est, *ibid.* Ejus paroxysmus emergens Quotidianæ accessionem refert; mitior est, & citius curatur *ibid.* Ejusdem Tertianæ duplicis ratio, p. 154. Ex hujus Tertianæ ratione omnia ejus phænomena elucescunt, p. 155. Altera Tertianæ duplex constat ex duabus reverà Tertianis, *ibid.* Illius ratio redditur, 156. Datur (ut quidam volunt) Tertianæ triplex, p. 157. Tres paroxysmi 48 horis fieri possunt, *ibid.* Ratio, *ibid.*

Quartanarum ingeminaciones, *ibid.* Quartanæ duplicis descriptio, & ratio, *ibid.* Quartanæ triplicis descriptio, & ratio 158.

C A P. VII.

De Febribus anomalis; quæ à communi aliarum ratione deflectunt.

Febres algidæ describuntur, p. 159. Earum ratio, *ibid.* Ardentes describuntur, p. 160. Earum ratio, p. 161. Earundem Phænomena explicantur, *ibid.* Epialæ describuntur, p. 162. Earum Ratio, *ibid.* Lipyriæ describuntur, p. 163. Earum ratio, p. 164. Febrium siccarum Descriptio, & Ratio, *ibid.* Sudatorias Descriptio, & Ratio. p. 165. Tussiculosa-
rum Descriptio, & Ratio, *ibid.* Catharrhalium Ratio, *ib.* Sputatorias Ratio, p. 166. Micturientium;
sive

R E R U M.

sive ureticarum Descriptio, & Ratio, *ib:* Dejecto-
riarum Descriptio, & Ratio, *ib.* Bilis excrementitia
in Febribus incrementum patitur, *ibid:* Emeticarum
Descriptio, & Ratio, *p.* 167. Syncopalium Descri-
ptio, & Ratio, *ibid:* Cardiacarum Descriptio & ra-
tio, *p.* 168. Terminalium Descriptio, & Ratio, *ib:*
Præfocantium Descriptio & Ratio, *ibid:* Anhelosa-
rum Ratio, *p.* 169. Asthmaticarum Ratio, *ibid:* Art-
hriticarum Descriptio, & Ratio, *ibid:* Insanarum,
sive Delirarum Descriptio & Ratio, *ibid:* Maniaca-
rum Descriptio, & Ratio, *ibid:* Siticulosarum De-
script. & Rat. *p.* 171.

C A P. V I I I.

De Prognosticis in Febribus intermittentibus notabilibus.

Prognostica generalia boni ominis, *p.* 172. Pro-
gnostica generalia infausta, sive mali ominis, *p.* 175.
Febrium Autumnalium prognostica specialia, *p.* 180.
Tertianæ Autumnalis prognosticon singulare, *ibid:*
Quartanæ prognostica specialia, *p.* 181. Quotidia-
narum prognostica, *p.* 182. Tertianarum Vernalium
prognostica, *p.* 183.

TERTIA PARS.

Curationis Synopsis.

Sive

Dogmatica Constructio.

Introductio, *p.* 185. Intentiones curativæ gene-
rales, *p.* 186.

C A P. I.

De Præservatione.

Præservationis methodus, *p.* 187. Quâ ratione
sanguis à cruditatibus immunis servatur, *ibid:* Regi-
men, & diæta Primæ causarum procatacticarum
Classi opponenda, *p.* 188. Medicamenta aliqua eidem
usui inservientia, *p.* 191 Regimen, & diæta Secundæ
Classi opponenda, *ibid:* Regimen, & diæta Tertiæ
Classi

E L E N C H U S

Classi opponenda, p. 192. Quâ ratione paroxysmi prævertuntur, quamvis cruditates in sanguine subsint, ibid:

C A P. II.

Curatio perfunctoria, seu palliativa quâ paroxysmi, materiâ morbificâ non subductâ, sistuntur.

Paroxysmi sistuntur cruditates comminuendo, & sanguinem ad firmiorem compagem reducendo, p. 199. Ea recensentur, quæ optimè alias res comminuunt, *ibid.* Calor, & ignis quamvis optimè corpora comminuant, rejiciuntur, p. 200. Aspera, & dura paroxysmos palliandi scopo respondent, p. 201. Sallium eximiae in cruditatibus comminuendis vires. *ibid:* Terreæ particulæ sanguini firmiorem compagem largiuntur, p. 203: Terreo-salina sunt præstantissima palliativa, p. 204: Narcotica, & Paregorica iis quandoque subserviunt, p. 205. Autoris sententia de Terreo-salinis confirmatur, p. 206: Quâ ratione operantur cataplasmata terreo-salina, *ibid:* Cortex Peruvianus est terreo-salinus, p. 208: Quare inter terreo-salina excellit, p. 209: Phænomena à corticis usu provenientia explicantur, p. 211: Cautiones & canones circa corticis Peruviani usum observandi, p. 217.

C A P. III.

Curatio consummata, quâ Febres intermittentes radicitùs evelluntur.

Prima methodus Febres intermittentes penitus tollendi, p. 225: Arcanum Talborianum, p. 227: Secunda methodus, p. 229: Cautiones & canones circa hanc curandi methodum observandi, p. 231:

C A P. IV.

De Diatheseos Febriles emendatione.

Quâ ratione diathesis Febrilis emendatur, p. 235.

C A P. V.

De damnis à Febre intermittente illatis resarciendis.
Quâ ratione hujusmodi damna resarciuntur, p. 235.

NOVA.

NOVARUM DISSERTATIONUM
 DE
 MORBIS ABSTRACTIORIBUS,
 PARS PRIMA.

*De Febris intermittentibus
 in genere.*

C A P. I.

*De Februm intermittentibus causis
 procatarcticis, quæ diathesin
 febrilem pariunt.*

Causæ Procatarcticæ sunt omnes terrarum plagæ, quæ nimia humiditate macerantur, aut uberiori aquarum illuvie superari solent, utpote paludes dissolutæ, & infidæ, loca uliginosa, humilia, & maritima; *ex. gr. Cantij* partes inferiores, paludes *Lincolnienses*, cum non paucis aliis latifundiis in *Angliâ, Hiberniâ, Hollandiâ, Flandriâ, &c.* madore suo jugiter

Causæ Procatarctica.

ter fordescentibus. Quinetiam *Ædes*, quas stagna, piscinæ, natatoria, & flumina alluunt, Febris intermittentibus magis obnoxie sunt, quam alia domicilia quæ ab hujusmodi undis sejunguntur. His adjicienda sunt importuna piscandi consuetudo, omneque intempestivum cum aquis commercium, navigatione putà, balneis, lavacris, &c. omnis insignis, & subita aeris mutatio a calidâ & siccâ temperie, in humidiorè, & frigidiorè; qualem in Autumno humorum, & Februm fecundiori parente non rarò experimur. Hæc veridica, & fidelissima experientia testatur, & rata habet; imò *aer humido-frigidus* inter has causas jure merito primatum obtinet; semper enim in illis locis, quos squalore suo inquinat, immaniter grassantur hæ Febres.

Aer humido-frigidus.

Pororum constipatio.

Prædicto causarum Antesignano *pororum constipationem* submittimus, quæ a quovis ambiente frigido evenire potest.

Esculenta humido-frigida.

Diathesi etiam febrili (vulgo dictæ *Aguishness*) non parum tribuunt *esculenta frigida, humida, limosa, mucilaginosa, &c.* olera putà frigidiora, crudoque succo turgida, qualia sunt lactuca, portulaca, beta, brassica, spinachia, &c. necnon *Acetaria* ex his confecta; *Lactinia*, fructus immaturi, horarii, succidi, crassi, frigidi, &c. omnesque *radices*, & *caules* his affines. Inter animalia idem malum foveant *aquatilia*. anguillæ nempe, ranæ, & pisci-

& pisciculi molliores; animalia subruma, vituli nempe, porcelli lactantes, &c. Inter *potulenta* haud immeritò infamia sunt *crudiora*, *aquosa*, *jejuna*, *languida*, *emortua*, & *vapida*; ut serum lactis, lac ebutyratum aut aquâ dilutum, aqua ipsa, cerevisiæ tenuiores, &c. & hinc quidem fit quòd misella plebecula, proletarii, strigosi, famelici, vespuli, & mendici, morbi horrore frequentiùs, & diutiùs contremiscant; cum interim Magnates, generosi, & auspicatoris fortunæ viri opiparâ, lautâque victûs ratione, vegetiorique Baccho calentes, & auxiliarium spirituum turmâ freti vilem dedignantur hostem, imparemque debellant.

Nec sicco pede prætereundæ sunt *hæmorrhagiæ* utrùm accidant per venæ sectionem, arteriotomiam, aut vulnera, an per nares, menses, hæmorrhoides, sanguinis sputum, &c. quantum enim sanguinis, tantum caloris amittitur; unde crudi humores, Febres intermittentes, & hydropicæ affectiones suboriuntur. His annumerandæ sunt omnes aliæ *evacuationes insigniter debilitantes*, ut alvi profluvia, diarrhœæ, dysenterix, &c. sic quoque elumbes jejuniò, solitudine, metu, mœrore, laboribus, æstivo fervore, aut curis confectos, aut morbis gravioribus, Febribus præsertim Autumnalibus attritos, datâ languoris occasione, quasi subdolè invadit inimica lues.

Postremò diathesin febrilem pariunt *dyspeptia*,

*Dyspeptia, &
concoctioni
officientia.*

ta, debitæque *concoctioni obnitentia*; qualia sunt viscosa, tenacia, dura, ut animalium pedes, cutes, tendines, cartilagine, partesque membranosæ, ut intestina, ventriculi, &c. carnes crudæ, & fumo induratae planipedum volatilium, ut anserum, cygnorum, & anatium carnes; panis semicoctus, vel ex germinanti grano confectus, omniaque ex pasta non probè fermentata conficta, ut ilagana, fritillæ, & variæ ejusdem farinæ, nescio, an magis adulatoriæ; an perniciosæ nugæ; Salmones butyrati, fungi, gelatinæ, pulticulæ graviores, & id genus multa, quæ ventriculum laceffunt, aut crapulam post se trahunt, quæ omnia eò certius febrilem dispositionem suggerunt, quo magis ventriculus pituitosis fordibus, aut alio quovis defuncto humore foedatur.

*Ventriculus
pituitâ aut
defunctis
humoribus
sordescens.*

Hic uno quasi intuitu conspicere licet infestum, & hostile agmen ingenti apparatu mortalibus excidium denuncians: Quandoque solitaria ex his causa Febri generandæ ex se par est, plerumque verò causarum fit *συνδρομή*, & diversæ in unum consentientes sibi invicem quasi auxiliares manus porrigunt, eòque certius, & funestius mortales pessundant.

Recensitis omnibus, aut plerisque, aut saltem præcipuis Februm intermittentium causis evidentibus, nunc, (jactis fundamentis) arduum sanè aggrediendum est opus, & fa-

falebrofa calcanda est provincia; cum mihi incumbat ex causis penè innumeris, multumque diversis unum, eundemque effectum eruere, adeoque omnium inter se efficaciam conciliare, ut nullatenus sibi invicem adversari videantur; penitiùs autem perpenfis, & eventilatis singularum viribus, & energiis, indigestaque hâc farragine in aliquem ordinem redactâ, nullus dubito, quin tanti momenti, tantæque difficultatis pensum facili negotio expedire liceat, propiùs enim inspicienti causæ omnes eodè spectare, & coincidere videntur; quod ex sequentibus constabit.

Ad hoc susceptum absolvendum totam *causarum procatarcticarum congeriem* (haud alio, quàm naturæ ductu) in tres *Classes* discerno. *Omnes causæ procatarcticae ad tres Classes rediguntur.*

Primam Classem constituunt aer, & diæta humido-frigida, pororum constrictio, & (quod mihi priùs excidit) vivendi ratio iners, & deses. *Prima Classis.*

Quod ad *aerem humido-frigidum* spectat, in promptu est concludere, quòd sanguinem (dum nimias humiditates suggerit) luxurianti fero diluat & aliquatenùs restinguat, ita ut calor inertis aquarum mole supprimatur, fermentatio torpescat, & consopiat; quare vitalis latex languore quodam, & deliquio fatiscens muneri suo impar evadit, & succi nutritii assimilatio enormiter labefactatur, *Effectus causarum huius Classis est cruditates sanguini suggerere.*

tur; non enim fieri potest, ut calore, & fermentatione imminutis, chylus debitè subigatur, & in sincerum sanguinem mutetur, proinde necessariò in *crudam* quandam *materialiam* facessit.

Dietæ etiam *humido-frigidæ* usu haud dubiè succrescit serum, quod pariter calorem, & fermentationem obruendo eundem planè effectum producit.

Cui porrò sciolo non innotescit maximam humorum copiam per poros eliminari? totiusque corporis emortuam serositatem hoc pacto fusissimè amandari? fidem propemodum superaret si illius mensuram ad calculum vocaverimus, cujus immensitatem passim testantur Autores, qui non impensiùs illam admirantur, quàm lubentiùs concedunt; His igitur innumeris foraminulis, & perennibus feri colatoriis constrictis, & obferatis, humores per transpirationem amoliendi intra limina coercentur, & quidam quasi Microcosmi cataclysmus necessariò contingit, quo principia activa, spiritus nempe, sal, & sulphur, involuta & præpedita, oneri se submitunt, sanguisque ad functiones suas exerendas ineptus redditur; quare & ex his etiam (quoad *cruditates* congestas) eadem prorsus elicienda est sequela.

Nec dissimilis est illorum conditio, quorum vita iners & deses, motu & exercitatione posthabitis, humores sistit, & ex humano corpore
stagnum

stagnum efficit, unde calor, & fermentatio obruuntur, idemque fatum subeunt, & chylus non satis subtiliter comminutus justam maturationem non consequitur, sed crudioris cujusdam pulticulæ formam induit. Et sic omnes hujus *Classis* causæ Procataccticæ ad *cruditates* sanguini suggerendas conspirant.

Secunda causarum Procataccticarum *Classis* ex debilitantibus, hæmorrhagiis nempe, fluxibus immodicis, jejuniis, curis, passionibus importunis laboribus, &c. constituitur. *Secunda Classis.*

Nullâ sanè indagine ex his alium quàm prædictum effectum inferre licet; uti enim in superioribus casibus principia activa emergere nequibant; sic in hac *Classe* evanidus cruor vegetioribus particulis destitutus chyli penum affatim illi transmissum subigere nequit, & sanguificatio Spartæ suæ succumbit, chylusque immaturus in vasis sanguiferis coacervatur. Accedit quòd, calore, & fermentatione languescentibus, humores etiàm succrescunt, qui principia activa magis magisque subjungant, & pessundant; propterea & *cruditates* augefcunt. *Idem est Effectus causarum secundæ Classis.*

Tertia Classis constat ex dyspeptis, viscosis, tenacibus, debitæque digestionis inimicis, ventriculum gravantibus, crapulam accersentibus, &c. *Tertia Classis.*

Uti in prioribus *Classibus* sanguinem quodammodo vitiatum tanquam malorum scaturiginem, *Idem Effectus causarum tertiæ Classis.*

riginem, sic in hac Classe chyli rudiores indolem, & contumaciam incusamus; qui, licet sanguis sincerus sit & illibatus, omnibusque (ut aiunt) numeris absolutus, impedire potest, quò minùs debitè assimilari queat, quare *cruditates* parit; multò verò magis, si causæ sanguinem diluentes, aut debilitantes, concurrant.

Generalis
conclusio
Cruditates
sunt om-
nium Fe-
brium inter-
mittentium
causa.

Ex his videre est, quòd tota causarum series ad unum eundemque effectum tendunt, quòdque *cruda quaedam materia à sanguinis, & chyli disproportionione orta, est omnium Februm intermittentium pabulum, & præcipua causa.*

Si quis autem incautus tyro, qui primoribus tantum labris meliores literas delibavit, anilium fabellarum contagio correptus superstitionem humorum in corpore humano quaternionem adstruere aggrediatur, illius nugæ nulli rationi innixas, nullisque cordatis, & sanioribus Medicis arridentes fusque deque habeo; hoc tamen concedo (si humorum istorum patronulis satisfaceret) quod magna sit cruditatium moles in Quotidianis; sanguis fit, ut plurimum, magis sulphureus in Tertianis; minus sulphureus, & spirituosus in Quartanis: de nihilo tamen est, quòd inanes loquaculi præjudicio fascinati de celebratæ Ternionidis, (bilis, pituitæ, & melancholiæ) putrescentiâ obstrepunt. Sed de his paulò fusiùs suo loco, cum nempe ad Februm intermittentium species, & differentias deveniemus.

Humorum
celebrata
Ternio, bilis
nempe, pi-
tuita & me-
lancholia,
impro: an-
tæ.

Interim tamen ne Lectorem in re tam gravi (si illi adhuc ambigere fas sit) ullatenus suspensum teneamus, liceat hîc, priusquam ad alia transeamus, paululum subsistere, paucaque subnectere, quæ conclusioni nostræ non parùm roboris apponunt.

*Confirmatio
generalis
conclusionis*

Primò. Advertendum est omnes Febres intermittentes diuturniores, aut malè judicatas in morbos cruditatibus infâmes transire, utpote in *Anasarcam*, *Asciten*, *Leucophlegmatiam*, *Cacochymiam*, *Cachexiam*, *Chlorosin*, *Appetitûs Dejectionem*, *parotidûm*, *lienis*, *crurum*, *abdominis*, & *aliarum partium Tumores pituitosos*, & *serosos*; *Scorbutum frigidiorum*, *Fluorem album*, *Rachitidem*, *manuum* & *pedum stuporem*, *Asthmata*, *spirandi difficultates*, & *quandam sui generis Maniam pituitosam* (a clarissimo Sydenhamio observatam) febrifugis, & cardiacis moderatè calidis emendandam, & communem Maniarum curationem aspernantem.

*A morbis
Febres inter-
mittentes
excipienti-
bus.*

Secundò. Quòd medicamenta ad has Febres abigendas efficacissima, & fidelissima sunt *Salia*, præcipuè *lixivialia*; *Amara*, præsertim *asperiora*, ut *cortex Peruvianus*, *radix gentianæ*, *centaurium minus*, &c. *Stomachica*, & *Discussiva* calidiora, quæ omnia cruditatibus quasi ex diametro opponuntur.

*A medica-
mentorum
febrifugo-
rum facul-
tatibus.*

Tertiò. Quòd regiones calidæ & siccæ has

*Ab aere fe-
brifugo.*

Febres rarò aut nunquam experiuntur; nec nos latet quosdam populos perpetuis, & æquabilibus solis radiis æstuentes earum typum prorsus ignorare, illis enim qui in nonnullis regionibus sub Æquatore positæ vitam degunt vix quidem nomine tenus innotescunt.

*Ab urina
& sanguinis
autopsiâ.*

Postremò, ne qua fides defit, autopsia ipsa rem persuasissimam facit, si enim in febricitantium urinam oculos conjicias, semper à debitâ materiæ morbificæ coctione hypostasis alba, aut saltem subalbida, & crassa apprehenditur, quæ certo certius à cruditatibus concoctis originem ducit, cum neque bili, aut spiritui, sali, aut terræ, nec alii cuivis, tanquam causæ materiali ascribi possit. Adhuc scaturigini propius accedamus, ipsumque sanguinem in chirurgorum patellis exceptum speculemur, & rarò non in his Febris crudiori quodam recremento foedatum conspicitur. Qui plura de hac re avidius cupit, adeat *Partis Secundæ Cap. 2. & 5.*

*Discrepan-
tia inter
meram
pituitam &
cruditates
febriles.*

Nota, quòd longè dispar est ratio crudæ hujus materiæ quam morbificam statuimus; & pituitæ quæ excreando, tussiendo, sternutando, nares emungendo, &c. rejicitur. *Illa* concoctionem præcedit, illiusque (si calor intendatur, uti in Febris cernitur) capax est; *hæc* verò concoctionem sequitur, & quasi posthabitam renuit, & vix quidem ejus iussa audit; *Illa* chylus est indigestus, *hæc* serum

in-

inspissatum; *Illa* Febres excitat, *hæc* potius prohibet.

CAP. II.

De causis quæ diathesin Febrilem in actum suscitare solent.

EXploratâ in superiori capite Februm intermittentium *materiâ*, proditâque *diatheseos Febrilis* indole, nunc haud aliis, quàm naturæ vestigiis insistentes ad illa procedimus, quæ dictam dispositionem in *actum* excitare solent. Hæc sunt humi, aut lintheaminibus humidiusculis decubitus; subitus, & incautus ex cubiculis & lectulis calentibus decessus in auræ frigidioris afflatum; omnis pororum insignis constrictio, qualis illis contingit, qui è laconicis, sudatoriis, & hypocaustis subitò egrediuntur, terrores inopinati, cibi, & potus actu frigidi; & quæcunque demum corpus refrigerant, aut tremorem, & rigorem accersunt. Dyspepta etiam, nimia repletio, crapula, &c. dum novas cruditates adjiciunt, naturam (quo nomine partes sensu dotatas innuimus) onerando, & laceßendo (uti inferiùs patebit) paroxysmum evocant, quamvis aliàs, (saltem per aliquod tempus) claudicaret. Hic notare licet, quòd omnia *horrifera*, vel *cruditates suppeditantia* paroxysmum accelerare queunt.

Causæ excitantes quæ diathesin Febrilem in actum deducunt.

Aliæ

Aliæ etiam causæ sunt, quæ sanguinem perturbando latentem *diathesin* exsuscitant, utpote insolatio, nimia exercitatio, ira immodica, vomitoria, cathartica, vigiliæ, vinorum, & potuum calidiorum ingurgitationes &c. quorum rationes ex capite, quod de *Tertianis Vernalibus* in *Secundâ Parte* habebitur, desumendæ sunt.

CAP. III.

De Paroxysmorum præludiis, signisque accessionem mox ingruentem præsagientibus.

*Paroxysmi
ingruentis
præsigna.*

TRagædiæ prologum agunt, hostemque in proximo esse, brevique invasurum prænunciant pandiculationes, & oscitationes importunæ; punctiones subcutaneæ, anxia totius corporis gravitas, torpor, & inquietudo; animus subito perculsus, & loquendi, movendique conatum ægrè ferens; mores plùs solitò asperiores; extremarum partium, digitorum nempe, & unguium tum manuum, tum pedum, orbiculi nasi, menti, labiorum, aurium, mamillarum, & quandoque ipsius linguæ frigus, & pallor; cutis aspera anserinæ æmula, in femoribus præsertim, & brachiis conspicua; sudoris subita suppressio, scroti corrugatio, digitorum coarctatio, adeo ut annuli quamvis aliàs probè

bè adaptati facillimè decidant; pulsus debili-
 lior & exilior paulò tamen frequentior, &
 cujusdam denique per totum corpus compres-
 sionis quasi dubius sensus, sivè leviuscula in-
 timatio. Quandoque (rariùs tamen, & se-
 riùs quàm ut meritò præfagia haberi possint)
 sentiuntur cephalalgia, vertigines, oculorum
 coruscationes, somni inquieti, &c. Hæc
 fanè, si non omnia, præcipua saltem, sunt
 paroxyfmi imminentis signa; & quorsum
 alia nullius ferè momenti, aut certitudinis
 auguria commemorem?

Ex his fatidicis prodromis (citra divinum
 furorem) non tantùm quod paroxyfmi in-
 gruit hariolari licet, sed & rigoris quasi præ-
 foribus astantis causas aliquatenùs suspicere
 licet, quoniam prædicta signa non tantùm
 ad Febrilem horrorem viam sternunt, sed &
 de illius naturâ, (inchoatè tamen) participant.
 Quis enim adeò insulsi capitis est, ut pandicu-
 lationem, & oscitationem materiam quandam
 musculos laceffentem, & sollicitantem innuere
 inficias eat? & quis vel subdubitare queat,
 quòd lassitudo spontanea, corporis gravitas,
 & torpor, animique segnities spiritus quodam-
 modo labefactos non testantur? Quòdque
 inquietudo molestum sensum non denotat? &
 frigus, & pallor, (cum omnem à sanguine ca-
 lorem & rubedinem mutuemur) non illius
 absentiam arguunt? quod (obitèr) nullâ
 fan-

*Quadam
 conclusiones
 a præfagio-
 rum consi-
 deratione
 profluentes.*

sanguinis effusione prius factâ, ejus retro-
cessu fieri necesse est; sic cutis anserinæ æmu-
la, scroti corrugatio, digitorum coarctatio,
pororum subita constrictio, & sudoris inde
suppressio, cutis contractionem disertè pro-
bant; & quid quòd universalis cujusdam
compressionis submonemur?

*Res præci-
pua nota
quæ e dictis
præsignis
eliciuntur.*

Res ergo præcipuæ notæ, quæ ex præmissis
eliciendæ sunt, quinque haberi possunt.
(1) Materia aliqua Musculos, aliasque partes
laceffens. (2) Spirituum pessundatio. (3) Mo-
lestus sensus. (4.) Sanguinis fuga ab extremis.
(5) Partium contractio, & compressio. Quæ
omnia, uti & causæ Febrilem diathesin in
actum excitantes superiori capite traditæ, ex
cruditatibus, earumque in corporibus huma-
nis maleficiis facili negotio illustrari queunt:
Sed cum nobis animus sit, omnem (quoad
poterimus) scrupulum eximere, cumque ip-
sius horroris symptomata in sequenti capite
proferenda ad tenebras discutiendas maximè
conducant; non est quod præcipiti nimis illa-
tione, aut præproperâ temeritate tanti æni-
gmatis extricationem aggrediamur. Sinamus
ergo ut sensim, & placidè (cùm fas sit, ut na-
tura pedissequi pari cum eâdem passu ince-
dant) maturescat conclusio, ne (fructûs
instar nimis præcociis) justam non conse-
quatur gratiam, aut delicatulorum palatis
non arrideat. Procedamus itaque ad symp-
tomata

tomata expendenda, quæ in exhorrescentiæ tempore se ostentant.

CAP. IV.

De symptomatis exhorrescentiæ tempore emicantibus.

HÆc paroxyfmi Febrilis portio denso quidem *symptomatum* satellitio ftipatur, quorum exordium superiori capite præluditur, signa enim ibidem memorata paulatim adolefcentia tandem integra evadunt *symptomata*; & quasi ex ephebis excedentia fui juris fiunt. Sic frigus leviufculum, idque in extremis tantùm proditum, tandem longè latèque graffatur, & univerfum corpus pervadit, quod perpetim invalefcit donec *rigorem* accerfiverit, quo quandoque vel ipfa offa confringi videntur. Sic pallor, pari ferè cum frigore incremento tandem totam cutem dehonestat; & inquietudo, moleftusque fensus in deterius vergentes non rarò dolores lancinantes, & rodentes, inteftinorum punftiones, & tormina inducunt. His accedunt respirandi difficultas, pectoris conftictio, præcordiorum anxietates, fufpiria, aut faltem fufpirandi ftudium, & inane conamen, digitorum, manuum, pulfûs adhuc infignior coarctatio, adeo ut, rigore ad *ἀκμὴν* perveniente, pulfus exilior evadat quam ut prom-

Symptomata in horrore Febrili fe proferentia recenſentur.

prompté digito admoto sentiri possit; totius corporis manifesta percipitur compressio; & febricitantes miselli tantis quandoque angustiis versantur, ut anima (arctiori suo ergastulo quasi ad incitas redacta) fugam moliantur; ut plurimum enim, qui hoc malo occumbunt, urgente rigore ad plures abeunt; ægris aliquando negotium facessunt sputatio immodica, lachrymæ involuntariæ, & sudor frigidus; vesicaque subinde, & alvus ad excretionem plùs solito sollicitantur, & copiosa profunditur urina; tandem sub rigoris fine sentiuntur quædam veluti frigoris, & caloris velitationes, illudque; ab externis partibus introrsum, hic a centro ad circumferentiam copias suas ducere videtur.

Quædam præmittuntur, quæ ad symptomatum explanationem viam sternunt.

Quamvis ex prædictis sagaciori forsan Medico, aut Philosopho quid rei est subolere licet, lucemque saltem creperam, & sublustrem prospicere; tamen ut veritas splendidiùs eniteat non inconsultum duco aliqua notatu digna ad rem nostram facientia præmittere, quæ analogiâ suâ, aut similitudine, rigori Febrili facem præferant, cum autem inter illum, & frigus conjunctissima intercedat analogia, cùmque frigus (nostro quidem judicio) plerosque ejus in animalibus effectus, partes sensiles contrahendo, pariat; mihi veniam indulgeat Lector, dum pauca de hujusmodi *contractione* proferuntur, ut postea clariùs, faci-

faciliùs, & cum uberiori commodo tam *frigoris*, quàm *febrilis rigoris* phænomena explicare possim.

Primò itaque notandum est partes nervo-
 fas, & membranofas, quales sunt cutis, ven-
 triculus, intestina, vesica, avicularum in-
 gluvies, panniculus carnosus, &c. ad *contra-*
tractionem, & *extensionem* aptas natas esse,
 & quò magis partes Membranis, fibrillisque
 Nerveis intertexuntur, eò magis *contractio-*
nis, & *extensionis* capaces sunt, quod ab omni-
 bus, nemine reclamante, conceditur; &
 (cùm indies oculis nostris subjiciatur) vero
 verius habendum est.

*De partium
 sensilium
 contractione
 & exten-
 sione.*

Secundò, Quòd eædem partes ad *contra-*
ctionem, quàm *extensionem*, procliviores
 sunt, quod dissectione Nervi, aut Membra-
 næ, quarum partes insitâ contractionis vi ex
 se celeriter dissiliunt; necnon ex mirandis
 Ventriculi, Vesicæ, Uteri, &c. contra-
 cturis liquido constat; nam remotis solum-
 modo impedimentis, ex se, nullâ adhibitâ
 externâ vi, contrahuntur; illorum enim pa-
 rietes utcunque priùs dissiti, & expansi, sta-
 tim à contentorum evacuatione corruunt,
 & mirificè condensantur, quod illis evenit
 non tantùm intra corpus existentibus, sed
 etiam postquàm exempta sunt; præsertim si
 frigus accedat; quod vel Ianius, & Omasariis
 notissimum est.

Tertiò, Quod partes prædictæ quocunque modo vellicatæ, aut irritatæ (utrùm hoc fiat solâ quantitatis grandiori mole, aut qualitatis perversâ indole, puncturis, aut quovis alio pacto) ad injuriam amoliendam (quasi bellicæ disciplinæ ritu instructæ) copias suas contrahunt, & tanquam densatâ acie se asserrunt; ventriculus enim, vesica, uterus, &c. contentis onerata, acrimoniâ tacta, vel aliàs laceffita *contractionis* vi, veluti solenni, & œcumenicâ in animalibus administrationibus machinâ, gravamina sua excutere nituntur; unde fit quod ventriculus nauseabunda, emerica, gravantia, &c. rejicit; vesica gravata, aut vellicata urinam exprimit, uterus abortit, &c. Obiter, *contractionis* imperium in animalibus longè, latèque diffunditur; hâc urgente cibus, & potus per œsophagum detruduntur, chylus per pylorum exprimitur, fæces per intestina deturbantur, alvus exoneratur, cordis ventriculi sanguinem propellunt; hâc obstetricante, quadrupedes partus enituntur, aviculæ ova excludunt, &c. hâc constringente, sphincteres gulæ, vesicæ, ani, &c. papillæ carnosæ, (utpote mamillarum, vesicularum seminariarum, &c.) vias præcludendo humorum fluxus sistunt. Quid plura? unicæ *contractionis* consideratio justum volumen exposcit.

Quar-

Quartò, Advertenda est insignis partium sensilium sympathia, & communicatio; unâ enim affectâ, tota ferè earum series afficitur, tremulusque motus (qui & ipse *contractioni* originem debet, uti mox patebit) in aliquâ parte, uti in ventriculo veneni, medicamenti fastiditi, aut aquæ frigidæ haustu, in vesicâ post urinæ emissionem, aut in aliâ quâvis membranâ punctione, &c. excitatus, statim eodemque ferè momento totum membranarum, & nervorum systema pervadit.

Quintò, Quod membrana est proprium sensus organon; nervus enim à membranis, quas à piâ, & durâ matre mutuatur, distinctè consideratus, est mera insensilium, cerebri nempe, & medullæ spinalis, propago; quâ igitur fieri possit, ut sensilis sit? Membranæ vero ex sentiente profapiâ, viz. meningibus, oriundæ ab eisdem, (uti rami a trunco vitam) sensum derivant. Huic opinioni suffragantur magni nominis Authores, & nervosissimæ rationes, quam & ipsa experientia firmissimè statuminat; nervus enim à tunicis suis denudatus sensu caret; mihi igitur spirituum animalium *canalis* tantum, & quasi *via regia* videtur; propterea *Wedelii* sententiæ calculum meum lubentius adjicio, cum asserit *non dari motum sine nervo, & musculo; nec sensum sine nervo, & membrana*, ad quam opinionem corroborandam meâ non

Membrana est proprium sensationis organon.

parum interest *Spigeli*, *Sennerti*, *Rolfinci*, & aliorum suffragium evocare; qui non semel observavêre motum, sensu superstite, abolitum; quos brevitatis causâ missos facio.

Nervorum
Membrana
ultra Nervos
excurrunt.

Sextò, Quòd omnes nervuli, quamvis tenuissimi, & subtilissimi, membranis à piâ, & durâ matre enatis, quasi tot vaginulis, & thecis includantur; cumque sit *thecæ* ratio ultra rem in illâ reconditam exporrigi, probabile videtur membranas illas nonnihil (quam parcissimè licèt) ultra nervorum extremitates excurrere; unde ex earum innumeris finibus (quasi arboris cujusdam folia in unum coalescerent) complanatis, cutis, periorstium, musculorum membranæ, &c. conflantur; quare exquisitissimo sensu dotantur; uti & omnes ferè extremæ partes.

Frigoris
consideratio
quatenus ri-
gori Febrili
analogum
est.

His prælibatis, quæ ad frigoris, rigorisque Febrilis phænomena explicanda plurimum conferent. Nunc videamus quantam, qualemque lucem consequi possumus à rebus illis quæ Febrili rigori quodammodo similes sunt, & analogiam prætendunt; inter quas *frigus*; cùm ad rigoris Febrilis ingenium quàm proximè accedat, sibi principem locum vendicat, cùjus in corporibus animatis effectus (licèt multiplices sint, primoque intuitu multum diversi) à *contractione* in præmissis

missis notulis demonstratâ originem ducunt; quæ *contractio*, utrûm accidat, quia sedato per frigus particularum motu (quæ aliàs, urgente calore, huc illuc quaquaversum motitando ampliore locum occupârunt) partes in fitâ illâ vi superiùs memoratâ coeant? aut quia (ut quidam volunt) particulæ frigorificæ ejusmodi figurâ gaudent, quâ atomi priùs agitati figuntur, & compelluntur? aut quia partes sensiles inimicâ frigoris qualitate correptæ ad gravaminis sensum se contrahunt; aut alio quovis pacto; non magni nostrâ interest, cùm *de facto* constet manifestam partium contractionem à quovis frigore oriri; cui enim Chirothecario, Calceario, Aurifabro, Sartori, &c. non exploratum sit, manus, pedes, digitos, totumque corpus à frigore coarctari, adeò ut chirothecæ, calcei, annuli, tunicæ, aliaque vestimenta, aliàs non satis ampla, tempestate frigidâ facili negotio induantur? omnes etiam venulæ eminentiores quibus carpus, metacarpium, tempora, &c. exornantur, à frigore manifestè exiliores evadunt, imo nonnullæ satis aliàs conspicuæ prorsus disparent; eâdem de causâ penis, mammæ, &c. gracilescunt, scrotum, præputium, &c. à frigore corrugantur.

Ejus effectus in corpore animato à partium sensilium contractione oriuntur.

Hoc extra controversiæ aleam posito, in proclivi est aliorum *frigoris* effectuum ratio-

*Causa pallo-
ris à frigore
proveniente.*

nes divinare; si enim de *pallore*, (qui à frigore fit) agitetur quæstio; ideo evenit, quia cutis, & partes exteriores ab ambiente frigore contractæ sanguinem repellunt; cutis autem cruore destituta, à quo ruborem mutuatur, (ex se enim subalbicat) necessario pallefcit; quoniam, constrictis arteriis cutaneis, sanguis ad corporis superficiem pro- manare nequit; aliorum igitur, quâ data porta, ruit, & per alios interiores arteriarum ramulos diverticulum petit; unde oritur om- nis, qui à frigore fit, pallor, quia nempe cuticulæ non substernitur sanguis, qui venu- statem parit.

*Ratio quare
sanguinem,
aliosque hu-
mores repel-
lit.*

Eidem basi innititur *frigoris vis repellens*, partes enim à frigidis admotis contractæ hu- mores in illis hospitantes reprimunt. Absint itaque inania de *Archæo, instinctu, occultis qualitatibus* (ignorantiæ Diis Tutelaribus) commenta; quæ phantasia rei difficultate at- tonita, & in stuporem conjecta (ritu planè magico, & phanatico) in auxilium evocat; cùm liquidissimè constat, frigus mechanicâ vi sanguinem aliosque humores repellere: eosque non *instinctu* quodam, aut *principio* (uti aiunt) *interno* ab injuriis refugere.

*Quare hæ-
morrhagias
sistit.*

Sic frigida *hæmorrhagias* sistunt, arterio- las sanguinem exspuentes, & partes illis adja- centes cogendo, & constringendo donec cruori in foraminulis, & eorum ambitu stabu- lanti

lanti grumescendi ansa suggeritur; quo facto (sanguine balsami cæmentique vicem gerente) illorum angiportuum consolidatio subsequitur.

Frigus etiam *cutem anserina amulam* reddit, quoniam, dùm cutis undiquaque à frigore constringitur, simul & deprimitur, pilorum poruli à glandulis subcutaneis sustentati, & à pilorum radicibus (quasi tot columellis) suffulti, prominulas illas papillas efformant.

Quare cutem anserina amulam reddit.

Ob eandem constrictionem *frigus* effusissimos *sudores* è vestigio cohibet.

Quare sudores è vestigio cohibentur.

Nec alia *lachrymarum* quas frigus elicit excogitanda est ratio, quàm quòd partes in oculorum orbitâ, & circumcirca dispositæ, dum contrahuntur, madorem suum exprimunt. Sic non solum frigus, sed arenulæ, pulvisculi, fumus, puncturæ; & acria, ut cæpa, sinapi, &c. lachrymas cient; quia membranae quocunque modo læsæ, & cruciatæ primò seipsas contrahunt, dein alias partes, præsertim vicinas, (uti superiùs probatum fuit) pari incommodo, eidemque forti subjiciunt; sic vulvis crinibus, naso, aliisque partibus acriter vellicatis (tanta est *contractionis* propagatio) lachrymæ emanant; sic tristis apprehensio convulsis, & distortis faciei musculis, & membranis (uti in fletu videre est) à lachrymis temperare nequimus, quia partium *contractio*, adeoque compressio, serum per glandulas la-

Quare lachrymas movet.

Quare in fletu lachrymæ prorumpunt.

*Quare risus,
tussis, sternu-
tatio, vomitus
& ventus lachry-
mas excu-
tiunt.*

chrymales profundunt. Si denique risus, tussis, sternutatio, vomitus, ventus lachrymas excutiant, partes contrahendo id efficiunt; nec est, quod (in his rebus posthac) alias fuitiles, & exoticas (nescio quas) causas venatum eamus.

*Quare frigus
sputationes,
defluxiones,
catarrhos,
narium stillicidium,
diarrhas,
&c. causat.*

Ex eodem ferè fonte profluunt sputationes, defluxiones, catarrhi, narium stillicidium, diarrhas, &c. quæ à frigore suscepto ortum ducunt; serum enim à cutis, & externarum partium constrictione, & compressione refluxum, parphoresi jam præpeditâ, aliò exitum molitur.

*Quare
micturitionem
ciet.*

Ob has rationes indefinens micturitio homines in gelidâ natantes interturbat; lecto, vestimentis, &c. prius calentes frigido aeri per tantillum temporis expositi ad urinam reddendam sollicitantur. Ut totum verbo expediamus; omne frigus ambiens dum corpus contrahit, & contractio vesicæ communicatur, urinam movet. At si fas sit in his rebus vel subdubitare, sequens experimentum omnem (uti opinor) scrupulum eximet; cui enim de laudatâ contractione ejusque mirâ propagatione, humoribusque per illam expressis ambigere licet, si dormiens, manu tantum aquâ frigidâ immersâ, confestim urinæ profluvio lectum contaminabit? quod ipse à lepido quodam capite bis expertum novi, effectusque tum lectum, tum astantium expectationem explevit.

*Dormiens
in lecto min-
git, si manus
ejus in aquâ
frigidâ im-
mersa sit.*

Ex

Ex his liquet quâ ratione *frigus repellit, pallorem cuti prætendit, cutis anserinae typum effingit, sudores & hæmorrhagias sistit, defluxiones, catarrhos, tusses, lachrymas, nasi stillicidium, urinæ excretionem, diarrhœas, &c.* procurat.

Supereſt adhuc, ut de *horrore, & stupore* tanquàm frigoris progenie verba faciamus; at cùm *horror* ſit ſui generis (licèt perturbatus) motus; & *stupor* ſenſus diminutionem, aut abſentiam denotet; ſpiritus animales aliquatenùs affectos agnoſcunt. Evenit quidem *horror* à prædictâ partium *contractione* ^{Quare} eatenus adauctâ, ut non tantùm ſanguis in ^{*frigus horrorem excitat.*} vasis ſuis (uti præmittitur) ſed & ipſi ſpiritus animales in nervulis, extremis ſaltem, & exilioribus, pari ferè ritu retrocedere coguntur; eorum verò vegeta, ætherea, & elasti-
ca vis compreſſioni, quæ à frigore fit, fortiter renititur, nec ſibi temperare queunt, quin injuriam quaſi reposituri impigro motu veſtigia ſua, priſtinaſque ſedes repetant, & ſi non in eoſdem nervulos, in alios tamen, facto impetu, reſiliunt; dein frigore etiamnum urgente; ex his, vel aliis nervulis per-
petim magis, magiſque extruſi iterum atque iterum, totiès quotiès pari impatientia, & indignatione remeant, & ex his motuum viciſſitudinibus, minutulis vibrationibus, & velitationibus, vel innumeris ſpirituum
B 5 fluxi-

Quare stuporem inducit.

fluxibus, & refluxibus, necessario oritur tremula partium agitatio, i. e. *Horror*. Frigore autem, & contractione adhuc magis magisque ingravescentibus spiritibus ex nervulis ob arctiorem eorundem constrictionem exclusis revertendi ansa denegatur, nec amplius velitandi copia conceditur; adeo ut compressionis tyrannidi quasi victas manus præbentes extra illius pomœria consistant, quare pars spiritibus sic orbata, (quæ semper ferè aliqua extrema est) quasi è coelo tacta sensu destituitur; unde *stupor* fit: Verùm prout *stupor*

prout stupor invadit, horror desinit.

Quare dolor à sensu partibus restituito percipitur.

surrepit, *horror* sensim sedatur, quia spiritibus litigandi facultas, ex quâ *horror* provenit, non permittitur. Laxatâ demùm nervorum constrictione, spiritibusque ab illius captivitate manumissis, *dolor* quasi innumbris punctationibus excrucians sentitur, qui fit à spiritibus in fibrillas nervosas, & membranas se præcipitantibus, dum illas violenter penetrant, & adhuc minùs justò patentes nimis subitò diducunt, & referant; nec aliunde petenda est doloris in spirituum restitutione experti ratio.

Frigus, & horror febrilis in orationibus ferè premissis conveniunt.

Quamvis in his, & quibusdam aliis leviusculi momenti symptomatis (hîc brevitate studio omissis) febrilis *horror* & *frigus* sibi invicem ad amussim quadrare videantur, (& si non alia apparerent discrimina, febrilis *horror* materiæ frigiditati forsan tribuendus

dus esset) immane tamen quantum discre-
 pant! cum frigus nullam præfagiorum pom-
 pam, & apparatus agnoscit, nullum febrilem
 æstum post se trahit, nulla periodica in-
 termissione sublevatur, nullis denique, aut
 saltem levioribus doloribus, & torminibus
 mortales excruciat.

*Eorum di-
 screpantia
 statuitur.*

Hinc constat quantum inter se discrepant
febrilis horror, & *merum frigus*, quibus-
 que conveniunt; sed cum febrilis horror sine
 frigoris adminiculo *contractionem* toties ce-
 lebratam, adeoque omnes frigoris effectus
 hinc oriundos, *pallorem* putà, *frigoris sen-
 sum*, *cutem anserinam*, *sanguinis retroces-
 sum*, *horrorem*, &c. proferat; manifestò li-
 quet illius causam, (qualis qualis adsit) *repel-
 lentium* album referendam esse; quamobrem
 in eorundem *Classe* investiganda est: Illa au-
 tem sunt vel *actu frigida*, vel *acida*; vel
astringentia acore expertia. Cui non inno-
 tescit horrorem febrilem sine actualis frigoris
 interventu sæpissimè invadere, hominibus-
 que igne, hypocaustis, ardente Sirio, &c.
 calentibus non pepercisse? satis igitur perspe-
 cta est *horroris febrilis*, & *meri frigoris* di-
 versitas. Astringentiâ etiam aciditatis expertia
 in totum rejicienda sunt. (1.) Quia non eâ
 gaudent acrimoniâ, quæ ad intestinorum tor-
 mina, dolores lancinantes, & gravissimè ex-
 cruciantes excitandos requiritur. (2.) Si tale

*Rigoris fe-
 brilis causa
 ad repellen-
 tium album
 referenda est.
 Repellen-
 tium species
 recensentur.*

astrin-

astringens sit horroris febrilis causa, multò magis solitò alvum constiparet, nec ullæ in his Febris Diarrhœæ, quæ quidem non rarò observantur, dari possint. (3.) Si materia morbifica sit astringens, tum sanguinis fermentationem sisteret potius, quàm cieret; eademque res morbi esset causa, & medicamentum; quod absurdissimum est. (4.) Nullo modo concipi potest quâ ratione mucosa, adeò, & labida materia, quæ à terreo astringente toto genere diffidet, illius ingenium assumat. Quid multa? cruda illa materia quæ diathesin febrilem parit, (quantum ad repellendi vim spectat) solius aciditatis capax est; quod inde patet, quia lac, serum, & chylus, quæ ex similibus cum cruda illa materia principiis constant, aliquandiu asservata, vel in corpore extravasata, aut stagnantia semper suapte sponte, & necessariò acefcunt; Chylus igitur indigestus, qualis nostra materia morbifica est, eâdem necessitate (si stagnet, &c.) idem fatum subiturus est, uti & omnes liquores ad illius indolem accedentes, emulsionem putà, juscula, decoctiones, &c. Ab his quidem ad suspicandum ducor, quòd materia febrilis ad acorem usque alicubi in corpore stagnat, quo conciliato, paroxysmum inducit.

Inter quas species materia febrilis solius aciditatis capax est.

Eadem materia in corpore stagnans necessariò acefcit.

Proditâ materiæ morbificæ aciditate, quæ acrimoniâ suâ, (frigiditate forsan non nihil ad-

adjuvante) nervulos, & membranas laceffit; res ipsa loquitur, partes illas (uti superius habetur) *contractionem* pati, & consequenter omnes *contractionis* effectus non ita pridem recensiti ad rigorem febrilem spectare, unde oritur illius, & meri frigoris insignis convenientia.

Frigoris & rigoris febrilis convenientia oritur à materia morbifica & frigoris consimili repellendi & partes contrahendi vi.

Summo mihi usu fore arbitrabar, alias res enarrare quæ *horrori febrili analogiam* aliquam, aut *similitudinem* præ se ferunt; qualis *terror subitaneus* est, qui tremorem, pallorem, urinæ profluvium, sanguinis retrocessum, frigoris sensum, &c. simili *contractione*, sed modo parùm diverso, efficit; *tremor quoque & pallor* à venenis vomitoriis, catharticis, nauseabundis, spiritibus nimis calidis, gelidis liquoribus epotis, ab urinâ emissâ, &c. Unici verò *frigoris* consideratio eò rem deduxit, ut ad symptomatum in *horrore febrili* notabilium illustrationem parùm aut nihil conducant, deprehensâ enim aciditate, non multum superest negotii; liceat tamen paucula in probationis subsidium adjicere. Passim observatur, (quod etiam Authores uno ore clamitant) Febres intermittentes facili descensu in affectiones *hypochondriacas & scorbuticas* delabi, undè maxima illarum affinitas apparet, has autem *affectiones* aciditate infestas esse nemo unquam inficias ivit; unde fit, quòd *Pannicus terror*, nulli evidenti causæ innixus, hos

Quadam alia rigori febrili analogia proferuntur.

Aciditatem rigoris causam esse confirmatur.

A quibusdâ morbis Febres intermittentes consequentibus.

hos morbos non rarò comitatùr; dum enim acidi humores membranas, & nervos irritant, & illorum *contractionem* accerfunt, horror (modo priùs enarrato) nihil tale opinantes corripit, quæ phantasiæ incautæ, (necnon forsan labefactæ) tremuloque spirituum motu percussæ *terroris* speciem obtrudit, & (ut à lingua, auribus, ac oculis malè se habentibus

Ratio quare melancholicis e mentita spectra objici videntur.

Aciditas ad omnia rigoris phænomena illustranda sufficit.

Materia morbifica quantitatis partium sensilium contractionem quandoque excitat.

bus objecta merè imaginariâ effinguntur) phantasiæ horrido spiritu tactæ varia e mentita, & infausta spectra, larvæ, & funesta phantasmata objici videntur, quæ faniores cogitationes interturbant. Sic acidi humores melancholicorum, hypochondriacorum, & scorbuticorum anxietates, spirandi difficultates, dolores lancinantes, rodentes, &c. excitant: Ab eodem fonte promanant eorum lassitudo spontanea, corporis gravitas, oscitationes, pandiculationes, aliaque symptomata. Quare aciditas universa *horroris febrilis* phænomena suo ambitu complectitur.

Licet aciditas insignioris sit *horroris* causa, qui in Tertianis, & Quartanis conspicitur; absit tamen, ut *materia morbifica quantitatis* nihil tribuamus: satis enim compertum est illam pondere suo, aut mole membranofas partes, ventriculum putà, vesicam, intestinalia, &c. ita gravare posse, ut *contractionem* indè natam patientur, quâ se à contentorum molestiâ expediant; hujus itaque *materia*

riæ quantitas partes tenellas, & exquisitè sensibiles, vel onerando, vel extendendo aliquam earundem *contractionem*, (leviusculam saltè) dubiumque horrorem excitare valet. *Quinimo* materiæ frigidior indoles dictam *contractionem* ^{Quam etiam materia morbifica frigiditas promovere potest.} promovere potest. Sed de his fusiùs, ubi ad *Quotidianæ* discussionem devenimus.

Deprèhensâ *crudâ materiâ*, illiusque degeneri *aciditate*, non adhuc me voti compotem reor, quoad scrupulos aliquos eximam, qui ad hujus aciditatis sedem, agendique periodos spectant. Quod ut expeditiùs absolvam operæ erit pretium, (1.) Aciditatis genesin, (2.) Acorem evehentia, & promoventia, (3.) Eundem impredientia, & avertentia perpendere.

Quod ad *aciditatis genesin* attinet, apud omnes in confesso est, illam salinâ profapiâ oriundam esse, salesque (utcunque videntur ab acido sapore alieni) acorem in gremiis suis fovere, quem postea produnt; siquando ignis, caloris, aut fermentationis vi sollicitati in minutias redigantur, vel (si magis arrideat Clarissimi *Willisii*, & quorundam Chynicorum loquendi formula) in fluorem evecti spicula sua distrinxerint; hoc tantùm interest, quòd, salibus nudo igne adactis, acidæ particulæ expeditiùs proliciuntur; uti in distillationibus vitrioli, salis marini, nitri, &c. ^{Aciditatis genesis perpenditur, quo melius ejusdem in Febribus sedes inveniat.} ^{Aciditas oritur à sale in minutias redacto.} videre re

videre est; & remissiori calore, aut fermentationis leniori motu seriùs libertate donantur.

*Calor, aut
fermentatio
ad sales
comminuen-
dos requiri-
tur, quod
variè
probat.*

Hic submonemur calorem, aut fermentationem ad sales referandos requiri, priusquam acorem suum apertè fateantur; quod non tantum in ipsis salibus seorsim sumptis, sed & in mixtis spectabile est; si enim teneriora fructuum rudimenta, aut primordia quæ mox à florum defluxu se ostendant degustaveris, saporem perversè fatuum ab aciditate multum diversum exhibent, donec calore solis per unum, aut alterum mensem fota aciditatem satis pungentem adsciscant, quam tamen, calore etiamnum urgente, depouunt, & à sulphure tandem evecto saporis gratiam conciliant; unde fit quòd nulla ferè radix est acida, quia crudus plantæ succus non justam in radicibus moram facit, quæ acscendi copiam suggerat, & quia radices in cryptis suis subterraneis, ubi calor deficit, (vini instar in cellis frigidis asservati) ægriùs acescunt: Notare tamen licet, sales ut plurimum, citiùs; sulphura verò seriùs evehi; quia aciditas maturitatem, quæ à sulphure provenit, præcedit; quoniam (utì nobis videtur) particularum acidarum, quæ prius tantum delituere, sola denudatio, & extricatio; sulphuris verò alteratio, & evectio ab oleoso, & fixo statu, in magis spirituosum, & volatilem, qui sensim tantum, & placidè fit,

fit, requisita est. Hoc in fructibus immaturis, lacte, emulsionibus, & id genus multis adverti potest, quæ prius acescunt, quàm sulphure vehitur.

Particulæ igitur acidæ salibus semper inesse videntur, quamvis sæpius terræ, sulphuri, &c. mancipatæ sui juris esse nequeant; imò nonnulli egregii viri, nominisque inter Medicos amplissimi nullum alium falem præter acidum agnoscunt, quorum sententiam vehementer laudo, & probo; cùm omnes sales minerales acidum spiritum per destillationem reddant, omnesque sales vegetabilium essentielles ferè merum nitrum sint, cujus spiritus acidissimi sunt; cùmque omnes animalium sales (si illorum nutrimentum spectes) his, vel illis salibus originem debeant. Sed de his rebus consule *Nicholaum Limerium* in *Appendice* ad Chymiam suam, ubi salis acidæ universalitatem palàm facit; nulla enim me incessit actum agendi cupido.

Particulæ acidæ semper salibus inesse videntur, seu potius omne sal ex se acidum est.

Quod probatur.

Ex Nicholao Limerio.

Non possum tamen non advertere quòd omnia vina, cerevisiæ, pomacea, &c. mustalicèt, & novella, utcunque etiam dulcescentia, lac coagulant, rubiginem promptissimè evocant, & plures alios effectus exhibent, qui non aliundè quàm à sale acido profluunt, quòdque (ut prius innuimus) fructus, uvæ nempe, poma, grossulæ, pruna, &c. ex quibus vina conficiuntur, adhuc

A Vinis novellis, & Mustis.

A fructuum vario statu, &c.

huc ex arboribus pendentia acescunt; dein, sulphure radiis solaribus agitato, & exaltato, dulcescunt; & sulphure demum avolante, (uti in vinis, & cerevisiis diu asservatis, calori expositis, &c. contingit) sal acidum de novo se prodit, dictosque liquores in aceta pervertit; quod planè arguit acidas particulas nunquam ab illis exulare, licèt aliquandiu sulphure circumfuso mitescant, & particulis oleosis oblinitæ pinguiculæ evadant, & mollescant; unde fiunt mustorum, vinorumque novellorum, suavitas, dulcedo, & blanditiæ. Quinetiam sales plantarum essentielles vel gustui ipsi acidiusculi sunt, & revera nihil sunt præter nitrum alienis particulis diversimode imbutum, uti superius proditum est; est enim nitrum omnium plantarum pabulum, penè dixeram anima, illo enim deficiente, marcescunt; illo abundante, summopere expanduntur & vigent.

In summâ : *Vel* acidæ particulæ prius expediuntur, quàm sulphur evehitur (quod plerumque fit ob rationem prius allatam;) tum aciditas suavitatem præcedit, uti in fructibus immaturis, &c. *Vel* unâ eâdemque operâ parùm evehuntur, uti in lacte, chilo, &c. & tum suavitas oleosa, lenis, & mollis deprehenditur; *Vel* ambo plurimùm evehuntur, ut in liquoribus generosis penitus fermentatis, & tum illa spirituoosa saporis

ris gratia, quæ in vinis, cerevisiis, &c. inest, conciliatur. Sulphureis autem quocunque modo ab acidis separatis, (ut in lacte sub formâ cremoris, in vinis sub formâ spiritûs, &c.) acidæ particulæ denuò se efferentes cuiusvis obvio spicula sua intentant; & licet semper in liquoribus innatent, tamen non linguam feriunt, nec corpora penetrant, & rodunt, saltem non adeò severè; donec earum acutiores anguli, qui oléosis particulis circumdati crassescunt, ab involucris suis, quibus muniti sunt, spoliati fuerint.

Propterea quæ acidas particulas ab illis involucris expediunt aciditatem accersunt.

Illarum autem denudatio fieri potest, *Vel* in corporibus nullo, aut perpauco sulphure, aut oleo instructis, uti in spiritu nitri, vitrioli, salis, &c. berberibus, limonibus, aurantiis, citreis, &c. tum nulla prorsus spes, vel maturioris, vel suavioris gratiæ subest, acor enim permanet ob sulphuris defectum: *Vel* in corporibus justâ sulphuris quantitate gaudentibus; de quibus modò verba fecimus cum de fructuum maturatione egimus.

Ex præmissis liquet, (1.) *Quòd quæ, non evecto sulphure, acidas particulas expediunt.* (2.) *Quòd quæ, utrisque evectis, sulphur absument, separant, aut exhauriunt, aciditatem promovent.*

Quæ acidas particulas ab involucris suis expediunt aciditatem accersunt.

Quæ acidas & non sulphureas particulas evehunt, aciditatem promovent. Ea sunt,

Primi generis est calor lenis, & moderatus, qui

qui particularum acidarum, non verò sulphuris evectioni, par est; quod in lacte, ferro lactis, emulsionibus tepido loco asservatis, in chylo alicubi in corpore stagnante, fructibus immaturis, &c. spectatur.

2.
*Fermentatio
languidior.*

Secundò, *Fermentatio quæ ad idem tantum valet, & languidior est, quàm ut sulphur evehat*, ut in fructibus priusquàm maturuerint, & in prædictis liquoribus acescen-
tibus conspicitur.

3.
*Eidem sup-
petias fert
liquorum,
&c. dissolu-
ta mixtio.*

Tertiò, *Particularum, & liquorum dis-
soluta, & perfunctoria mixtio* ideo acescendi
copiam facit, aut quia partes oleosæ faciliè se-
cedunt, ut cremor à lacte, &c. aut quia
spatiolis, & interstitiis à se invicem sejunctæ
liquori salinis particulis imbuto, & interfluen-
ti non obstant, quin, positis requisitis, ca-
lore nempe, &c. liberè acescat, quod in
innumeris ferè liquoribus, emulsionibus,
farinarum infusionibus, lacte, lacticiiniis,
chylo stagnato, &c. contingit. Hujusmodi
ergo liquores, cæteris paribus, multò citiùs
illis, qui justam fermentationem, quâ inti-
mior fit mixtio, subiêre, acorem contrahunt:
quod in vinis, & cerevisiis plenius fermenta-
tis experimur, quæ lacte, emulsionibus, &c.
multò feriùs acescunt. Illa autem intimior
particularum sulphurearum mixtio fit, quia
fermentatio vegeta oleosas partes in subtilissi-
mos atomos regidit.

Secundi

Secundi autem generis sunt omnia illa, quæ sulphure perinde atque sale evecto, particulas sulphureas dissipant, & absument. Quælia sunt:

Quæ etiam sulphureas particulas dissipant, acorem promovent.

Primò, *Quilibet calor*; Quia particulae sulphureæ, & spirituosæ è liquoribus calore reſeratis, & exagitatis, promptiùs evolant; quare Acetarii radiis ſolaribus, igni, &c. vafa ſua exponunt; &, ſi contingat acorem claudicare, aut ſubſiſtere, ferri, laterum, lapidum, &c. maſſas ignitas in liquoribus alterandis ſubinde extinguunt, quo maturiùs, magisque ex voto ſuccedat aciditas.

Ad particularum sulphurearum (quæ aciditati obſunt) diſſipationem conferunt.

I.
Calor.

Secundò, *Enormes, & immodicæ fermentationes, aut debitò frequentiores*; Quia ſulphuris particulae priùs intimiùs mixtæ, ſibi que conſiſtentes hoc pacto expediuntur, & excutuntur; necnon fæces denuò evocatæ, & confuſæ majorem ſalium vim ſuppeditant.

2.
Immodicæ fermentationes, & nimis frequentes.

Tertiò, *Vaſorum agitatio*; Propter rationes quas in paragrapho proximè præcedenti attulimus.

3.
Vaſorum agitatio.

Quartò, *Tempus & mora*; Quia particulae ſulphureæ, & ſpirituosæ ſenſim ſe prori-
pientes tandem liquoribus aceſcendi facultatem concedunt.

4.
Tempus & mora.

Quintò, *Liquorum tenuitas*; Quia particulae ſulphureæ, & ſpirituosæ debiliori carcere concluſæ liberiùs motitant, & exiliunt: Quinetiam iſtiusmodi liquores, ut plurimùm,
E 3 *ſpiri-*

5.
Liquorum tenuitas.

spiritibus perparcè dotantur; unde vina dilutiora, & cerevisiæ tenuiores ad acescendum procliviores sunt. Ex his omnibus innotescit sulphuris ad avolandum aptitudo, salisque stabilis, & immota indoles; quod arguit salinas particulas cum liquoribus intimiùs commisceri, cujus rei ratio, (ut mihi videtur) hæc est; Quia salinæ particulæ spontè suâ, & naturaliter in aquosis dissolvuntur, & ab illis detinentur; sulphureæ verò, & oleosæ vi tantum (utpote fermentatione, &c.) ad conubium cum aqueis ineundum adiguntur; undè fit quòd illorum consortium ægrè ferrentes perenni nisu discessum meditantur, & omni occasione arreptâ, se subducunt. Accedit quòd particulæ salinæ graviores sunt, sulphureæ verò leviores, quare cùm ad motum faciliores sint, semper fugam moliuntur.

6. *Sulphuris penuria, & salis copia.* Sextò, *Sulphuris penuria, salisque copia;* Unde liquores asperiores, & tartarei citiùs acescunt.

7. *Quantitas exigua.* Septimò, *Quantitas exigua;* Quia particulæ sulphureæ compendiosiori viâ exitum inveniunt, & minori liquoris mole obsessæ faciliùs erumpunt, & acidis particulis dominium concedunt. Sic ferri, æris, &c. lamellæ candentes magnis cuneis citiùs refrigerantur, quia particulæ igneæ faciliorem, & expeditiorem exitum inveniunt.

Eventilatâ aciditatis genesi, congestisque cau-

vehementiâ quaquaversum displosâ maximas turbas cient, non tantum se surripunt; sed & liquoris residuum sulphur abigunt: Ut plurimum igitur oleosa parum evecta medio se modo inter oleum & spiritum habentia, ad hoc munus explendum aptissima sunt, quæ à liquore fermentato divisa, & evecta totum opus absolvunt. Hoc pacto (ut mihi videtur) sanguis à chyli oleosis particulis (annuente Numine) per seculum ab aciditate præservatur.

*Disquisitio
de aciditatis
febrilis pro-
pria & pri-
maria sede.*

*An mate-
ria febrilis
in sanguine
acescat?*

*Liquores
spiritu &
sulphure
turgidi aci-
ditati mi-
nus obnoxii
sunt.*

Deprehensis aciditatis genesi, & parentelâ, perspectisque rebus eandem evehentibus, & retardantibus; nunc videamus quæ hinc cognitionis scintillulæ eliciendæ sunt; quantumque lucis ad aciditatis febrilis latibulum explorandum suppētunt; animadverso enim illius foco nullus dubito quin hujus tenebrionis effectus, ut ut obscuros, detegere liceat.

Sed cum *cruda materia*, toties tanquam *febrifica* celebrata, in ipso sanguine generatur, ipsa methodi ratio suadet, ut primò inquiramus, an ibidem etiam acescat? Ad quam quidem questionem discutiendam, notandum est,

Primò, Quòd liquores spiritu, & sulphure turgidi, aciditati minùs obnoxii sunt; vina enim, cerevisiæ fortiores, &c. à perversa illâ qualitate diutissimè immunes perstant; præsertim si illorum sulphur debitâ curâ conservetur, aut sæpiùs novo sulphure refarciatur.

Secun-

Secundò, Quòd liquores nullo, aut exiguo sale fixo (unico aciditatis parente) conditi, feriùs, aut nunquam acescunt; ut aqua pluvialis, olea, spiritus vinosi, &c. prorsus enim impossibile est, ut causatum sine causâ ejus producat. *Liquores nullo, aut exiguo sale fixo pradi- feriùs aut nunquam acescunt.*

Tertiò, Quòd quò spissiores sunt liquores, eò integriores permanent; spiritui enim & sulphuri in hujusmodi liquoribus firmiùs conclusis, & detentis avolandi ansa præripitur, & sal acidus eisdem morem gerens succumbit; quia non ampliùs spicula sua vibrare potest, donec ab illorum dominio emancipatus fuerit, quemadmodum sæpiùs demonstravimus. *Liquores crassiores feriùs & difficiliùs acescunt.*

Quartò, Quòd nullus liquor particulis oleosis, & sulphureis scatens tunc temporis acescit, quo fermentationis ope ejus sulphur evehitur, quia quò magis sulphur evehitur, eò magis aciditas subjugatur. *Nullus liquor oleosus & sulphureus, dum ejus sulphur evehitur, acescit.*

Quintò, (Quod ex superiùs etiam positis liquet) vina, &c. oleosorum adjectione (uti flamma fomite apposito) perennantur, & ab aciditate æternùm ferè liberantur. *Oleosali- quores ab aciditate præservant.*

Jàm, si in rerum naturâ liquorem offendere possimus omnibus his præfidiis munitum, vix, ac nè vix quidem acescet; cum autem in sanguinem oculos nostros conjiciamus, facilè deprehendimus hæc omnia in illius tutamen conspirare; vitalis enim latex (liquorum facilè princeps) toto hoc satellitio, *Omnia præmissa in sanguinis tutamen conspirant.*

C. 5. quò

*Sanguis
aciditatis
prorsus in-
capax esse
videtur.*

quò magis securus sit, stipatur; propterea, quantum ad acorem spectat, extra omnem periculi aleam constituti videtur; hoc enim *animatum balsamum* eximiè est spirituosum, & sulphureum; perexiguo sale fixo conditum; consistentiâ fatis crassum, semperque in tali fermentationis actu constitutum, qualis non tantum ad sui ipsius, sed & ad chyli oleosas partes evehendas sufficit; &, nè quicquam ad aciditatem à sanguine avertendam desit, (tanta est providæ naturæ pietas, quæ in rebus magni momenti non parum sollicita est) bis, tervè de die recenti, leni, oleoso, nec non uberiori chyli penu saturatur; adeò ut prodigii instar sit, si liquor tot tantisque adminiculis, tantæque naturæ industriâ munitus, ex se acorem contrahat, aut chylum, à quo ipse etiam dulcedinem suam mutuatur, acescere finat; præsertim cum videamus vina copioso tartaro prædita, austeriuscula, imo jamjam acescencia, ipsaque aceta vini meracioris, musti, novelli, aut alterius sulphurei adjectione non tantum reviviscere, aciditatem deponere, pristinamque gratiam recuperare; sed, eodem opere sæpiusculè repetito, in perpetuum conservari posse; multò magis sanguinem probatissimè contra acorem instructum sospitem, & inviolatum præstabit suavissimum, & oleosum chyli tributum. Obiter nota, quod, ubi sanguinis edulcoratio expetitur, nihil æquè

*Chylus in
sanguine
non acescit.*

æquè ad intensiorem explendam confert, ac integer, & solidus appetitus; quia chylum copiosum, & sincerum sanguini transmittit. Quare appetitus ante omnia curandus est.

Sextò, Quod nemo unquam acorem in juniorum, & sanguineorum fero, lacte, chylo, aut sanguine (præsertim post unum tantum, vel alterum paroxysmum) apprehendit; mihi quidem videtur contradictionem sapere, ut chylus tantopere cum sanguine confusus, & quoad aciem nostram ab eodem prorsus absorptus in sulphureo & oleoso sanguine, qualis juvenum optimè se habentium est, & verno tempore acescat; sanguis, & chylus unum (ad sensum saltem) liquorem constituunt, & mutuò se ab aciditate præservant; & chylus suavissimus non potest non integriorem sanguinem summè ex se balsamicum à degeneri illa qualitate tueri. Attamen, his non obstantibus, insignis acor ad primum Tertianæ Vernalis paroxysmum in ipsis juvenibus ciendum, (uti ex symptomatis luce clariùs enitet) requiritur; qui ideò aliunde quàm à chylo in sanguine acescente petendus est. Ponatur tamen quòd ibidem acescere incipiat (quod nequaquam concedi potest) dubio procul omni sanguis ille balsamicus & oleosus tantillam chyli aciditatem adeò leniret, ut sensum non feriret, & consequenter nullus inde excitaretur rigor, nulla tormina, nulli dolores, molestusve sensus inducerentur.

Variationes.

Sep-

Septimò, Quòd, si aciditas febrilis à cruditatibus, dum in sanguine fluitant, oriatur, æquum est postulare, cur non in Quotidianis, æquè ac in Quartanis, & Tertianis evenire solet, cùm ex omnium consensu materiæ morbificæ quantitas in illis potiùs, quàm in his excedat? cùmque major sit illius ad sanguinem proportio? & sanguis non adeò sulphureus sit in Quotidianis, ac in quibusdam Tertianis? cùmque satis diu in sanguine commoretur *dicta materia*, per unum nempe, vel alterum mensem; imò quandoque per plures? revera, ipsissima est ratio, cur non acescat adeò in Quotidianis, quia ob breviores intermissiones non satis diu ad acorem conciliandum extra sanguinem cunctatur; nec despero, quin hoc persuasissimum faciam cùm ad Quotidianarum specialem discussionem calamus delabatur.

Octavò, Si aciditas in ipso sanguine rigorem excitet, cur non melancholici, hypochondriaci, cachectici, scorbutici, &c. rigores periodicos, aut continuos sentiunt? & cur non acida affatim hausta inter Februm intermittentium causas in genere recensentur? Quis autem *acida* inter Quotidianarum, aut Tertianarum causas memoravit? imò è contrà nunquam non in Febrifugorum classibus locum tenent; & à *Riverio*, ac aliis quamplurimis tanquam remedia satis efficacia celebrantur.

Nonò

Nonò, Sanguis, quâ sulphureus est, oleosus, & spirituosus (utî caro, ova, &c. quæ sanguine nutriuntur) vina, aliosque liquores leniori statu præservant, & ab aciditate mirificè vindicant, ac jamjam acidiuscula ex integro restituunt, multò magis amicum chylum (à quo & ipse sanguis nutritur, quèmq; ex ipso naturæ instituto jugiter evehit) securum præstat vitalis latex, dum intra suos limites coërcetur; nec parùm quidem interest, inter sanguinem emortuum è venis effusum, qui vinis inditur, & animatum illum, calidum, & fermentantem, quem chylus in corporibus nostris subit. Ex his constat, quòd quo diutius chylus in sanguine moratur eò magis evehitur, & ad sanguinis spirituosam indolem accedit, eòque longiùs ab acescendi periculo abest: Ut sanguinem igitur deferat, & alibi diverticulum petat, necesse est, priusquam acorem contrahat, & tum quidem nihil impedit quo minùs extra sanguinis sphæram delitescens promptissimè acescat, quia corporis calor (utî æstivus in lacte, emulsionibus, &c.) ad salium cuspides expediendos fat, superque sufficit; interim tamen, nulla extra sanguinem debita est fermentatio, quâ sulphur evehi potest; quare chylus rejectus, & alicubi stabulans eâdem necessitate, ac lac æstate, acorem contrahit.

Si quis autem regerat; quòd, licèt in statu
fanq

fano hæc vero veriora sunt; sanguisque nullâ ratione acorem admittit, in statu tamen valedudinario aliquid dubii subesse potest: nodum in scirpo quærit; quoniam juvenes vegeti, balsamico temperamento gaudentes, pancreaticè valentes, optimèque habiti, quos solida digestio, integerque appetitus, nequaquam destituere, in quibus nulla unquam aciditatis vestigia apparuere, admissio errore aliquo, non multò post *febrili horrore* corripuntur; quis autem vel suspicari potest, ut aciditas tam subitanea, & inopinata, adeoque insignis, ut extremum rigorem inferre valeat, in tam sulphureo, & spirituofo sanguine concilietur? Esto, quòd errore prædicto, materia acescibilis, & morbifica generatur; quàm vellem illum mi Apollinem in conspectum dare, penes quem est explicare, quâ ratione in tam sulphureo, florido, & spirituofo sanguine tam citò acescere sinatur, sanguine etiam in, & à febre, suavi & sulphureo remanente; ut in juvenibus brevissimis *Tertianis* laborantibus contingit.

Decimò, Si aciditas Febrilis in sanguine contrahatur, tum nulli, aut saltem non periodici sequerentur paroxysmi, quo enim acidior est sanguis, eò magis calor particulæque sulphuræ deprimuntur; eòque minùs Febris obnoxii sumus; uti in *Cachectis*, *Scorbuticis*, &c. videre est, quia sulphur est cujusvis æstus *materialis causa*.

Un-

Undecimò, Nullus ambigere potest, quin cruditates, quibus ad has *Febres* disponimur, in Autumno & Hyeme per unum, duos, trèsve plus minùs menses in sanguine deliteſcant; & quia per totum illud tempus Febrem non accerſunt, ſequitur, quòd etiam non aceſcunt; & quæ ratio reddi poteſt, quod eadem cruditates, quæ non per tot menses, dum in sanguine erant, acorem contraxère, *Febre* ſemel excitatâ, quovis ſecundo die inſignem aciditatem acquirant, quâ horror, & rigor generantur?

Duodecimò, Arteriæ, & Venæ nullo, aut exiguo ſenſu præditæ ſunt, proinde aciditas in illis genita non talem moleſtiam, qualem in rigore febrili experimur, pareret. Nec video, cur non, ſi aciditas illa in ſanguine contrahatur, nullis adhibitis remediis, nullâque meliori vivendi ratione inſtitutâ, *Febris* non indies in deteriùs vergat, cùm de aciditatis naturâ ſit, ubi ſpiritus & ſulphur prodiguntur, perpetim ingraveſcere? At hæ *Febres*, *Tertianæ* præſertim *vernales*, ſine remediis non rarò brevi evaneſcunt.

His forſan, aut ſimilibus rationibus (quæ plures ſunt, quàm ut nobis vacet illas percurrere) veteres unâ omnes eò adducti fuere, ut Febrium intermittentium materiam morbiſicam *extra venas*, (quo nomine omnia vaſa ſanguifera indigitârunt) collocaverint.

Veteres materiam morbiſicam extra venas corrumpi ſtatuerunt.

Chyli motus indagatur.

De omni ergò spe *aciditatis febrilis* originem in sanguine investigandi conclamatum est; propterea quò me vertam non habeo, nisi materiam morbificam alicubi à sanguine amandatam, vel derelictam perquiram. Videamus itaque ecquid spei porrò est? & chyli rationes à primo ejus in sanguinem introitu ineamus.

Chylus sanguinem subit in venis axillaribus. Circulationis legibus quaquaversum propellitur.

Primò, Advertendum est, quòd *chylus* sanguinem in venis axillaribus subit, deinde statim ad dextrum cordis ventriculum deferatur, hinc, emenso per pulmones stadio, ad sinistrum cordis ventriculum propellitur; & hinc demùm cum sanguine confusus ex circulationis legibus quaquaversum ad omnes articularum propagines, & ramusculos protruditur, & pari cum sanguine passu incidens quavis ferè corporis rimulas perluit.

Materia morbifica crassior est, & tenacior chyli portio.

Secundò, Quòd si sanguis debilis sit, & languidus, laxiores tantùm, & fluidiores chyli partes, quia maximè domabiles sunt, subiguntur, & à sanguine in intimiorem consuetudinem adsciscuntur; quare residuæ ejus partes crassiores remanent; quæ sanguine perenni fermentatione, calore, & motu in minutias redactò, copiosoque sero diluto necessariò tenaciores, & compactiores existunt; multò verò magis, si contingat, ut *chylus* ipse rudioris sit, & contumacioris indolis, qualis à dyspeptis, &c. generatur.

Ter-

*Tertiò, Quòd res quò crassior est, tenacior, & compactior, eò ægriùs meatus, (exiliores præsertim) pervadit; propterea impossibile est, ut cruda illa materia, cùm ob rationes priùs allatas crassa sit, & minùs sequax, sanguinem ultro, citroque per tenuissima vascula commeantem affectetur: imò prodigii instar est, nec fatis admirari possumus, quo pacto sanguis ipse per porulos minutissimos, vasculaque subtilissima, & tenuissima, quæ vel ipsam oculorum aciem effugiunt, perfluat. Ergo crudior illa, tenacior, contumacior, & crassior chyli portio ad vasculorum fines mechanica planè necessitate hæret, & stagnat; ubi, (quemadmodum sæpiùs demonstravi) acorem certissimè contrahit; unde manifestissimè patet, cur ex omnium consensu *cruda materia non est evacuanda*; quia, omnes evacuationes, per diuresin putà, diaphoresin, &c. per exiliores arteriarum fines, & colatoriorum angiportus fiunt; at *cruda materia* ad illas angustias trajiciendas, prorsus inhabilis statuenda est.*

*Res crassa
& tenax
angustos
meatus ægre
pervadit.*

*Quare in
capillari-
bus, &
tenuissimis
vasculis
hæret.*

*Angustia
ad vasorum
sanguineo-
rum fines
sunt acidi-
tatis febrilis
vera se-
des.*

Sic, candide Lector, pro tenui nostrâ facultate haud aliis quàm naturæ vestigiis insistentes quodam quasi venatico ritu lucifugæ hujus belluæ lustrum indagavimus, nunc voti compotes pedem figemus, quoniam res eo deducitur ut nobis non ampliùs de aciditatis febrilis foco dubitare liceat.

Nullum da-
tur materiæ
morbificæ
peculiare
receptacu-
lum, aut
capsula,

Sed cum nos illorum misereat, qui delirè somniantes particulare hujus materiæ *receptaculum*, aut *capsulam* astruere moliuntur, & pro affaniis suis tanquam pro aris & focis contendunt; liceat in illorum gratiam, quibus veritas cordi est, paucula adjicere.

Illud variis
modis pro-
batur.

Est quod hujusmodi *receptaculi* assertores rogem; quâ nempe electivâ facultate, quâ occultâ magiâ, quâve mechanicâ ratione totus ille *crudus humor* cum toto sanguine confusus & quaquaversum per omnes arteriarum propagines continuò, & fortiter adactus tantillo temporis (ad paroxysmi finem) unum tantum loculum petat?

Esto tamen, quod omnes illius materiæ partes utcunque cum sanguine confusæ, dispersæ, & longè diffusæ inaudito planè strata-gemate ad particulare quoddam *receptaculum* officiosè tendant; tum si ductus ad commentitium illud *diverticulum* patulus sit, sanguis haud dubio crassiorem illam materiam præverteret, & destinatum spatium præoccuparet; ac *inflammatio* cum gravissimis, & infensis suis symptomatis; acutis nempe doloribus, synocho, &c. excitaretur; & à dolore facem præferente locus ipse omnibus innotesceret; nec tot seculorum anxios, & perspicaces scrutatores latuisset. Si autem ductus, & meatus angustiores sint (quod rationi magis quadrat) quàm ut sanguis illos per-

pervadit, quâ ratione quæsumus, tenacior, & crassior illa substantia aditum inveniet, qui sequaciori liquori denegatur? nullâ fanè; nec ex naturæ instituto ullum *cruda materia*, aut cuivis alii noxio humori *receptaculum* designatur, cùm magis in animalis commodum cedat, ut prorsus evacueter. Fac demùm, quod tale daretur *receptaculum* totius materiæ morbificæ satîs capax, tum quidem amplius esset & notabiliùs, quàm ut sagacissimorum Anatomicorum solertiam, qui toties omnes corporis partes rimavêre, elusisset; reverà latibulorum ad arteriarum fines exiguitas (vix enim mentè capi potest, quod oculis hauriri nequit) in causâ fuit, quod Medici consilii inopes circa hanc rem in ancipites sententias distrahebantur, nec ubi consisterent habuêre: Ob similem exiguitatem *glandulae miliares*, *vasa lymphatica*, *venae lacteae*, *pulmonum structura vesicularis*, *variae carunculae*, & *minutissimæ glandulae* in renibus, jecore, cerebro, urinæ, bilis, spirituum secretioni dicatæ tam diu delituêre; quodque res penè innumerae in animalibus, vegetabilibus, &c. prorsus incognitæ fuere, donec *Microscopii* diviniori beneficio in lucem emanârunt: quare cùm res, quæ diutissimè delituêre, & etiamnum dilitescunt, animo nostro versemus, si occultationis nulla alia ratio reddi possit, semper illarum *exiguitatem* sus-

spectam habemus. Inania ergò de singulari materiæ morbificæ *capsulâ* deliramenta neglectui habenda sunt; & proinde vela contrahentes huic disquisitioni supremas manus adjicimus.

Investigatis *materiæ morbificæ* recessibus, quæ per tot retrò secula penitus inexplorata, tenebrisque plusquam *Cimmeriis* circumfusa fuere, lumen de lumine accendentes jam tandem *symptomatum* in rigore *conspicuum*, *causarum excitantium*, & *signorum* eundem *presagientium* rationes enucleare satagemus; Ardua fanè, & impedita provincia! in quâ plusculum negotii esset, quàm ut sustinendo par simus, ni rectâ, (naturâ præeunte) incedentes viam prælucentibus observationibus stravissemus, sic enim de operis mole non parùm detraximus, adeò ut nunc satis expeditum, facilèque factu nobis videatur; quod etiam omnibus aliis enitebit, postquam, ordine servato, tam *materiæ* jamjam in *angustiis* hærentis, & in otio confidentis; quàm ipsarum *angustiarum* conditiones, & ingenium prælibaverimus.

*Materia
morbifica
consideratur,
quatenus
in angustiis
hærens.*

Si *materiam ipsam* spectemus ex præmissis palam est, quòd est crassior, & tenacior *chyl*i portio, quæ ad illas *angustias* pervenit, nondum acore vitiata, quia in sanguine non acescit; factâ autem in *angustiis* morâ, uno, aut altero die, plus minùs pro circumstantia-
rum

rum ratione ; (more lactis, feri, aut chyli extravasati; emulsionum, jusculorum, aut decoctorum loco tepido asservatorum) necessario acescit, quia (uti prius dictum fuit) ejus particulæ salinæ corporis calore expediuntur, sulphure interim non evecto; quoniam extra sanguinis energiam, generosamque fermentationem, & motum consistit.

Si *angustias* ipsas ad vasorum extremitates collocatas, earumque viciniam, & ambitum advertamus; hîc loci confertissimas nervorum, & membranarum sylvas, densissimosque plexus semper offendimus; ex quibus membranis (utî superius memini) complanatis, & coalescentibus omnium partium integumenta fiunt; quare partes exteriores, musculorum membranæ, periostrium, &c. sensu magis exquisito donantur; qui (*Statoris* instar excubias agentis) totius salutis inservit; dum non tantum injuriarum nos certiores facit, sed quocunque modo laceratus partium contractionem parit, quâ (sine *Archæi*, instinctus, occultarum qualitatum, aut precarie (nescio cujus) *Naturæ* prætextu) non solum hæ, sed omnes aliæ partes sensiles, ut *ventriculus*, *vesica*, &c. gravamina sua (quantum fieri potest) amoliuntur.

His concessis, quibus nemini (utî nobis videtur) inficias ire licet, nihil obstat quo minus ad *phenomena* explicanda nos accingamus.

Omnia ri-
goris febrili-
tis sympto-
mata &
phenomena
sigillatim
explican-
tur.

Inter ea choream ducunt *oscitationes* & *pandiculationes*; quæ ab *aciditate* musculo-
rum membranas & fibrillas nervosas passim
urgente necessariò proveniunt.

Ab eâdem etiam *aciditate* membranas affi-
ciente oriuntur molestus *sensus*, *inquietudo*,
& quandoque (cerebro, medullâ spinali, aut
in signiori quodam nervo eâdem *aciditate* ta-
cto) *motus convulsivi*.

Aciditate nervos, & membranas irritante,
cutis, omnesque partes ad vasorum extremi-
tates collocatæ necessariò, (uti in præmissis
notavimus) contrahuntur; *hinc* *digiti*, *ma-
nus*, *brachia*, *crura*, &c. *coarctantur*, &
primò, *dubia quædam*, & *leviuscula* totius
corporis compressio, dein, contractione in-
gravefcente, *manifesta* sentitur.

Ab eâdem *contractione*, (quæ quicquid
fluidum est, & sequax necessariò repellit) *san-
guis retrocedere cogitur*, & non solum *san-
guis*, sed *omnes alii humores*, *serum* putà,
materia febrilis, *lymphæ*, compressis eorun-
dem sedibus interiora petunt.

A sanguinis recessu (prædicto modo conci-
liato) totius cutis pallor, frigorisque *sensus*
oriuntur; & prout sanguis magis magisque
repellitur, partium externarum *contractio* ab
aciditate inchoata propter frigus hâc ratione
partum enorme incrementum patitur; adeò
ut tandem extremus *horror*, & quandoque

stupor (modo superius ubi de frigoris effectibus verba fecimus exposito) ægros corripiunt.

Ab eâdem *contractione* poros constringente provenit *sudoris subita suppressio*; à partium compressione *scroti corrugatio*, & *cutis anserina æmula* (modo superius enarrato) *formantur*, *penis gracilescit*, &c.

A diaphoresi itidem præclusâ humores per transpirationem amandandi intus coërcentur; & ob compressionem illos à tergo adigentem, quâ data porta, ruunt; unde profluunt modò *sputationes immodicæ*, modò *lachrymæ involuntariæ*, & quandoque *copiosa urina*, & *miſturitio indefinens*.

Ab eâdem compressione circa pectus, & præcordia urgente, (sanguinisque forsan ab acido coagulati stagnatione) *præcordiorum anxietates*, *pectoris constrictio*, *suspiria*, aut *suspirandi studium* & *inane conamen*; ut thoracem dilatando (quod, dum suspiramus, fit) coarctationis gravamen avertatur; & tandem aliquando, (rarius tamen) his symptomatis in graveſcentibus *ipsa mors accersitur*.

Quia Clarissimi *Willisii* ratio de vomitu, qui in febrili rigore contingit, ad nostram hypothefin accedit, liceat illius verbis uti. *Fateor quidem, inquit, in paroxysmo Febris intermittentis vomitus immanes sæpe concitari*; hoc tamen sæpius contingit, quoniam in rigore febrili *membrana totius corporis convellun-*

tur, quare & ventriculus, cum sit pars valde nervosa, convulsione afficitur, & proinde spasmò contractus, quicquid in sinu suo fovet, sursum ejicit; quod si præterea vasa chole-
docha bile turgent, etiam eodem viscerum
spasmò (sive contractione) bilis è meatu felleo
in duodenum exprimitur, & in ventriculum
exantlatur, ibidemque ferociâ sua tetriorem
adhuc vomitum provocat. Quinimò totius
etiam compressio, & abdominis coarctatio,
quæ in rigore fiunt, necnon & ipse forsan fol-
liculus bilis contractus ad bilem exprimen-
dam conducere possunt.

Sudoris frigidi ratio eadem planè est, ac
quæ in terroribus, & agone mortis serum ex-
turbat; glandulæ nimirum, & spatiola sub-
cutanea immani totius corporis contractione
subitò compressa humorem suum (non secus
ac humida linteola contorta) extrudunt; qui,
cum non immediatè à sanguine derivetur, &
exteriores corporis partes, (quibus insidet)
tum ob distantiam à corde, tum ob aërem am-
bientem, magis algeant; *frigidulus* existit;
ut sunt etiam nasi stillicidia, lachrymæ, &c.
quæ eâdem planè ratione exprimuntur; adeò
ut lachrymæ dici possunt oculorum sudor fri-
gidus, & sudor frigidus totius lachrymæ;
cum & amborum calamitosa sit causa.

Ab aciditate periostrum rodente, & quodam-
modo, dum ipsum etiam ad contrahendum
urget,

urget, torquente; ossa veluti confringi videntur.

Ab acidis particulis spicula sua membranis infigentibus *varii dolores, intestinorum tormina, &c.*

Dum hæc fiunt, sanguine, humoribus, & materiâ morbificâ *contractionis* violentiâ repulsis, & ad interiora adactis, sanguis cruditates jam perversas resorbens sensim *æstum febrilem* concipit, & in furorem agitur; subrepentibus *siti, linguae scabritie, &c.* ejus symptomatis (de quibus proximo capite;) interim tamen sensus frigoris ob causas prædictas nondum penitus sublatas, in externis & extremis partibus remanet, donec vehementiori sanguinis motu (quasi rapidiori torrente) *materia illa acida ex angustiis* in totum summoveatur, & abluatur; & cum sanguine fluitans plenum *æstus statum* efficiat. Ex his cernere est, quare omnes quotquot insigni rigore corripuntur, illo remittente, æstuque accedente *externum frigus* simul, & *internum calorem* expresse satis, & distinctè sentiunt.

Ex his liquet, quomodo *frigus externum, terrores inopinati, cibi, & potus actu frigidi, aliaque horrifera, cap. 2. recensita, febrilem horrorem, (materiâ febrili in angustiis positâ)* excitare, & accelerare valent, quoniam nempe partium *contractionem* inchoant, quæ semel incepta à frigore sanguinis *repulsionem* con-

D *sequen-*

sequente facillimè provehitur, & continuatur.

Quod ad *dyspeptas*, *repletiones*, *crapulas*, &c. quatenus paroxysmum excitant, spectat; illorum rationes ex capite de *Quotidianis*, ubi ex professò de *materiæ morbificæ* quantitate verba faciemus, eruendæ sunt.

Cæteræ *excitantes causæ* dicto capite memoratæ, non *rigorem*, sed *æstum* primò evocant: earum rationes ex capite de *Tertianis Vernalibus* desumendæ sunt.

Omnia paroxysmi ingruentis signa (quia, ut prius diximus, inchoata sunt symptomata) ex symptomatum explicatione luce meridiana clariùs enitent.

Non *omnia symptomata* modò memorata in omnibus febricitantibus se ostendant, sed alia in *his*, alia in *aliis*, nunc *plura*, nunc *pauciora*; eaque *graviora* vel *leviora* pro *materiæ morbificæ* quantitate, vel qualitate, anni tempestate, ægrotantium constitutione, aliisque circumstantiis: non autem hujus loci est phænomenon varietatem, differentias, & causas figillatim evolvere; Quia *secundâ parte* particulariùs trutinanda venient.

CAP. V.

*De symptomatis in æstu febrili se
proferentibus.*

CUM lectissima sit methodi ratio ab evidentibus, sensuique obviis ad involuta magis, & obscura progredi, non est, quòd ab instituto gradu demigrarem, & semitam à me hucusque calcatam transilirem, novamque methodum excuderem. Haud morâ itaque aut ambage æstus febrilis *phænomena* depro-
mam, quæ postea attentius excutienda sunt.

Symptomata in æstu sævientia sunt totius corporis calor, jactatio, & inquietudo; capitis dolor, æstus, & pulsatio; vigilæ, deliria, facies rubore suffusa, linguæ ariditas, scabrities, & sordes; respiratio frequens, & nonnunquam difficilis; appetitus prostratus; sitis importuna; vomitiones, pulsus citior, & sensim major; urina, præsertim sub paroxysmi exitu, coloratior; animi deliquium, cum paucis aliis minoris notæ, quæ potiùs *specierum* sunt *diagnostica*, quàm *generalia* Februm *adjuncta*, propterea ad locum sibi proprium remittenda sunt. Non omnia hæc symptomata in quolibet ægro, majori tamen ex parte in singulis febricitantibus emicant, modò *mitiora*, modò *vehementiora* pro causarum, & circumstantiarum malitiâ.

Ut

Ut *frigus rigori*, sic *calor aestui febrili* nomen largitur, nec injuriâ; cum hæc duo symptomata non tantum restitum ductare videantur; sed & ab illis alia plura, (si non omnia) tanquam à scaturigine suâ profluant; quamobrem *calor* tanquam reliquorum *Antesignanus* primò coram adest, & haud immeritò ante omnia in judicium vocandus est, cum totum ferè in eo situm est, quòd malè se habent *ardentes* miselli.

Caloris, & ignis ratio in vestigatur.

Calor & ignis sulphureis particulis originem debent.

Inter omnes, qui *Philosophiam*, aut *Medicinam* fidelius excoluere, constat; quòd solum *sulphur* ignis, flammæ, aut caloris (qui ignis gradus solummodò remissior habendus est) *fomes* est, & *causa materialis*; quare & *febrilis aestus* ab hoc effrænato, furibundo, & ignivomo principio excitatur; nec cuiquam in diversum abire licet, cum à tot viris melioribus literis eximiè ornatis rata sit sententia, cumque in universâ rerum naturâ nec inflammabile, nec combustibile aut comperi, aut excogitari possit præter res sulphureas, oleosas putà resinosas &c. cumque *Ars Chymica*, rectaque ratio hanc nitidam, & luculentam veritatem palàm denuncient.

Ex minutissimis particulis conflant.

Nec ambigere licet ignem, caloremque ex minutissimis particulis conflare, cum nullus porulus angustior sit, quàm ut illis facilimum præbeat aditum; nullumque corpus solidum adeò, & compactum, quod non ocissimè pervadunt. His

His juxtà positis, necessariò concludendum est, quòd igneæ particulæ (*actu tales*) à se invicem discretæ sunt, & divisæ; quippe, si conglomeratæ essent, pluresque in unam massulam coalescerent, quâ ratione grandiusculam molem nactæ solidissima metalla, vitrum, &c. permeare queunt? oleique tantillum in flammam diffusissimam se expandit? Quare impossibile est, ut ignis, flamma, aut calor daretur sine particularum ignearum separatione, & disseminatione; unde etiam patet, quod quæ propiùs ad illum statum accedunt, ad ignem concipiendum aptissima sunt; utrùm hoc accadat calore, fermentatione, aut quovis alio pacto.

Discreta particula à se invicem discretæ sunt, & disseminata

Sulphurea particula quæ maxime discretæ sunt, quàm proximè ad ignis statum accedunt.

In promptu sunt densissima experimentorum agmina ad eandem rem facientia; cùm ne igniculus, scintilla, flammula, aut calor sine particularum sulphurearum expeditione deprehendi possit; propterea, cùm infinita sit eorum messis, quæ hujusmodi *divisionem* confirmant, pauca tantùm selectiora in medium proferemus; deinde ipsius *divisionis*, & ejus *requisitorum* discussionem aggrediemur.

Discreta sententia stabilitur rationibus sumptis.

Prædictæ *divisionis* ope unum, & idem oleum igneis particulis inter destillandum referatum inflammabilius redditur, hinc etiam spiritus vinosus (qui planè nihil aliud est, quàm vegetabilium oleum fermentatione sub-

A rerum destillationibus.

A spiritibus sulphureis fauces urentibus.

subtilissimè confectum, & in phlegmate, quasi excussis compedibus, gestiens) adeò generosus, volatilis, inflammabilis, & penetrans sit; quòdque exigua quantitate degustatus fauces exurere videtur; quia nimirum particulæ sulphuræ disjunctione à se invicem prædispositæ ab insito oris calore, non secus, (licèt remissiùs) quàm inflammabile à flammâ actuatur; *caloris enim naturalis* particulæ jamjam in motu constitutæ, quasi tot choragi, aut præfultores *spirituum ardentium* promptiores atomos ex se fat superque saltabundos in tripudium sollicitant, & impellunt; quoniam libera corpuscula, cujusmodi sunt dictorum spirituum particulæ, à quovis movente facillimè agitantur.

Ab oleorum pulveribus admixtorum destillatione.

Pari ratione laterum pulveres, sal, tartarum, &c. cum oleis destilandis mixta, (ut à chymicis fieri assolet) destillationem maturant, quia partes oleosas *disgregant*.

Ab oleis violento igne destillatis.

Idem præstant lateres, lapidesque igniti in oleis extincti, quoniam particulæ igneæ ex illis quaquaversum disjectæ oleorum partes diducunt, initamque illarum pacem & familiarem consuetudinem perturbant, ac continuitatem diripiunt; quare olea hoc pacto impense rectificantur; & in sublimiorem, hoc est, magis divisum statum evchuntur, & inflammabiliora evadunt; uti in præparatione *olei philosophorum*, &c. videre est. Eâdem

de

de causâ intensior ignis destillationem accelerat.

Meliùs etiam succedit *spirituum ardentium* è vegetabilibus, fructibus, &c. distillatio, si fructus, herbas, flores, &c. ad putrescendum; aut succos, musta, &c. ad fermentescendum aliquandiu reponas; quoniam hoc pacto motu particularum intestino rei textura laxatur, & oleosæ particulæ à se invicem disjunctæ sui juris evadunt, & spirituosam, ignique vicinam indolem acquirunt.

A fructuum, &c. putrefactorum destillatione.

Non alia investiganda est causa, quare pulveres (præsertim subtiliores) liquoribus fermentationem ineuntibus, aut ad illam proclivibus adjecti, eosdem adeò manifestò proritant ut statim fermentationem gliscentem cernas; quæ pro pulveris affusi quantitate, pondere, qualitate, &c. plus minùs furit, & durat; sic enim continuitate interturbatâ particulis sulphureis, & spirituosis lasciviendi ansa conceditur.

A fermentatione quæ fit à pulveribus in liquores injectis.

Sunt insuper, quæ affuso quovis ferè liquore insigniter calescunt, ut *calces, spiritus Vitrioli, sulphuris*, &c. hæc omnia ejusmodi sunt, quæ igne diù multùmque flagellata, veris, & illibatis ejusdem ignis particulis referta sunt; quaproptèr dissolutis eorundem compagibus, (quod fit in *calce* ob illius salem humiditate *divisum*, seu *liquefactum*; in *acidis* illis *spiritibus* ob extranei liquoris confusionem, cujus parti-

Ea considerantur quæ affusâ aquâ, &c. calescunt.

particulæ passim interfertæ totum dividunt) intensus calor ; & quandoque etiam ignis emergit.

*Ratio cur
semita
adeo facile
ignem con-
cipiunt.*

Sic *titiones*, *carbones lignei*, aliæque ignis *suscitabula semita* ex lintheolis, carbasis, &c. liquores itidem generosi prius fervefacti, ut & omnes ignis fomites calefcentes facilius accenduntur ; quia in illis particulæ igneæ prius excitatæ, & à phlegmate, aliisque remoris expeditæ ad leviusculum ignis tactum suscitantur.

*Cur elych-
nium sevo
inebriatum,
ut eò citius
accendatur
cineribus
oblinitur.*

Quem *lychnopœum*, *lixi*, aut *servulum* fugit, *pinguedines*, *adipes*, *seva*, *butyrum*, & *olea*, *pulveribus*, *cineribus*, aut *calcibus* (utcunque *incombustibilibus*) facilius accendi? Ex se enim, licet intensiori flammâ, aut luculentiori igne collocarentur, non ultra liquefactionem urgentur ; sed à carbonibus, aut alio ignis fomite absorpta, adeoque magis sparsa, & divisa è vestigiò flammam alliciunt ; unde notissimum est commentum *elychnium sevo*, *cerâve inebriatum*, & obrutum cineribus oblinire, ut eò citius accendatur ; interjectis enim tot cinerum discerniculis particulæ oleosæ à conjunctiori suâ consuetudine quadantenus desciscunt ; quæ ideò facilius ab igne admoto absoluteiorem illam separationem, quæ ad flammam producendam requiritur, assequuntur. Nec flammam tantum promptè concipit quis pulvis probè ficcatus oleo imbutus, sed licet

licet incombustibilis sit, si subinde, pro consumptionis ratâ, oleo irrigetur, eandem diutissimè fovebit, unâque frueris elychino *Asbesti*, igneque *Vestalis* æmulo.

Ex præmissis manifestum est ad particula-
rum sulphurearum extricationem, & liber-
tatem, quo meliùs ignem aut flammam con-
stituant, earundem *disjunctionem*, quæ *di-*
visione fit, requiri; *Divisio* itaque ejusque
requisita sibi proximum locum vendicant.

*Cum calor
& ignis
particula-
rum divisio-
ne & disgre-
gatione
fiant; Divi-
sio ejusque
requisita ex-
penduntur.*

Neminem ferè latet *Divisionem esse totius
in partes distributionem.*

*Divisionis
definitio.*

Ad divisionem absolvendam in genere re-
quiruntur *subjectum aptum, instrumenta*
commoda, & eorum debitus competensque
motus; quod ad *subjectum* attinet, eò faci-
lius dividitur, quò mollius est; *instrumenta*
eò efficaciora sunt, quò acutiora sunt, &
subtiliora; *motusque* eò consummator, quò
vegetior, & velocior. Hæc fanè Philosophis,
necnon ipsis mechanicis adeò explorata sunt,
ut operam planè luderem si eorum explicatoni
vacarem. His igitur concessis ad particularem
illam *divisionis* speciem quæ liquorum com-
pagem eatenus resolvit, ut minutiores olei
particulæ à se invicem, & ab aliis liberentur,
transeamus; ab hujusmodi enim *divisione*
(ut priùs annotavimus) liquores calescunt, &
fermentescunt.

*Divisionis
requisita
in genere.*

Ad penitiorem hujusmodi divisionem re-

E

quiri-

*Requisita
specialis di-
visionis quæ
ad ignem,
& fermenta-
tionem
excitandam
necessaria
sunt.*

quiritur insuper, (1) *Ut numerosissima sint in-
strumenta*; quò meliùs tota liquoris com-
pages, ejusque oleum brevi tempore, uti in
fermentationibus deprehenditur, in minutias
redigantur. (2.) *Ut particula oleosa post di-
visionem maneant à se invicem distinctæ*; si
enim statim priorem statum repetant, & unio-
nem refarciant, ipsam divisionem eludunt,
irritamque reddunt. (3.) *Ut instrumenta di-
videntiataalia sint, quæ particulis divisimis mi-
nimè adhærescant*; quia si instrumenta adeò
numerosa paucas tantum oleosas particulas ad
singulas suas superficies detinerent, majori
ex parte impedirentur quò minùs justam, so-
lidamque libertatem assequantur, quæ ad
calorem, aut fermentationem excitandam ne-
cessaria videtur.

*Nihil magis
hujusmodi
requisitis
instruitur,
quàm aci-
dum*

Quamvis omnes particulae heterogeneae
liquoribus adjectae eorundem compagem di-
vidunt, & referant, adeoque ad *æstum* sive
fermentationem conducunt; nihil tamen
æque, ac acidum *requisitis* ad hujusmodi di-
visionem absolvendam instruitur. (1.) Quia
ejus particulae acutae sunt, & penetrantes. (2.)
Quia salibus in minutias redactis, inque fluo-
rem eVectis eorum particulae valdè exiguae
sunt, & numerosae. (3.) Quia oleosae par-
ticulae illis minimè adhærescunt: quòd hinc
constat, quoniam aceta, acidique liquores
vix ullâ ratione cum oleis incorporantur; ideò

penè in proverbium abiit, cùm de inimicis sermo sit; quòd nempe *inter se congruunt, ut oleum, & acetum*. Hinc fit quòd nullus ferè ignis, flamma, calor intensus, aut fermentatio insignis suscitatur sine acidarum particularum interventu; Quamvis illorum Opinionem prorsus reprobendam censeo, qui acidas particulas *materialem ignis causam*, ignemque ipsum omnino acidum esse statuunt; dum enim hanc sententiam efferre nituntur innumeris absurditatum plexibus se illaqueant; quarum paucula, cùm immensi operis esset centesimam illarum partem percurrere quasi carptim perstringemus.

Eorum tamen Opinio reprobatur qui ignem ipsum acidum esse statuunt.

(1.) Si *ignis*, quatenus talis, *acidus sit*, tùm verua, veruversoria; forcipes, furcæ ignariæ, & id genus alia ferrea supellectilia promptissimè juxta ignem rubiginem contraherent, quia acida omnium maximè eam evocant; quem autem fugit planè contrarium ferramentis illis contingere, quæ juxta ignem nitorem suum magis integrum servant? (2.) Acida, & nitrosa non ampliùs frigefacerent; sed fauces spiritibus vinosis vehementiùs urent, & aceta, spiritus Vitrioli, Salis, Nitri, &c. quâvis aquâ ardenti expeditiùs deflagrarent; quia quò magis res ad alterius naturam accedit, eò faciliùs in eandem convertatur. (3.) Apud omnes, (etiam ipsos adversarios) inconfesso est salinas, acidasque

particulas rigidas esse, unde illis (quasi tot
 cuneis) infixis liquores in glaciem rigescunt,
 terræque constringitur; carnes, fructus, fun-
 gi, &c. muriis, aut acetis condita indure-
 scunt; at igni admota, dum torrentur, aut
 coquuntur, mollescunt; ac glacies, terræ-
 que gelu concretæ igne resolvuntur; quod
 impossibile esset si particulæ acidæ ignem con-
 stituerent; ni simul concedatur, quod una,
 & eadem res glaciem *producit*, & *destruit*;
 maximè *friget*, maximèque *calet*; & eadem
 corpora *summopere*, *minimèque* indurat:
 Quo pacto, amabò, omnia metalla igne
 mollescant, si ex rigidis particulis consiste-
 ret? (4.) Si nihil nervis & membranis ma-
 gis *inimicum* sit, quàm *aciditas*, nihil magis
benignum, quàm *calor* (lenis saltem, & mo-
 deratus;) tum ignis, qui à calore haud essen-
 tiâ discrepat, non potest esse acidus. Oleosa
 verò, & balsamica nervos & membranas de-
 mulcent, rubiginem avertunt, &c. (5.) Si
ignis sit *acidus*, tum sanguis acidus ex omni
 occasione febriles perturbationes concitaret,
 & nulli Febris magis tentarentur quàm
melancholici, *cachectici*, *scorbuto frigidio-
 ri laborantes*, &c. quod tantopere à vero
 abludit, ut contrarium nemo non agnoscit.
 (6.) *Acida* quandoque coagulando *humores*
figunt, partésque compellendo *repellunt*; at
ignis & calor optimè *discutiunt*, partésque

dilatando humores *attrahunt*. (7.) *Acida* ignem extinguunt, *oleosa* foveant; *illa* gravia sunt, *hæc* levia; *illa* fermentatione evecta in liquidis nihilominus consistunt, hæc verò illis supernatant; & si evehantur, avolant; uti in acetorum confectione toto die cernitur. (8.) In distillatione *sulphuris* communis pars acida intra vasa coërcetur, pars verò sulphurea vasorum porulos permeat, & evanescit, nec dubitandum est, quin igneæ sunt particulae quæ se fugâ subtrahunt. Quid multis opus est? Odorifera, quæ ob sulphureas particulas effusissimum, & subtilem odorem spirant, ea ipsâ ratione expeditius ignem concipiunt; at liquores, elapsis particulis sulphureis, (residuis autem acidis saturati) ægrius accenduntur, &c.

Verum enim verò omninò concedendum est (quod omnium assensu, & testimonio comprobatur) quòd *acida*, & *sulphureæ particulae* ad ignitionem conspirant; sed, cum ex præmissis constet, quòd *acida* magis fixæ sunt, graviores, majorisque molis, quàm ut vasa inter distillandum penetrent, inquirendum restat, an non eousque comminui possint, ut particularum ignearum ritu omnia penetrent, & pervadant; In ipsâ distillatione igne vehementi impetuntur, & urgentur; nihil secius non uti particulae sulphureæ vasa quæcunque permeant. Revera, nulla ex-

Acida & sulphureæ particulae ad ignitionem conspirant.

excogitanda est ratio, quâ *dura*, & *rigida* particula, quales acidæ sunt, à *mollioribus oleosis* dividi, aut comminui queunt; ni *marmor* cerâ, aut *adamantem* butyro diffindere possis. In proclivi autem est concipere, quòd duriora acuminibus instructa, qualia sunt corpuscula acidæ; molliora, cujusmodi sunt oleosa, & sulphurea, dividere, & in infinitum penè dirimere, & distribuere possint.

Acidæ
ignitionis
sunt instru-
menta sul-
phur divi-
dentia; sul-
phur vero
ignis mate-
ria, sive
corpus divi-
sum, &c.

Quòd igitur acidæ particulae sunt *instrumenta dividenda*, oleumque, vel sulphur *materia* in omni æstu, & deflagratione *divisa*, in *minutias redacta*, & *ignem sive calorem constituens*; mihi firmissima videtur, & inconcussa sententia.

Nostrâ autem parùm refert *subjectum aptum*, omniaque *in acidis particulis instrumentorum* ad illud dividendum *aptorum rationes* investigare, ni instrumenta illa aliquâ ratione motum ineant; in eo enim rei cardo volvitur, *motu enim deficiente* non tantùm *divisio* ipsa, sed omnes aliæ actiones, utpote *ignitio, calefactio, penetratio, &c.* deficiunt.

Instrumentum nihil efficit sine motu.

Sed ne nimis longè in dicendo provehamur, & diutiùs, quàm par est, eâdem re immorandolectoribus tædium facessamus, (quoniam cum sanguine rem habemus) nostras meditationes ad liquorum æstum, & fermentationem restringemus.

Ex animo agnosco infitam movendi facultatem

tatem (si fas esset illam acidis particulis ascribere) ad præmemorata*m divisionem* absolvendam sufficere; nullus tamen, (ne vel acerrimus ementiti hujus motûs propugnator) abnuere potest, quin merè imaginarius sit, & precarius; nobis sanè omninò superfluous videtur, quoniam particularum acidarum motus aliunde deduci potest; ab agentium nempe externorum motu, agitatione, calore, &c. *vel* à diversâ in liquoribus particularum gravitate, & levitate; *vel* (quod frequentius, si non semper, accidit) ab utrisque: Utcunque se res habet in aliis liquoribus, non multum interest; cùm acidæ particulæ in sanguinis finem exceptæ motu carere nequeant, propterea quòd sanguis variis, iisque vegetis, & perennibus motibus, instruitur; nimirum *circulatorio* à cordis vehementi propulsu derivato; *intestino* à calore, & fermentatione enato; & (ut quidam volunt) *peculiari quodam motu qui ipsam liquiditatem parit*. Quare materia *nostra morbifica* (ob aciditatem suam) partium *contractione* ex *angustis* suis latebris in sanguinem repulsa, irrequietis illius motibus ultrò, citròque jactatur, & proinde sulphureas ejusdem partes impenfius dividit, quæ (utì superius annotatur) comminutæ, disgregatæ, & ab earundem compedibus expeditæ debacchantur, & *Æstum* cient; quia particulæ sulphuræ comminutæ dum

Acida particula in sanguinem introducta motu carere nequeunt.

Sanguinera ejusque sulphur impenfius dividendo Æstum cient.

spatium multò amplius requirunt quaquaversum necessario diffunduntur, & ab exiguitate & levitate movendi & penetrandi aptitudinem consequuntur.

Ex præmissis liquet, Cur potiffes liquores suos cum adjectis fermentis agitant, & confundunt; Acida ad ignem, & calorem suscitandum conferunt; Corpora referata igneas particulas uberius emittunt; Distillata, calida, semiusta, &c. citius accenduntur; & cur denique *Æstus febrilis* excitatur

*Quâ ratione
Æstus plenum suum
statum acquirit.*

Æstu autem inchoato, sanguis à calore, fermentatione, particularumque disseminatione turgescens omnes meatus, & canaliculos sanguineos distendit; propterea per *vascula exilia*, & *angustias* (toties memoratas) impetuosius, & liberiùs profluens, materiæ morbificæ reliquias nondum *repulsas* (torrentis instar) abluit, & quasi scopis purgat, quas in profluentem devehit; adeò ut nunc uberiori fermenti penu saturatus penitiùs referatur, æstusque febrilis plenum *statum* assequitur; quo *symptomata* in hujus capitis aditu receniita, (quæ nunc explicanda sunt) adolescunt, summâque vi pollent.

*Omniū
Æstus febrilis symptomatum
& phænomenon rationes
sigillatim explicantur.*

Tunc temporis enim à cordis fibris motribus sanguinis acriori æstu, fermentatione, & expansione laceffit, & à spiritibus animalibus nimis agitat, cor ad frequentiores contractiones sollicitatur; unde *pulsus frequens* fit,

fit, quæ etiam, prout sanguis rarefit, & turgescit, *sensim major* evadit.

Ab iisdem causis deducendæ sunt *temporum*, & *capitis pulsationes*.

Capitis dolor fit à mordaci calore, motu sanguinis violento, & summâ ejusdem dilatatione; quæ meninges exquisitissimo sensu dotatas laceſſendo, & diducendo, eis dolorem inferunt. Idem à vaporibus elevatis contingere potest.

Sic *capitis æstus* ab eisdem membranis calefactis sentitur.

Vigiliæ ab irrequieto sanguinis, & spirituum motu, & variis doloribus, & molestiis indè enatis, proveniunt.

A spiritibus in cerebro confusis, & perturbatis oriuntur *deliria*.

Facies rubore suffunditur, quia sanguis extrorsum vehementiùs propellitur.

Ab intenso calore linguæ *ariditas*, & *scabrities*; ab eodem ventriculum, œsophagum, & fauces calefaciente, & exsiccante *sitis importuna*: Verumenimvero dictæ partes adhuc graviùs areſcunt, quia (utì inferiùs docebitur) serum à sanguine dilatato, tanquam ab expansâ spongiâ, suspenditur, & detinetur; quo minùs ſecerni, dictasque partes debitè irrigare possit.

A salivâ (utut paucâ) linguæ asperitatibus hærente, ibidemque à calore inspissatâ, &

torrefactâ, necnon à vaporibus perpetim expiratis, *lingua sordes, & discoloratio*. Media autem linguæ pars maximè sordefcit, quia asperior est, & vaporibus directiùs opponitur, linguæque latera, & apex motitatione aliquatenus emundantur.

A calore, & nimio sanguinis motu, à particulis heterogeneis, necnon quandoque à saburrâ, vel bilis uberiori (qui ab æstu fit) proventu duodeni motu inverso in ventriculum exantlato *vomitiones* eveniunt; quas etiam spirituum perturbationes (non secus ac navigantibus assolet) excitare valent.

A calore, & siccitate ventriculi, exhausto illius menstruo, *ciborum solidorum & ficcorum aversio, & appetitûs prostratio*.

A calore serum coquente, sulphûrque, & salem exaltante *urina ad paroxysmi finem coloratior evadit*.

A sanguinis expansi illuvie pulmones adeò gravante, implente, & distendente, ut pro qualibet respirationis vice exigua tantum aeris proportio ob spatium eidem denegatum illos subit, ad defectum supplendum *respiratio frequentior* instituitur; quam etiam intensior calor exigit eâdem planè ratione, ac ingens, sive vehementior ignis, aut flamma, decumanum aeris affluxum postulat.

Ab eâdem sanguinis illuvie, & dilatatione, dum pulmones nimîâ farturâ impediuntur, & pro-

& proinde eorum micationes opprimuntur, *respiratio* quandoque valde *difficilis* fit.

A molestiis, & gravaminibus partibus sensibilibus propter sanguinis expansionem calorem acriorem, motum vehementem, &c. illatis, *corporis jactatio*, & *inquietudo*.

A corde quandoque oneri succumbente, vel à spiritibus fatifcentibus *animi deliquium*.

Post aliquot horas inter has furias anxie, & lugubriter transactas, tandem (quasi advolante bono Genio) gratissima supervenit *declinatio*, quæ sensim surrepit, donec ægro quasi in *remissionis diluculo* aliquantisper versanti optati tandem levaminis *plenum mane* affulget.

*Paroxysmi
Declinatio.*

Paroxysmo declinante *sudor plerumque* *emanat*; aut, illo deficiente, *copiosa profluit* *urina*, *somnusque blandus*, & *tranquillus* sensus demulcet, ægerque expergiscitur morbo simul, & somno solutus; quandoque tamen *somnus varius* est, & *insomniis gravis*.

*Phænomena
in declina-
tione nota-
bilis.*

*Quadam
præmittun-
tur quæ ad
Declinatio-
nis explica-
tionem con-
ducunt.*

Primò notare licet, Quòd *ignis*, & *calor* (qui gradu tantùm discrepant) sine particularum sulphurearum proportionali dispendio continuari nequeunt; cùm dictæ particulæ proruentes, & avolantes sunt ipse *ignis*, & *calor*; qui, novo non subjecto fomite, necessariò deficiunt.

Secundò, Quòd, quamvis corpuscula diversimodè figurata à primâ eorundem confusione

fusionem texturam valde incompositam, & perturbatam producant; quia illorum anguli, planæ superficies, convexitates, concavitates, &c. ad se invicem indiscriminatim convertuntur; mixtique compages ob interjectas vacuitates multo porosior, & rarior, adeoque amplior existit, & particulis igneis (si quæ sint) fusior exinde libertas conceditur; tamen necesse est, ut, particulis illis quadantenus confectis, & absumptis, quæ alias ferociâ suâ omnes corporis particulas disjiciunt, universæ in meliorem syntaxin, & conjunctiorem ordinem redigantur; tunc enim quævis particula paulò minùs jactata (granorum instar in vasis concussis) quantum fieri potest, vacuitates, & interstitia petit, & occupat, cum procliviùs sit in locum vacuum delabi, quàm vicinam particulam extrudere; quare particulae ferè omnes superficies suas aptiùs apponentes, sedes magis sibi appportionatas adinveniunt, quibus ab omni parte conclusæ quiescere coguntur.

Tertiò, Quòd si aqua, aer, vel aliud quodvis fluidius corpus dictas inter particulas vacuitates, priusquam partes concidebant, occupabat; necesse est, ut, illis concidentibus, & strictiùs commissis, illud fluidum cedat, & ex porulis nunc coarctatis effluat. Utque è contra, quo magis poruli dilatantur, eò magis idem liquidum absorbeant, & detineant; quod

quod in spongiâ nunc *compressâ*, nunc *dilatata* videre est.

Quartò, Quòd ad motum pacandum, & consequenter ad particulas dicto modo compellendas conducit; quòd particulae sulphureae in liquoribus illis, quibus hospitantur, acidas particulas (quae fermentationes febriles, modo superius exposito, excitant) oblinunt, & muniunt, quò magis ad liquoris compagem dividendam ineptae evadant.

His praesuppositis, non arduum erit *declinationis* causam proferre; sanguinis enim *sulphur* ob aestus febrilis vehementiam minuitur, sulphureis autem particulis sic confectis, calor mitescere, & *declinare* incipit, sanguisque paulò placidiùs, & tranquillius fluit: quid inde? particulae heterogeneae clementiùs jactatae, minùsque disiectae, residui motus ope (pari ferè ritu, ac grana, & varia corpuscula in vasis concussis) concidunt, loculâque, & matrices figuris suis quadrantes disquirunt; ubi, illarum superficiebus aptiùs sibi invicem accommodatis, minorem locum occupant, & magis sibi consistentes, necnon à vasis sanguineis, quae violenter distensa ex quavis levissimâ occasione se promptè & validè contrahunt, quasi fasciis vinctae conquiescunt; quò enim magis sanguinis dilatatio inhibetur, eò magis ejusdem fermentatio sedatur. Accedit ad aestum sedandum quòd *particulae*

Quibus praesuppositis tota proditur declinationis ratio.

ticula acidæ quo diutiùs in sanguine commo-
rantur, eò magis ab oleosis ejusdem particulis
oblinuntur, quo minùs sanguinem dividen-
tes calorem foveant; calore autem, & fermen-
tatione hâc ratione fatiscentibus, sanguinis
expansione imminutâ, motu subsidente, (qui
dum rapidior existerat *materiam morificam*
cum sanguine confusam per meatus tunc
etiam patulos, peruexit) vasculisque omnibus
denuo coarctatis particulis plurimùm lenita,
& hoc pacto, uti & à sero acidas particulas
abluente sibi que adsciscente, a core liberata in
angustiis hærere incipit; & sanguis ab ejus
confortio aliquatenus expeditus adhuc magis
desævit, nimiam suam expansionem amittit,
& pacatiùs movet; quamobrem dicta *materia*
morbifica magis magisque in *angustiis* con-
geritur, donec sanguis omnino, aut majori
saltem ex parte, ab eâdem liberatur; unde
remissio, aut *intermissio* contingit.

Sudor in
declinatione
effluens aci-
das aliquas
particulas
abluendo
ad solidio-
rem inter-
missionem
conducit.

Quinetiam *sudor* qui plerumque in decli-
nationibus effluit, acidas particulas abluendo,
aliasque jam subactas avehendo, ad *declinatio-*
nem promovendam conducit.

Ratio sudoris
in paroxys-
morum de-
clinationi-
bus.

Dictus *sudor* non aliâ ex causâ contingit,
quàm quia (ut priùs innuimus) sanguinis
particulæ sibi invicem propiùs accedentes
spatiola in ejus expansione serò occupata ne-
cessariò comprimunt; serùmque è massâ san-
guineâ coarctatâ (tanquam ex constrictis

spon-

spongiæ poris) exprimitur; quæ sententia ex sequentibus apertius elucebit.

Primò notamus, quòd sanguinis partes ita sunt inter se dispositæ, & tenacibus quibusdam ac viscosis filamentis (quæ à nonnullis cruoris *cæmentum*, ab aliis *gluten*, & à non paucis *fibrillæ*, sive *fibrarum rudimenta* vocitantur) contextæ, ut promptissimè se invicem implicent; imò (quod mirum forsitan incautis videbitur) quasi tot funiculis attrahunt; quod indè constat, quia sanguis vi (*fermentationis* putà, *caloris*, &c.) expansus (non secus ac partes ex eodem conflatæ & nutritæ, cujusmodi sunt carnosæ, &c.) adeò ad contrahendum proclivis est, ut ex se (vi eundem expandente sublatâ) coarctatur; quâ de causâ sanguis in vasculis à venæsectione, &c. exceptus, insignitèr se contrahit, donec vasis circumferentiam prorsus deferens tandem medio fero summè coarctatus conspicitur; quod nullatenùs eveniret, si è sanguine adhuc calente (utì omasariorum mos est) dicta filamenta, sive tenacia, & viscida corpuscula, manu in illo sedulò circumvoluta, colligantur, & eximantur. Quæ (obiter) leviùs cocta, instar perplexi strigmentorum fasciculi apparent. Si quis ab assensu se adhuc sustineat, non dubito quin sequens demonstratio, (planè mechanica) illi fidem faciet. Nemo non notissimæ huic veritati ac-

clamat

clamat, viz. *Quòd aquea, & liquida ex se, nullâ vi impellente, ascendere nequeunt*: at si cruor in vasis exceptus aliquantisper reponatur, donec concre scat, & deinde in summâ ejus parte aciculæ apice pungatur, serum ex illo foraminulo exudabit, & supra cruoris superficiem altiusculè attolletur; quod fieri nequit, nisi vi aliquâ protrudatur, quæ à sanguine se contrahente necessariò exoritur; (1.) Quia in cruore quiescente nulla alia vis excogitanda est. (2.) Quia prout sanguinis massa sensim compressior, & contractior evadit, serum è dicto foraminulo uberius emanat. Hoc quandoque ex se sine quâvis punctura contingit.

Secundò. Non conjecturât tantùm, sed & oculis, ac manibus, tenetur; quòd sanguis (ut priùs ostensum fuit) à calore & fermentatione Febrilibus expanditur, quoniam venæ tument, pulsus ampliatur; & non rarò vasa ob nimiam eorundem distensionem disrumpuntur, adeoque horrendas, & funestas hæmorrhagias subsequi cernimus. Nec minùs constat sanguinem à caloris, & fermentationis *declinatione*, à frigore, &c. coarctari; quia venæ, & arteriæ priùs turgidæ se recolligunt, & detumescunt.

*Ratio cur
sudor nun-
quam in astu
Febrili ema-
nat.*

Nemini dubium esse censeo, quòd partes liquidiores & fluidiores à corpore dilatato magis absorbentur, & securius suspendun-
tur,

tur, imo quodvis corpus dilatatum liquidiora necessario imbibit, & attrahit, hæc enim basi innititur omnis suctio: hæc quidem ipsissimæ sunt rationes cur, æstu febrili adhuc sæviente, *sudor* nunquam emanat, cur saliva; œsophagi, & ventriculi debita humiditas, imò & urina ipsa in æstu plurimum deficiunt, quamvis ægri pleniores liquorum haustus ingurgitant. Calore autem remittente, sanguineque *contractionem* auspicante, serum è vestigio per *cutis*, *oris*, *œsophagi*, *ventriculi*, & *renum* poros emanans, dictas partes irrigat, *sudorem*, & *urinam* producit; *importunam sitim*, &c. tollit; quia sanguis, ejusque vasa infito *contractionis*, & *restitutionis* nisu denuò concidentia *compressionem* instituunt, quâ serum necessario exprimitur: sic magna humoris copia in brasii excocti reliquiis, herbis contusis, fructibus aliisque rebus pulposis sine ullâ exstillatione in illorum poris, & partium interstitiis suspenditur, donec compressione extrudatur.

Nota, quòd *sudore* in *declinationibus* oborto, *sitis* (quod non paucos, quia sudor serum prodigit, in altam admirationem rapuit) sedatur; quoniam (ut priùs perhibetur) *fauces*, *œsophagus*, & *ventriculus* à ferro tunc temporis expresso, & per eorum poros exudante (eâdem planè ratione, ac *cutis sudore* humectatur) madescunt, &

Quare, sudore emanante, sitis statim ferè sedatur.

(si ita loqui liceat) *sudore interno* difflunt.

*Autoris
sententia
circa hunc
sudorem
confirmatur.*

Eadem hypothesis ex enumeratis, & eventilatis ad sudorem eliciendum *requisitis* adhuc luculentiùs emicabit, & firmissimè stabilietur.

*A Requi-
tis ad sudo-
rem elicien-
dum.*

Ad *sudorem eliciendum* requiruntur *sufficiens seri quantitas; justa tenuitas; debita illius à sanguine separatio; competens ad serum propellendum motus; pori, vasculorumque fines satis patuli.*

*Serum est
vel albugi-
neum, vel
aqueum &
excremen-
titium,
quod est su-
doris mate-
ria.*

Notandum est, priusquàm in eorum consideratione progrediamur, quod aliud est *serum albugineum*, quo nomine (ut nobis videtur) jure merito insigniendum est, quoniam inter coquendum instar ovi albuminis crassescit; aliud *aqueum*, & *excrementium*, quod per cutis, renum, glandularum lachrymalium, &c. poros excernitur; cùm *albugineum* ex naturæ instituto per dicta colatoria non amandatur.

*Omnia su-
doris requi-
sita in ipso
æstu ponun-
tur, præter
debitam
seri separa-
tionem.*

Quòd non rarò in æstu ipso *sufficiens sit seri aquosi* (quod hujus loci est) *quantitas*, indè patet, quòd (licèt perpaucus, aut nullus liquor in paroxysmo hauriatur) æstu tamen declinante, effusissimus fit sudor. Quòd *fatis tenuis sit*, adhuc luculentiùs patet, quia hoc *seri* genus aqueum est, & ad poros trahendos promptissimum; uti etiam in Februm *declinationibus*, & in quovis corpore exerci-
tatione

tatione calente, perpetuò experimur. Quòd in æstu fatìs *validus* sit sanguinis *motus*, nemi-
ni ambigere licet, cùm motus multò langu-
dior in declinationibus sudorem propellendi
munus explet. Vascula quoquè, & pori in
æstu haud dubiè fatìs sunt patuli, cùm nihil
meatus omnes adeò dilatet, ac calor. Superest
igitur, ut in *æstu febrili* non debita sit seri se-
paratio, quòdque ob particularum pertúrba-
tarum motum, sanguinisque expansionem
ferum confunditur adeò, & suspenditur, ut
sudoris materiam suppeditare nequeat, donec
sanguine, & vasis concidentibus, *contra-*
ctionis vi è sanguinis porulis exturbatur; quo
unico *requisito* præmemoratis superaddito,
sudor, (utì in paroxysmorum *declinationi-*
bus conspicitur) non potest non emanare;
Positis enim omnibus requisitis, necessariò se-
quitur effectus.

Sunt qui fermentationis *despumationem*; Seri separa-
tio in decli-
nationibus
seri à calore & fermentatione *attenuationem*;
materiæ morbificæ subactionem; superaddi-
tur, proinde
Archæi sudor neces-
sariò ema-
nat.
ovantis dominium, &c. tanquam hujus *su-*
doris causam celebrare non erubescunt: nobis
autem nihil ab illis probatum, aut demon-
stratum videre licuit, quamvis etiam atque
etiam sollicitè fatìs, & anxie hujusmodi opi-
niones animo agitavimus, & (pro ingenii no-
stri modulo) ad leges mechanicas, phýsicás-
que normas perpendimus. Non est itaque

quòd in hac re pedem referamus; sed potiùs intrepidè, & disertè asseramus; *Quòd serum à sanguine in aestu expanso, tanquam à spongià dilatatâ, absorptum detinetur; quòdque in Paroxysmi declinatione ob compressiorem sanguinis conditionem amandatur.*

Non tamem inficias iturifumus, quin, sudore sic conciliato, multæ acidæ particulæ, quia, cùm salinæ sint, aqueis se immiscent; & in fluorem evectæ summopere penetrant. fero admixtæ poros fati jam patulos pervadant; pluresque aliæ particulæ laxiores, molliores, coctûque faciliores à *materia morifica* caloris, fermentationis, & motûs violentiâ abrafæ, & subactæ per sudorem eliminentur; quibus (tanquam tot rebellibus) à sanguinis finibus submotis, genuinæ illius indigenæ (quasi intestino bello fatigatæ) pacem lubentiùs ineunt; & nisi hæc *Authoribus* mens sit, cùm sudorem æstûs mitigatorem esse denunciant, & *despumationem* tanquam illius causam efferunt, quorsum eunt, ignoro; nec equidem curo; quamvis inter illos elatè nimis, & inconsultò sancitum ferè videtur, quòd fermentationis *despumatio* (nescio quæ) unica sit *sudoris* in declinationibus prodeuntis causa; quod mihi ob rationes modò allatas, & statim afferendas nequaquam arridet.

Fermentationis despumatio non est dicti sudoris causa.

Ratio I.

E fermentationis *despumantis* (non enim in

in omni fermentatione fit despumatio) ratione est; ut *despumatio* cum fermentatione pari incedat passu, cum ejusdem necessarius sit, & conjunctissimus effectus, comésque indivisus; quare *sudor*, si à tali *despumatione* dependeret, cum æstu inciperet, pergeret, & cessaret, contrarium autem invenitur; propterea quòd æstu, & fermentatione urgentibus, *sudor* ne prorsus quidem effluit, illis autem cessantibus, semper ferè conspicitur.

Quidam angustis pressi ad hanc hypothesin (planè *spumosa*) sustentandam temerè fati præter æquum, & bonum affirmant, quòd sanguinis *despumatio* fermentationem sequitur, licet in omnibus aliis fermentationibus eandem comitatur. Scitè quidem, & perbelle! annon saniores virum planè attonitum redderet has nugas in Medicorum scriptis offendere? primò enim supponunt *sudorem* in Febrium, sive paroxysmorum *declinatione* à fermentationis *despumatione* provenire; dein ad suppositionem suam stabilendam iterum supponunt, quod in totâ rerum naturâ nec observari, nec probari potest; viz. quod finitâ tantum fermentatione; *despumatio* inchoatur; Ad quemvis æquum judicem causam rejicio; annon indigna est *principii petitio*? Et contradictionem sapere videtur, ut, fermentatione deficiente

F 3

ciente, illius immediatus effectus, & perpetuus comes se primò ostendat. Si quis autem regerat, quòd licet *despumatio* in ipso, æstu fiat, materia nihilominus despumata in *declinatione* tantum à sanguine secernitur; ipse se inopinatum opprimit, & ad nostram sententiam accedit, quoniam sic innuit, quòd ferum (unicum nempe hujusmodi materiæ vehiculum) fermentatione durante, in sanguine suspensum tenetur; quò minus diffuat, & *materiam despumatam* avehat. Necesse est itaque ut *aquosius serum*, cum sit tam sanguinis, quàm illius recrementorum commune vehiculum, prius effluat, cum quavis aliâ materiâ fluidior sit, & tenuior; quare *despumatio* (si qua sit) non *sudorem* causat; sed *serum* sanguinis *contractione* secretum, & quaquaversum diffuens, non tantum *externam corporis superficiem*, sed *os, ventriculum, &c.* madefacit.

Ratio 2. Si *despumatio* sit hujus *sudoris* causa, tum instar miraculi esset, si fermentatio violentissima per quinque, sex, septem, aut plures dies in *Febris continuis* sine ullâ sudoris guttulâ perduret; cum, hujusmodi *despumatione* suppositâ, necessariò, pro fermentationis ratione, in his multò fusior esse debeat, quàm in breviori *Februm intermittentium* paroxysmo; & *despumatio*, quæ per omnes illos dies à fermentatione perpetim urgetur, uno

uno tantum eodemque tempore, & certo die (*Febre nempe declinante*) se prodat; nisi per totum illud tempus quodammodò detinebatur, quò minùs cum fero confusa corporis *habitus* pervadat. Ad feri itaque *suspensionem* à nobis expositam recurrere necesse est; fero enim cohibito, quo minùs emanare possit; nec materia (si sit) despumata, nec *materia morbifica*, quamvis jam *cocta*; nec quodvis aliud cum sanguine confusum evacuari potest, quia serum unicum est omnium à sanguine eliminandorum *vehiculum*.

Notandum etiam, quòd in Febribus intermittentibus ingeminantibus, utpotè *duplici Quotidianâ*, *triplici Quotidianâ*, &c. à novo *æstu* superveniente sudor, quo priùs versabantur ægri, extemplò sistitur; quod fieri non potuit, si *despumatio*, quæ à *fermentatione* & *æstu* promovetur, sit *sudoris* causa. Ratio 3.

Prætereà, si in *Quartanis* diuturnis constans ille sudor, quo in paroxysmorum *declinationibus* ægri diffuunt, vera *despumatio* esset, ob materiam morbificam brevi sic exhaustam citiùs convalescerent; Febris autem cò pertinacior evadit, & diuturnior. Ratio 4.

Si *despumatio* esset hujus *sudoris* causa, tum *sudor* hinc profluens semper magis vel minùs criticus foret; quo nihil, experientià testante, à vero magis abhorret. Ratio 5.

Nota demum, quòd *Febris intermittens* Ratio 6.

in quâvis paroxyfmi *declinatione* sudorem quàm certiffimè effundens, errore quodam admiſſo, uti *calidorum uſu*, &c. in *continuum* mutata, non poſtea per plures dies, donec *æſtus* deferbuerit, ullum *sudorem* emit- tit; & quò magis Febris ardet, eò magis à ſudore abludit; nulluſque in *æſtûs ſtatu* ſu- dare viſus eſt: quæ omnia deſertè evincunt calorem ſerum quodammodo ſuſpendere, & detinere; & caloris remiſſionem, adeoque ſanguinis *contractionem* ad ſudorem in Febris emittendum poſtulari; imò nullus non febricitans obſervare poteſt, *æſtum febrilem* aliquantulum *declinare* priuſquam *sudor emanat*.

Ex dictis ra-
tionibus cer-
tiſſima ſudo-
ris evocandi
methodus
elicitur.

Ex his meditatiunculis naſti ſumus certif- ſimam ſudoris in Febris evocandi *metho- dum*, quæ non rarò in eiſdem curandis ſum- mo mihi uſui fuit; nec deſpero, quin, (Nu- mine auſpicante) in multorum commodum ceſſura ſit.

Necnon uri-
na provo-
canda ratio.

Eædem cogitationes (Veritati litare aveo) non tantum *sudoris*, ſed & *urine* provocan- dæ efficaciffimam rationem mihi ſuggeſſere; quod non tantum ipſe centiès, ſed & quidam mihi conjunctiſſimus amicus pluſquàm vicies (uti nobis retulit) cum ſummâ delectatione, certiffimòque effectu expertus eſt.

Sudor in
paroxyſmo-
rum decli-

Alii *materiam morbiſicam* à paroxyfmi æſtu, & fermentatione ex parte ſaltem ſub- aſtam

actam hujus *sudoris* causam esse pronunciant; at quæ, quæsumus, materia morbigica in *Febre ephemerâ* agnoscenda est, quæ à merâ irâ, externo solùm calore, aut exercitatione excitatur? & in *aliis Febris* quæ à doloribus, vel à spiritibus laceffit originem trahunt? quæ tamen declinantes *sudore* terminantur. Quæ etiam *materiæ coctio* in Quartanis contumacioribus, & diuturnis, sudoribus symptomaticis, &c. instituitur? nihiloseciùs hujusmodi Quartanarum paroxysmi effusissimo sudore *declinant*. Huc referri possunt ferè omnia, quæ contra *despumationem*, tanquam *sudoris* hujus causam, protulimus.

Alii (nescio quo phantasmate illusi) somniârunt feri *attenuationem* quandam ab æstu, & fermentatione contingere; non equidem video, quo pacto humor ex se aqueus calore attenuatur, cum hâc ratione tenuiores ejusdem particulæ absumantur; hinc fit, quòd urina diu coctâ, quæ (utî variis experimentis comprobatur) ferè, si non omnino, ejusdem cum sudore indolis est; magis, magisque crassescit. In statu quoquè sano, quòd serum sine febrili calore sat tenue est, liquidò constat; quoniam sudor à quâvis exercitatione sollicitatus confestim effluit.

Adhæc, Si sudor in paroxysmorum *declinationibus* ab *attenuatione* feri dependeat, cur non citiùs in *Febris ardentibus*, ubi à calore,

tionibus non fit à materiâ morbigicâ aliquatenus coctâ.

Nec à sero calore attenuato.

lore, & fermentatione vegetioribus citius (si illud verum sit) attenuaretur, quàm in *Quartanâ*, *Ephemerâ*, &c. eveniat? Et cur non, prout æstus ingravescit, provehitur sudor; si calor, quatenus serum attenuat, sudorem pariat? Et æstus febrilis casu, aut errore aliquo sudori superveniens, eundem (utî comper- tum est) protinus tollit, & suspendit, si calor serum attenuando sudorem producat? Nihilominus non abnuo, quin sanguis calore, & fermentatione subactus, & referatus, & postea (modo superius præfato) compressus, serum suum ideo fusiùs dimittit; non secus ac fructus aliâque succulenta prius pistillis contusa, & subacta, admoto torculari, succos suos uberius profundunt; quia laxatâ, & laceratâ eorum compage, succi promptius diffuunt, exitumque inveniunt.

Nec ab
Archæi
fictitiâ ener-
giâ.

Alii sunt sacrificulorum greges, qui mysticum quoddam *principium*, (quod modò *Archæi*, modò *instinctus* nomine insignitum effe- runt) tantum, non divino honore prosequuntur, & pio illius (quasi alterius Numinis) studio, benignoque regimini non solum sudorem prædictum, sed & omnes auspiciores crises ascribunt. Verum enim vero, cum ab istiusmodi *principii* cultoribus nihil minus audiat, quàm audaculus, & nefarius sacrilegus, qui illius sacratiores leges in jus vocabit; & piaculi instar sit, antiquum illum *semi-deum* diffi-

diffiteri; ipseque rebus adeò sublimibus prorsus impar sim; liceat mihi tantum, idque *zelotarum* pace, demissiùs subridere; cum inter illos in confesso sit, quòd istius *principii* cognitio captum humanum excedit, nihilominus in hac re insudant. Absit, procul à Philosopho, absit tam inutilis, & evanida speculatio; habeantque sibi *zelotæ* suum honorificum N I H I L.

Sudor (modo à nobis palàm factò) emanans secum, quantum materiæ morbificæ coctum est & subactum, abducit; & prout major, vel minor istius materiæ quantitas probè cocta sit, eò magis *sudor criticus* est, & *salutaris*; aliter verò planè *symptomaticus*; quia ob materiæ cruditatem nihil de morbi causà detrahit: at si contingat poros cutaneos ab ambiente frigore, vel quia æger à decubitu in lectulo se continet, aut aliàs frigidulo aëri se exponit, constringi; ferum jam exolutum per vicarios renes defluit, unde in paroxysmorum declinationibus quandoque *copiosa redditur urina*; quæ itidem, prout materiæ morbificæ partem aliquam, vel nullam devehit, *critica* est, vel *symptomatica*.

Sudor criticus & symptomaticus.

Urina critica & symptomatica.

Jam tandem ratio enitet, cur opiata quæ sanguinem figunt, & omnes alios fluxus sistunt præ omnibus sudorem evocant, quia sanguinem incrassando, & cogendo (ut in paroxysmorum declinationibus, calore & fer-

Ex Autoris hypothesis enitet, cur opiata sudorem evocant.

fermentatione subsidentibus, contingit) ferum eliquant, & secernunt. Cur cortex Peruvianus, radices tormentillæ, pentaphylli, bistortæ, aliæque astringentia, utpote terrea, lapides bezoartici, antimonium diaphoreticum, bezoartica mineralia, &c. *sudorifera* sunt, & *alexipharmaca*, imo &, externis poris constipatis, *diuretica*; uti & ipsum etiam opium, siquando diaphoresis præpediatur; licet hoc forsan medicos fugit, quia soporifera, vel jam decumbentibus, vel mox cubitum ituris exhibentur; qui stragulis, & tegumentis cooperti, & calescentes ob apertos poros liberiori gaudent diaphoresi. Cur potus frigidi in Febris ardentioribus citius sudores movent. Cur in iisdem Febris frigida externe admota idem præstant. nempe dilatando) adversantur: & cur in Febris ardentibus frigida partibus externis admota, & cubicula oxycrato, gelidâ, &c. conspersa ad sudorem disponunt.

Somnus blandus in paroxysmorum declinationibus ideo obrepit, quia spirituum, & sanguinis perturbationes pacatæ sunt, & sensus molestiis, gravaminibus, & vigiliis fatigati *Morphei* imperio se lubentissimè dedunt, & suavioribus illius jussis auscultant.

Somnus autem quandoque varius est, & in somniis gravis à perturbationum, & materiæ morbificæ intensis reliquiis; quare, sanguine non

Cur astringentia multa alexipharmaca sunt, sudorifica, & diuretica.

Cur potus frigidi in Febris ardentioribus citius sudores movent.

Cur in iisdem Febris frigida externe admota idem præstant.

Ratio somni blandioris in declinatione.

Ratio somni variis & insomniis gravis, qui tunc temporis quandoque continetur.

non penitus defæcato, ægri hujusmodi somno tentati *remissionem* tantum; non integram, & solidiorem *intermissionem* experiuntur.

CAP. VI.

De Intermissione.

CUM in harum Februm Intermiſſionibus, quaſi tot ſtativis feriis, ægrotantibus à gravaminibus, & ſymptomatis vacet, adeò ut breves (perfidæ tamen) convaleſcentiæ videantur; non expectandum eſt, ut per illud tempus ulla phænomena notatu digna ſe exhibeant; nihilominùs ipſa illa *ἀνεσις*, & intervallum, uberrimam non tantum contemplandi, ſed & demirandi occaſionem miniſtrat. Quis enim unquam ſequentia problema *ad rationem revocavit?*

Varia problema ad intermiſſionem ſpectantia.

Primò, *Cur intermiſſio unquam contingit?*

Secundò, *Cur ſtatos adeò, & certos circui- tus, & præſtitutaſ periodos ſervat?*

Tertiò, *Cur Intermiſſio quandoque ſimpli- ci, & illibata ſerenitate ab omni perturbatione immuni habetur? quandoque relictis ſymptomatum veſtigiis, quæ levamini derogant, obſcuratur?* Plerumque enim in *Tertianis*, & *Quotidianis* dubia quædam feriatio declinationem excipit, quâ non ſibi debite conſiſtunt appetitus, ſomnus, motus, vires, &c.

Quar-

Quartò, *Cur intermissio nunquam tridui spatium excedit?* Quod enim de *Quintanis*, *Sextanis*, &c. quidam Medici satis inconsultò effutiunt, nihil prorsus est; nisi fortuitas recidivas casu, aut errore, *quinto*, *sexto*, &c. die invadentes, distinctas, & regulares Februm intermittantium species censeamus.

Quintò, *Cur in quibusdam harum Februm speciebus induciæ breviores sunt, in aliis diuturniores?*

Sextò, *Cur accessiones modò anticipant, modò postponuntur?*

Septimò, *Cur paroxysmi quandoque erratici sunt, & enormes?*

Quamvis immane ausum meritò videri potest à tot seculis etiamnum invictum opus aggredi, & præmissis problematis (utut abstrusis, Oedipòque, & Oraculo non indignis) responsa meditari, nos firmiori tamen basi freti spe quidem erectâ lactamur, quòd, rebus attentius trutinatis, & ad hypothesein nostram accommodatis, horum etiam *problematum* rationes elucescent.

Sed cùm non pauca ad eorum explicationem facientia è speciali hujus tractatûs parte eruenda sunt, absolutaque omnium cognitio non hîc loci sine præposterâ, & inconditâ anticipatione conquirenda sit, sufficiat impræsentiarum, ut *generaliones rationes* reddamus, & *specialiora* ad loca magis sibi propria referamus.

Primò

Primò, *Intermissio in his Febris contigit* Problematum rationes.
modo superius, ubi paroxysmorum declinationes expendimus, prolato; *coctâ* nempe *materia morbificæ* parte diaphoresi, diuresi, &c. exterminatâ, *cruda* denuo in angustis hæret; calore nimirum (utî superius innuimus) & fermentatione deficientibus, sanguis (rapidiori motu sensim sedato) vasâque eundem deferentia una concidunt, & mero restitutionis motu naturalem proportionem, & angustiam repetunt; quo factò, motus jam languescens crudam materiam per meatus exiliores nunc iterum coarctatos trajicere nequit, quare (utî priùs) necessariò hæret; &, sanguine à *materia* tam *coctâ*, quàm *crudâ* liberato, suda sunt omnia; quoad, morâ factâ, acescat; & rigorem omnibus suis symptomatis stipatum rursus excitaverit. Aut, utî in Quotidianis fit, immodica istius *materiæ* quantitas, & frigidior indoles partes sensiles laceffentes earum contractionem, adeoque *materiæ repulsionem*, &c. procurat. Vid. *Part. Spec. cap. De Febris Quotidianis*, ubi hæc fusiùs de industriâ tractantur.

Secundò, *Intermissio certos adeò, & statos circuitus servat, & præstituto tempore absolvitur.* Quia quævis materia ad acescendum apta, positisiisdem circumstantiis, non potest non eodem tempore acescere; utrùm sit lac, chylus, serum, emulsio, aut *materia*
nostra

nostra *morbifica* illis omnino analoga; proinde iisdem in corpore locis hærens, eodem calore fota, aliisque circumstantiis iisdem prorsus gaudens, eodem temporis intervallo necessario acescit, nisi aut medicamentum, aut error aliquis acorem retardet, aut maturer. Acore autem conciliato, sequitur *rigor*; Undè Intermissionum, & paroxysmorum circuitus suam certitudinem nanciscuntur.

Tertiò, *Intermissio pura est, & illibata*, quando tota *materia morbifica*, (*coctam* nempe evacuando, & *crudam* in *angustiis* deponendo) à sanguine amandatur; si enim quædam illius recrementa, & reliquæ supersint, aliqua *symptomatum*, & *perturbationum vestigia se produnt*. Evenit autem, quòd pars aliqua in sanguine supersit; *Vel* quia magis cocta est, quàm ut in *angustiis* (præsertim cum sanguinis motus citior sit) hæerere possit; minúsque comminuta, & subacta, quàm ut cutis, glandularum subcutanearum, renum, &c. excretorios porulos permeare queat. *Vel* ob nimiam materiæ, quamvis jam coctæ, quantitatem, quæ non statim à *declinatione* excerni potest. *Vel* ob illius tenuitatem pars aliqua *angustias* pervadens cum sanguine fluitat, & molestiam creat. *Vel* ob pororum constipationem, graviorémve aliquem errorem materiæ prius coctæ evacuationem præpedientem. His aut similibus de

cru-

causis residua perturbatio levamen obscurum reddit; ferè tamen ab *unius paroxysmi declinatione* ad *alterius accessionem* sensim minuitur molestia, prout reliquiæ meliùs coctæ jugi evacuatione sensim decrescunt; &, poris referatis, errorève emendato, &c. exeundi ansum arripiunt; aut magis, magisque in *angustiis* deponuntur. Sed de his in *Secunda Parte* plura invenies.

Obiter tamen nota, quòd si materia morbifica post primum rigorem non ampliùs ob illius tenuitatem, sanguinisque sulphurei fervorem, vehementem motum, & rarefactionem in *angustiis* hæreat, tum æstus erit continuus, quoad materia morbifica debitè cocta in totum evacuata fuerit, & in hoc consistit *ipsissima Febris continua* (vulgò dictæ *putridæ*) *essentia*. Si autem materia morbifica partim in *angustiis* hæreat, partim cum sanguine fluitet, tum *Febris* erit *continua remittens*; qualis in *Angliâ*, *Hiberniâ*, *Belgio*, aliisque *Septentrionalibus plagis*, (præsertim humidioribus) sæpissimè grassatur. Sed de his forsàn, si per otium liceat, magis alibi ex proposito.

Quartò, *Intermissio tridui spatium non excedit*; Quia prorsus impossibile est, ut emulsio, lac, aut materia illis congener, qualis chylus est, & *materia nostra morbifica*, cùm adeò sint ad acescendum prompta, non

in tepidis locis, quales sunt prædictæ in corpore *angustiae*, intra triduum acefcant.

Quintò, *Intermissio in quibusdam Febris intermittentibus brevior est, in aliis diuturnior*; uti in *Quotidianâ, Tertianâ, & Quartanâ*, necnon in *Febris ingeminantibus* videre est; quia *matéria morbifica* pro ejus indole, & circumstantiarum ratione citius, aut ferius acefcit, contractionem accerfit, &c. Sed hæc ad *secundam* hujuslibelli partem spectant.

Sextò, *Accessiones modò anticipant, modò postponuntur*. Quia *Materia morbifica*, mutatis illius, & corporis conditionibus, citius aut ferius in eodem ægro acefcit. Cujus etiam ratio ex *parte speciali* luculenter apparebit.

Septimò, *Accessiones quandoque erraticæ sunt, & enormes*. Quia eadem materia ob varios errores in *sex non naturalibus* (præsertim in *victu*) variè quoad quantitatem, & qualitatem immutari potest. Sic frigus externum, aliæque *horrifera*, ingluvies, &c. non tantum paroxysmum accelerant, sed & Febris typum pervertunt: Uti in *capite de Febris anomalis* aliisque locis inferius patebit.

*Summa
omnium si-
ve Anace-
phaleosis.*

Summa omnium, quæ hucusque congestimus, hæc est: Ab unâ, vel pluribus ex causis procatarcticis, in hujus opusculi introitu

tu recensitis, *quædam sanguinis & chyli disproportion* oritur, unde *cruditates* à chylo non probè subactæ oriundæ succrescunt; quæ, cum sanguine multò minùs sequaces sint, *arctiora* ejusdem colatoria, *exiliorèsq*ue ad arteriarum fines *meatus* pervadere nequeunt, necessariò igitur ibidè *herent*, donec *acescant*; *acescentes* verò partes circumcircuità sensiles vellicant, quæ *vellicatæ* proculdubio contrahuntur; ab illis *contractis* omnia *rigoris phænomena* (utì superiùs demonstravimus) deducuntur, & *materia morbifica*, aut ejusdem saltem aliqua pars compressionis vi in sanguinem *repellitur*; quæ à sanguine reforpta, & cum eodem confusa, & jactata, ejus compagem, quatenus acida est, & heterogenea, dividit, & referat; *laxatâ*, & *divisa sanguinis compage*, particulæ sulphuræ, tam à se invicem, quàm ab aliorum amplexu expediuntur; libertate donatæ (ignearum particularum more) furiosè exiliunt, & discurrunt, unde *calor*, *fermentatio*, & *rarefactio* intenduntur, quare sanguis ejusque vasa dilatantur, & motus multò citatior evadit; quamobrè *materia* in *angustiis* residua à calore, & fermentatione agitata, rapidiori sanguinis motu per vascula jam dilatata trajicitur, & expurgatur, quæ ideo à sanguinis profluente abrepta ejus compagem impenfiùs dividit, *estusque* cum suis *symptomatis* ingravescit;

qui post aliquot tandem horas, *partim* ob particularum ignearum dispendium; & heterogenearum magis sibi invicem accommodatarum pacatiorem statum; *partim* quia aciditas balsamici sulphuris commercio plurimum lenitur, desævire incipit, sanguinisque particulæ ob inchoatam æstûs *declinationem* minùs jactatæ concidunt, & compinguntur, unde sanguis compressior evadit, & rarefactioni obest; à sanguinis *compressione* aquosius serum amandatur; unde, positis omnibus ad sudorem requisitis, *sudor* effluit; aut, poris casu aliquo constrictis, *copiosa* redditur *urina*. A *sudore* & *urina* acidæ particulæ, & materiæ morbificæ (si qua sit) pars cocta, eluuntur; sin minùs, sedato jam vehementiori motu, qui materiam morbificam ex *angustiis* excussit, & abduxit, vasculisque, & meatibus *coarctatis*, & in naturalem *angustiam* restitutis, *materia morbifica* (crudior saltem) pari ratione denuò in *angustiis* hæret, quoàd *acorem contraxerit*, & *rigorem*, &c. *excitaverit*. Idem de cæteris paroxysmis dicendum est.

Quotidianarum ratio ab aliis Febris nonnihil diversa est.

Nota, Quòd hæc omnia propono, salvâ Quotidianarum ratione, quæ nonnihil ab his diversa est, uti inferiùs constabit.

NOVARUM DISSERTATIONUM
DE
MORBIS ABSTRACTIORIBUS,

PARS SECUNDA.

*De Febris intermittentibus
in Specie.*

CAP. I.

De Methodi in hac parte Institutione.

POSTquam diù multùmque de methodi ratione in hac parte fervendâ meditati sumus, nobis in mentem venit, nos non posse consultius agere, quam, ut in discutiendis harum Februm speciebus temporis ordinem, quatenus earum ortum respicit, sequeremur; cùm ab anni tempestate maximè dependeant, & intra certos temporis terminos, Æstatis nempe præcedentis finem, & subsequæ initium, ferè coercentur. Ab exeunte, & senescente Æstate primò invadit sui generis *Tertiana*. Secundò, *Quartana* à dictâ *Tertiana* ferè oriunda, quam post aliquot paroxysmos, septem putà, novem, aut decem (plus minùs) excipit. Tertiò, *Quotidiana* quæ circa Solstitium hyemale pullulare solet. Quartò, *Tertiana Vernalis* quæ,

*Methodus
in hac parte
observanda
proponitur.*

quæ, appetente *Æquinoctio*, plerumquæ grassatur, & ab *Autumnali* toto, (ut ita dicam) coelo diversa est. Hâc methodo, (prout res exigit) cooptatâ, quatuor distinctæ species tractandæ venient; quod maximè nobis arridet ob immanem inter *Tertianam Autumnalem*, & *Vernalem* discrepantiam, quæ *partim in secundo, partim in quinto capite* enitebit.

Hic solummodo *Febres intermittentes* notiores, communiores, & maximè regulares, discutiendas proponimus; his enim probè perspectis, cæteræ omnes quasi ad earum statèram accuratiùs trutinandæ erunt, omnisque *aliarum* analogia, vel anomalia, clariùs deprehendetur: confusam igitur diversarum Febrium turbam aliquandiu de industria summoventes, delectu habito, ad notiores (viam utique ducentes) nos recipiemus, ut rectâ incedentes ad abstrusiores aditum præstemus.

Tempora Febrium intermittentium ortui assignata non nimis strictè sumenda sunt, modò enim, pro tempestatis aliarumque circumstantiarum apparatu, citiùs, modò seriùs infensa sua capita proferunt.

CAP. II.

De Tertianis intermittentibus Autumnalibus.

Sunt quidam deploratissimi profectûs medicastri (abjectissimi reptiles, & terræ-filii!) qui nihil novum (utcunque ratione conditum) sapiunt, multò minùs excogitare valent; illis, dum partium studio tenentur, & nihil præter veterum placita, (utut mucida) æqui boni consulunt, religio erit me impunem dimittere; qui in *causis procatarcticis* numerandis *bilem* (tanquam rejectaneam) præterii; quandoquidem illis inconcussum dogma videtur *omnes Tertianas à bile putrescente provenire*. At de homuncionibus inter *Artes liberales* ad servitutem natis non magnopere laboro; luci oblatrent gregarii canes, nihil moror; Medicis & Philosophis ex meliori luto fictis me, meaque libenter subjicio.

Quis nescius est *Tertianas Autumnno* confertissimas esse? *Autumnùmque* temperie humido-frigidâ fordescere? Quæ ergò ejusmodi tempestate *bilis* generandæ causa? an aer humido-frigidus sulphur calido-siccum, aut, (quod perinde est) aqua ignem foveat?

Bilis non est harum Febrorum causa, sed materia cruda, &c.

Ratio. I.

Videor autem mihi nonnullos subaudire, qui regerunt, quòd *Autumnus* Æstatem excipiens,

cupiens, bile prius congestâ infestatur; capiat qui potest; annon sanguinis sulphur pro æstivi, aut cujusvis alterius caloris gradu necessario prodigitur, cùm calor sine fomitis dispendio fieri nequeat? Nihilominus non diffiteor sanguinis sulphur (si hoc sibi vellent) à calore æstivo irritari posse; sed quid inde? annon quò magis annus declinat, eò magis compescitur, & domatur parcum ejusdem residuum? imò tantùm non obruitur: uti ex omnibus crudioribus, & pituitosis affectibus, qui dictâ tempestate aut nascuntur, aut enorme patiuntur incrementum, manifestò liquet: unde fit quòd *Hydropici, Cacoehymici, & frigida constitutiones* Autumni injurias ægrè ferunt; & pessimè circa id tempus se habent.

Ratio 2. Si à bile proveniat hæc *Febris*, cur non Æstate, quæ (à veteribus saltem) tempestas maximè *biliosa* habetur, & regionibus *calido-siccis* magis epidemica est? contrarium autem nemo non experitur; Autumno enim, plagisque humidioribus, magis sporadicè grassatur.

Quinetiam advertendum, quàm in proclivi est, ut hæ *Tertianæ* in *Quartanas* delabantur, & vix generosioribus medicamentis inhibeantur, quin earundem typum sibi arripiant: veteres autem *Quartanas* ab aciditate, & humore (ut aiunt) *melancholico* oriri,
bilém-

bilémque aciditati quasi ex diametro adversari statuunt : quibus igitur præstigiis , quóve exorcismo , *bilis in humorem acidum* tantillo temporis transmutatur , non penes *Apollinem* , veterumque *Manes* est enodare ; Nihil à sensu magis abhorret , quàm ut sanguis sulphureus citissimè acescat ; quod necessarium foret , si in *Tertianis biliosus* sit , & in *Quartanis acidus*.

Quid ! quòd *Tertianarum* rigor à solo acido deducendus est ? nemo (ut opinor) adeò excors erit , ut rigorem bili , & frigus calefacienti tribuat. Ratio 3.

Ipsæ quoque *Quotidianæ* , quas omnes uno ore cruditatibus scatere pronunciant , non raro in *Tertianas* , & *Tertianæ* in *Quotidianas* transeunt ; quare earum materia morbifica conjunctissimâ affinitate gaudet : reverà , omnis *Februm intermittentium* species cæterarum typos frequenter adsciscit. Ratio 4.

Quod superest : In *Tertianis* cruditatis signa in urinâ semper spectantur , nec bilis est , *hypostasis* instar , aut subsidere , aut albescere ; & *Tertianæ* à *cruditatum coctione* , quæ in matulis proditur , certissimè evanescunt. Ratum ergò sit *crudam materiam* à sanguificatione labefactâ ortam *Tertianæ Autumnalis causam* esse. Ratio 5.

Propterea , integra hujus Febris ratio in eo consistit , quòd *Æstas* plures sulphuris , & Tertianæ
Autumnalis
ratio.

spiritus manipulos propellit, & sanguis ideò effoetus redditur; sanguini sic debilitato supervenit *Autumnus* anni declinantis *impurapalus*, quæ cruditates (plùs minùs) parit, nec penes sanguinem est (priùs languescentem & jam humoribus obrutum) chyli graviolem molem penitiùs subigere, & pro laudabili more in ejus sinum adscire; crassior ergò chyli portio (tanquam naturæ *Apostata*) rejicitur, &, prout ab arteriali motu ad artiarum exiliores ramusculos devehitur, ibidem (ob rationes semel & deinceps in *Primâ Parte* traditas) decumbit; ubi aciditatem præstolatur; quâ consecutâ, partes sensiles ejus acrimoniâ tactæ contrahuntur, &c. Utî superiùs habetur, ubi *rigoris*, & *æstûs* Febrilis symptomata ad calculos vocavimus.

Febre sic inductâ, particulæ sulphuræ & spirituosæ à paroxysmorum æstu magis adhuc erogantur, & decoquuntur; quare, anni tempestate indies in deteriore ruente, cruditates perpetim apponuntur: interea calor febrilis *materiæ morbificæ* coctionem molitur, & quoties ejus ope aliqua pars coquitur, & excernitur, toties ferè, novis cruditatibus succrescentibus, cum fœnore rependitur; ni medicamenta impedimento sint, aut diætâ optimè institutâ vescantur ægri, aut regimen debitè, summóque studio, & judicio observatum, illis emolumento sit. Unde patet
cur

cur sit adeò curatu difficilis, & sæpissimè malè
 judicatur; cur illam excipiunt *Cacochymia*,
Leucophlegmatia, *Hydopes*, *Quartana* per-
 tinacissima, *Cachexia*, & *Malorum* id ge-
 nus *Ilias*.

*Cur curatus
 difficilis est,
 illamque
 excipiunt
 crudiores
 morbi.*

Ex prædictis constat, cur *Autumnus* plùs
 solito humidus, *Æstati* plùs justo calidæ sub-
 sequens, his *Febribus* maximè obnoxius est;
 & *mercenarii*, *falcarii*, *messores*, &c. qui in
 frugibus demetendis, & colligendis immo-
 dicos labores fervidis *Æstatibus* exantlare so-
 lent, his morbis sæpissimè corripuntur, &
 perditâ valetudine laborant; eoque magis,
 si ineunte jam *Autumno* ingluvies, diæta hu-
 mido-frigida, dyspepta, &c. diathesin ad-
 augeant.

Causa procatartica, tam ex præmissis in
 hoc capite, quàm ex illis, quæ in *Primâ Parte*
 traduntur (ubi earum enumerationem susce-
 pimus) manifestè patent.

*Causa pro-
 catartica.*

Signa diagnostica: *Tertiana Autumnalis*
 non rarò à *Tertianâ continuâ* incipit cum rigo-
 re satis intenso invadit, breviori verò, quàm
 in *Quartana*; succedente calore acri, & mor-
 daci, qui sensum ferit, remissiori tamen,
 quàm qui in *Tertianis Vernalibus* urget; om-
 nisque caloris effectus, utpote vigilie, capi-
 tis dolor, deliria, sitis, &c. in *Autumnali-*
bus leviores sunt, & mitiores: in his *Febr-*
ibus non maturè adeò conspiciuntur coctionis
 signa,

*Signa dia-
 gnostica.*

signa, ac in Vernalibus; urina seriùs coloratur; sudor in declinationibus, prout remissiones clarescunt, fusiùs emanat, & appetitus priùs prostratus paulatim erigitur; remissionesque Tertianarum in Quartanas tendentium magis magisque exporriguntur; paroxysmorum declinationes productiores sunt, quam quæ Quartanis familiares; Accessiones decem, duodecim, sedecim, aut octodecim horis, plus minus, terminantur, plerùmque verò quàm in Vernalibus, extensiores; & uti inter harum & illarum Februm ortum maximum sit temporis intervallum, sic quoad earum indolem (uti in cap. 5. mox constabit) à se invicem plurimùm abludunt.

*Signorum
diagnostico-
rum rationes
sigillatim
proferuntur.*

Tertio die invadit, nec ad Quartana terminum protrahitur. Primò, Quia materia morbifica tenuior est; quò enim tenuior est, eò citiùs acefcit; uti in Part. Prim. probatur. Est utique tenuior, quoniam laxiores, liquidiore, & domabiliore ejus partes fermentatione, & calore, multùm absumuntur, & per diaphoresin, diuresin, &c. excernuntur, priusquam in Quartanam migraverit; reliqua ergò materia est crudiatum crassior pars; quæ (utí mox ostendetur) succedenti Quartanæ propria est; nam si tota materia morbifica à Tertianæ æstu coquatur, & attenuetur, tum Quartanæ typum nequaquam subibit; quippe materia tenuitatem suam per totum morbi

morbi decursum retinens, tertio quoque die semper acefcet, quoàd *Febris* evanefcat. Unde fit quòd *Tertianæ* in falutem tendentis paroxyfmi ad finem ufque alternis diebus recurrunt.

Secundò, Materia morbifica quò tenuior eft, eò penitiùs in exiliores meatus fe infinuat, priusquam hæferit; fenfus autem ad extremos vafculorum fines, (quia eò loci denfiffimi funt membranarum plexus) magis eft exquisitus; quare fieri poteft, ut levior aciditas (quæ citiùs evenit) partium *contractionem*, &c. follicitare queat.

Tertiò, Corporis calor in *Tertianis* intenfius eft, quàm in *Quartanis*; propterea quòd particulæ sulphuræ, & fpirituofæ in *his* parciales funt, quàm in *illis*; & perturbationes, quæ calorem augent, in *Quartanarum* intermillionibus deficiunt; in *Tertianis* verò (quibus minùs folida eft intermillio) aliter fe res habet: quò autem intenfius eft corporis ambientis calor, eò citiùs quævis materia acoris capax acefcit; quare *materia nofta morbifica in Tertianis citiùs pervertitur*.

Quartò, Aciditas in tenuiori materiâ magis penetrat, adeóque expeditiùs operatur, & membranulas lancinat.

Tertiana Autumnalis non rarò à Tertianâ continuâ incipit. Ab initio *Tertianæ continuæ* typum exhibet, quoniam tunc temporis plures
sunt

sunt *materia morbifica* laxiores, & tenuiores partes, quæ in *angustiis* non hærentes continuam perturbationem excitant, quibus calore & fermentatione paulatim âbsumptis, remissiones integriores evadunt; Febrisque in *Tertianam intermittentem*, seu potius magis liquidò *remittentem*, facessit: proinde quò uberiores sunt laxiores, & tenuiores *materia morbifica* partes, (quæ per *angustias* liberiùs commeant) Febres eò propiùs ad *continuarum* genium accedunt; & si tota *materia febrilis* adeò se quax sit & tenuis, ut non ampliùs post primum rigorem ob sanguinis motum exacerbatum, intensum calorem, & fermentationem nunc etiam adauctam hæserint; *Febris* erit omnino *continua*, donec tota *materia* coquatur, & amandetur.

Rigor, quàm in *Quartanis*, brevior est: Quia *materia* tenuior *contractioni* repellenti promptiùs cedit, & sanguinem (ubi æstum ciet) citiùs subit; & aciditas in *Tertianis* subduplò citiùs progrediens tantum ferè incrementi unâ horâ, quantum in *Quartanâ* duabus, assequitur; adeò ut à primâ rigoris invasione *contractionem* magis urgeat, & breviori tempore absolvat.

Calor acris est, & mordax, sensumque ferit: Quia heterogeneæ particulæ, sanguinem impensiùs referantes particulis caloricis diffusiolem libertatem impertiunt, quæ, licen-

licentiâ datâ, acerrimè sæviunt, exiliunt, & (quasi excussis farcinis) perniciosiori motu feruntur; unde fit, quòd sensum magis afficiunt; quæ quidem ipsissima est ratio, cur *ignis luculentus* magis nocet, quàm *fumosus*, *aqua fervida*, &c.

Mitior tamen, quàm in Tertianis Vernalibus: Sulphur enim Æstate præcedenti aliquatenus decoquebatur; & *materia morbifica* limosior est, ac torpidior; tempestâsque humidior. Quamobrem omnes quoque caloris effectus, ut *vigiliæ cephalalgia*, &c. mitiores sunt.

Coctionis signa non maturè adeò in his, ac in Tertianis vernalibus conspiciuntur: Quia calor, (quo coctio absolvitur) remissior est, & *materia Vernalis morbifica* domabilior, coctuque facilior. Utì mox luce clariùs apparebit.

Sudor in declinationibus, prout remissio clarescit, fusiùs emanat: Quia, perturbatione imminutâ, sanguis, ejusque vasa pressius concidunt, & serum aquosum eorum compressione exclusum profunditur: Vid. *Part. Prim.* ubi de sudore egimus.

Remissionibus clarescentibus, prostratus appetitus paulatim erigitur: Quia, quò integriores sunt remissiones, eò minùs naturæ Oeconomia pervertitur, ventriculùsque aliud agere minùs tenetur; & febricula, five per-

tur.

turbatio in remissionibus residua, sanguinem dilatando, debitum *menstrui* supplementum præpedit; in sanguine enim dilatato (utî ostensum fuit) suspenditur; & quoniam, dum adhuc sanguis tenuioribus *materiæ morbificæ* partibus scatet, quæ dictam perturbationem pariunt, earum plures in ventriculi ampliorem sinum per majusculos, quibus instruitur, pororum hiatus excipiuntur: Unde ventriculus *sordescit*, *appetitus dejicitur*, & quandoque *nausea* & *vomitus* ægrum excruciant. Illis autem particulis calore, & fermentatione exhaustis, *remissiones solidiores* evadunt, & *appetitus sensim restituitur*.

Harum Februm, si in Quartanas tendant, remissiones magis magisque protrahuntur: Quia contumacior & crassior materiæ morbificæ pars, quæ minùs subacta Quartanam inducit, tardiùs acescit & corporis calor (ob sulphureas particulas repetitis æstibus dissipatas) imminutus acòrem minùs promovet.

Paroxysmorum Declinationes, quàm in Quartanis propterea productiores sunt, quòd tenuior materia, cùm sanguinis motus in his Febris vehementior sit, vasculaque ob ejus rarefactionem magis distenta, vix in angustiis sistitur; Ab ineunte declinatione pauculæ tantùm, exque crassiores partes hærent, cæteris per meatus etiamnum patulos transmissis, quæ cum sanguine confusæ æstum foveant,

fovent, & protrahunt; & *declinatio productior evadit*. Crassa autem, & compacta *Quartanarum* materia ad primam sanguinis, & vasorum *contractionem* simul ferè & semel in *angustiis* impeditur.

Febris Continua, & *Quartana* maximè à se invicem distant, quò enim tenuior est *ma-* *Febris con-*
tinua &
Quartana
maximè à se
invicem di-
stant.
teria morbifica, & sulphuris in sanguine uberior copia, eò propiùs *Febris* ad *Continuam* accedit; quò autem crassior, & compactior, sanguinisque sulphur parcius, eò *Quartana* viciniore est. Breviter, cùm adeò *tenuis* sit, ut non ampliùs post primum *rigorem* ob sanguinis citatiorem motum, & vasa dilatata, in *angustiis* hæreat, *Febrem* purè *continuam* constituit. Cùm *medio se modo* habeat, & partim hæreat, partim verò non, *Tertianam*, *Quotidianam*, vel *Quartanam continuam*. Cùm maximà ex parte hæreat, *Tertianam* & *Quotidianam intermittentem*, quibus vix solida est intermissio. Cùm *crassissima* sit, & tota hæreat, *Quartanam intermittentem*, quâ *intermissio absolutissima* est, producit.

————— *Facies non omnibus una,*
Nec diversa tamen; qualis debet esse so-
rorum.

Expectare licet *Tertianam Autumnalem* *Ratio, quâ*
præscimus
Tertianam
Autumna-
lem in
Quartanam
delapsa-
ram.
in *Quartanam* delapsuram esse, si *intermis-*
siones clarescant, & protrahantur; sudores
in *declinationibus* promptiùs emanent, & nul-
la

la sentiatur paroxysmorum alleviatio, nullaque appareant debite coctionis signa.

Cachochymia præsignum certissimum.

Ubi paroxysmorum *Æstus* multum imminuitur sine *materiae* coctione, ibi *cachochymia* brevi expectanda, præsertim si tempestas sit humido-frigida.

Signum Tertiana continua in intermittente vergentis.

Tertiana continua in intermittentem vergit, cum remissiones sereniores evadant, rigor ingravescat, & coctionis signa desiderentur.

Accuratior intermissionis tempus computandi ratio.

Tempus intermissionis minutis, potius quam horis, & horis, potius quam diebus computandum est, ut eò melius & accuratius de ejus duratione judicium faciamus; fieri enim potest, ut in Febris tertio die recurrentibus, quamvis paroxysmis semper duodecim horarum spatium tribuamus, ut intermissiones 24 horis discrepent. Estò nempe, quòd Febris in uno homine invadat die Luna horâ sextâ vespertinâ, quòdque paroxysmus ad 12. horas extendatur, & proximâ vice, (viz. die Mercurii) horâ sextâ matutinâ; intermissio 24 horarum erit. Quòd autem in altero homine die Luna horâ sextâ matutinâ invadat, & die Mercurii horâ sextâ vespertinâ, hæc intermissio (deductis paroxysmi duodecim horis) horarum erit 48; tamen utraque Febris Tertiana dicitur; licet una intermissio alterâ sit duplò brevior; proinde mirari subit, cur Medici ferè omnes dierum calculo contenti abiére.

CAP. III.

De Febris intermittentibus
Quartanis.

Tertiana Autumnalis malè judicata, & inveterascens Quartana typum plerumque assumit, hujus igitur indoles ob conjunctiorem, quam habet cum dictâ Tertiana consuetudinem, ex superiori capite elucescit; quare fastidii esset hâc in re diutiùs immorari; nec permagni refert, ni methodus pauca à nobis exigat, si hujus Febris tractationem, (solenniorem saltem) dissimularemus; exprius enim dictis tota Quartana scientia depromi potest; quàm brevissimè itaque rem expediemus.

Quamvis Quartana ἐπὶ τὸ πολὺ Tertianas Autumnales excipiunt, quandoque tamen Quartana originales, & primigeniæ ex se pullulantes deprehenduntur; cum nimirum plures causæ, æque infestiores, ad graviores, & crassiores cruditates suppeditandas, inito quasi fœdere, conspirant. Hoc maxime messoribus, & mercenariis contingit, quia per Æstatis decursum sanguinis sulphur, & spiritus tempestatis fervore, & assiduis laboribus profundunt, & interim dyspeptis vescuntur, gelidósque, & emortuos liquores haurientes ventriculo non levem labem adferunt,

Tertiana
Autumnalis
sapiùs
Quartana
typum assumit.

Quadam
sunt Quar-
tana ex se
sue præviâ
Tertianâ
invadentes.

runt, ac perparcum nativi caloris residuum demergunt; unde, Æstate multum provectâ, (præsertim si aer infensus sit, uti sæpius accidit) his *Febris* miserrimè cruciantur.

*Causa Pro-
catastolica.*

Quartanarum *Causæ Procatarticae* ejusmodi sunt quæ chylum gravem generare, aut spiritus & sulphur sanguini plurimum detrhere valent.

Primi generis sunt dejecta, & languida digestio, alimenta crassi succi, omnia dyspeptata, viscidiora, tenacia, carnes & pisces fumo indurati, animalium cutes, pedes, & partes membranosa; caro anserina, leporina & hircina, caseus vetus, &c.

Secundi generis sunt omnes ferè Febres, præsertim Autumnales, diuturnæ, & malè judicate, necnon omnes ferè morbi chronici, à mœrore præsertim, & tristitiâ provenientes, ætas provecta, longa jejunia, labores vehementes, intempestivi, & importuni; nimie evacuationes, ut hæmorrhagia, alvi profluvia, &c. aura maritima, halitus salini, & Æstas fervida Autumnum frigido-humidum præcedens.

*Signa dia-
gnostica.*

Signa diagnostica sunt omnia, quæ humorem (ut aiunt) melancholicum, i. e. sanguinem spiritu, & sulphure orbatum, significant; Quartanarius circuitus, qui tanquam signum est pathognomonicum; paroxysmus sensim incipiens

ciens cum oscitatione, pandiculatione, & corporis molestâ gravitate, quam sequitur frigus; dein horror, & rigor, qui paulatim ingravescentes, altiûsque ad ipsa ossa penetrantes dolorem, qui ὀσάον (i. e. ossifragus) nuncupatur, afferunt; dentes vehementissimè concutiuntur; tandem calor quàm in Tertianâ paulò remissior subsequitur, magis inæqualitèr procedit, videtûrque quasi cum frigore nonnihil mixtus; cum sudore declinat; declinatio brevi absolvitur; intermissio integra est, & illibata; corpus in intermissionibus magis alget, quàm in aliis Febris; urina est tanquam sani hominis; sic etiam & appetitus; propterea vires quoquè magis constant; curatu difficillimâ est; omnium maximè diuturna, & per quinque, sex, aut septem menses, quandoque per unum, aut alterum annum decurrit; ut plurimùm tamen sub Æstatis initio evanescit; ætate grandiores sæpiùs corripit; Autumno non sine summo labore curatur.

Circuitus quartanarius est; Quia materia febrilis, cùm crassissima sit, & gravis, ac in corpore frigidiori hospitetur, tardissimè accit; crassissima est ob rationes superiùs annotatas; & corpus frigidius, tam ob sulphuris & spiritûs inopiam causis procatarticis, & repetitis paroxysmis inductam; quàm ob intermissiones calore febrili planè immunes, & protractiores. Forsan etiam crassa ejusdem

*Signorum
diagnostico-
rum ratio-
nes.*

materiae substantia impedit, quò minùs ad extremos adeòque magis sensiles membranarum plexus, priusquam hæserit, penetraverit; unde & intensior aciditas ad partium *contractionem* sollicitandam necessaria est; sed de novissimâ hâc ratione non nobis plùs, quàm æquum fuerit, pollicemur.

Paroxysmus leniter, & sensim ideò incipit, quòd aciditas in crassâ materiâ, algidòque corpore plurimùm segnescit, & sensim tantùm provehitur; ac huiusmodi materia in sanguinem repulsa non promptè adeò *astum* accersit. Vid. suprâ, ubi rationem reddimus, cur rigor in *Tertianis* brevior est, quàm in *Quartanis*.

Oscitationes & pandiculationes in hâc Febre magis importunæ sunt: Quia crassior ejusdem materia passim inter musculos, eorumque membranas firmiùs hæret, quàm ut statim excutiat, propterea dictas partes diutius, & importuniùs laceffens *oscitationes*, & *pandiculationes* molestissimas parit.

Corporis gravitatem superiùs explicavimus, ubi de rigoris febrilis generalibus symptomatis verba fecimus.

Ibidem etiam traditur *doloris ossifragiatio*.

Concussionis dentium eadem prorsus est, ac insignis *rigoris*, causâ; hoc tantùm interest, quod mandibuli magis notabilis est *concussio*,

fio, & agitatio, cùm ob pendulum ejus situm liberiùs vibretur.

Calor remissior est, quàm in Tertianis: Quippe sulphur & spiritus deficiunt, & materia morbifica gravis est, crassa, & tarda.

Calor videtur inequalis, & quasi cum frigore mixtus: Quia partium contractio non statim compactiorem, minùsque morigeram materiam exprimit, sed pars una in minutulis suis apothecis hærens frigoris sensum infert, dum pars altera repulsa calorem in sanguine suscitatur.

Remisso æstu, sudor ideò emanat, quòd in hac Febre præ aliis declinatio magis præceps est, subita, & perfecta; unde fit insignior sanguinis, & vasorum coarctatio, quare & serum aquosum eò fusiùs exprimitur, & amandatur; sudorque certius, & copiosius effluit. Vid. Part. Prim. ubi de sudore in paroxysmorum declinationibus prodeunte differuimus.

Declinatio brevissima est, propterea quòd crassior materia citius denuò, & promptius in angustiis hæret; & proinde sanguinem à perturbationibus brevè liberat, & declinatio expeditur.

Intermissio sincerior est, virèsque, & appetitus magis sibi constant: Quia materia febrilis ob crassitiem suam tota in angustiis hæret, nec inter paroxysmos sanguinem, & ventriculum infestat, qui ideò per totum intermis-

fionis longissimæ spatium muneribus suis debite perfunguntur ; & febricitanti robur adjiciunt. Ob easdem ferè rationes,

Urina quasi hominis sani est , quippe per totum intermissionis decursum digestio quasi hominis sani est , & sanguificatio non multum labefactatur , nec penes est paroxysmorum ~~æstus~~ rariùs recurrentem , minùsque intensum , & ut plurimùm brevior , urinam multum immutare , & coloratiorem reddere.

Non mirum , quòd curatu difficillima est , & maximè diuturna : Cùm materia febrilis crassior & compactior ægrè coquatur ; *æstus febrilis* rarior sit , remissior , & brevior ; & sanguis spiritu & sulphure plurimùm destituatur ægrique in intermissionibus impensè algeant , & ut plurimum tempestas (hyemalis nempe) crudiatum coctioni maximè adversetur.

C A P. IV.

De Febris intermittentibus

Quotidianis.

Quotidiana circa solstitium hyemale grassantur.

QUandoquidem *Quotidiana* , non obstante temperamento humido-frigido , quod plerumque comitantur , *Tertianis Autumnalibus* multò ferius , (scilicet circa solstitium hyemale grassantur) magnaque , ex omnium consensu , in *Quotidianis* subest cru-

cruditatum moles, necessariò concludendum est, quòd sensim per *Autumni* decursum succrescant : Unde certò scimus cruditates in sanguine per diu hospitari posse, priusquam *Febrem* excitent; quod etiam in *Cacochymis*, aliisque *affectionibus* à cruditatibus provenienti- bus passim videre est. Inquirendum restat, quo pacto *materia morbifica* tam diu in san- guine otietur, & delitecat, ut interea nec febrilis perturbatio, nec horror observetur; quod ut luculentiùs appareat, rem paulò pro- piùs intueamur.

Cruditates quandoque in sanguine diu hospi- tantur, priusquam Febrem excitent.

Quo pacto illud fit, in sequentibus proditur.

Sanguis *triplicis* est generis; vel enim *rarior* est & *laxior*; vel *crassior* & *compactior*; vel *medio modo* se habet.

Sanguis est Vel Rarior & laxior.

Si sanguis *rarior* sit, & *laxior*; tum par- ticulas spirituosas, & sulphureas liberiùs mo- titare finit, quare *Æstatis* fervore, impor- tunis laboribus, &c. commotæ uberius se sub- ducunt, & fugam capeunt; cùm enim sub- tiliores sint, & volatiliores, arreptâ quâvis occasione, certatim proruunt; istiusmodi igitur sanguis ab *æstu*, *nimio motu*, &c. pluri- mum conficitur, & sanguificationi non parum deest; præsertim si ingluvie etiam oneretur, aut tempestate humido-frigidâ restinguatur; quare sub *Autumni* exortu subita fit crudita- tum congestio, quas comminuere, & sub imperio suo redigere, sanguinis vim superat; tanquam rejectanæ ergò à sincero sanguine

multum diversæ in angustioribus corporis meatibus necessario confident; & si minus crassæ sint *Tertianis Autumnalibus*, si magis, *Quartanis* ortum præbent.

Si autem sanguis *crassior* sit, & *torpescat*, ejusque principia activa aliquatenus consopita sint (ut in *obesis*, *crassis*, *infantulis*, &c. contingit, qui *Quotidianis* maximè obnoxii sunt) tum sulphur, & spiritus ab æstivo calore debitè tantum expediuntur, & exuscitantur; quare hujusmodi sanguine instructi *Æstate* melius se habent, & ad *Autumni* injurias debellandas quadantenus præmuniuntur; tempestate tamen indies in pejus delabente (annuente eorundem temperie) sensim eisdem concedunt; verum paulatim succrescentes jugi sanguinis fermentatione, calore, & motu non nihil confringuntur, & quasi semisubactæ cum sanguine paulò intimius commiscuntur; à quo fociòque ejus sero rapidius devectæ *angustias* pervadunt; haud secus, ac particulæ *caseosæ* adhuc in lacte reconditæ per arteriolas, & venulas, glandularum porulos, aliæque colatoria trajiciuntur; vel *butyrosæ* lacti innatantes, divisæ, multòque humore dilutæ spongiæ, rimas, & foraminula quæcunque pertranseunt, cum neque *illa coagulata*, neque *hæ* (ut in butyro conficiendo fit) *coactæ* percolari queant: Consimili ratione electuaria, succi inspissati, mel, saccharum, &c. liqui-

liquidis dissoluta per tenues syringes, fistulas, lintea, &c. facilè transmittuntur, quod aliàs nequaquam fieri potest. Cruditatibus tamen perpetim per totum *Autumnum* suggestis, & augescentibus, hyemèque ingruente, sanguis crudioribus particulis magis magisque saturatur, miserèque tandem obtorpescit, & segnescit; nec amplius chylum còusque subigere, & in sinum suum adsciscere valet, ut non crassior remaneat, & copiosior, quàm ut per *angustias* adigi possit; unde Febres intermittentes *Quotidianæ* enascuntur, quæ magnâ cruditatum vi instructæ sunt; tacitis enim incrementis magnam congeriem assurgunt, priusquàm Febrem educant.

Si denique sanguis *medio* se *modo* habeat, & crasi bene constitutâ (qualis adolescentium censenda est) potiatur, tum opulentior est, & magis balsamicus, quàm ut *Æstatis*, aut *Autumni* injuriis multum lædatur; proinde, eisdem urgentibus, pauculas tantùm cruditates admittit, easque eatenùs subactas, ut per *angustias* modo prædicto expeditè transeant; & quamvis hybernum frigus cruditates aliquas hujusmodi sanguini apponit, vegeta tamen, & generosa illius fermentatio, calor, & circulatio impediunt; quò minus aut molem insignem, aut indolem crassiorem acquirant; propterea, succedente Vere, annòque meliorescente, sensim & tacitè absum-

*Vel media
temperiei,
&
crasis.*

mun-

muntur; ni aliquid interveniat (utpote *insolatio*, *nimia exercitatio*, *inflammatio*, *hypocausti* aut *balnei calor*, &c.) quod sanguinem nimis referet, exagitet, & rarefaciat, & cruditates, quas hyeme compressiori suâ compage mordicûs tenebat, (utî cremor lactis agitatus partes butyrosas) dimittit; quæ sic dimissæ, & huc illuc jactatæ passim sibi invicem occurrunt, & mediante suo lentore (utî particulæ butyrosæ, dum cremor lactis subigitur, coeunt) coalescentes majorem nanciscuntur molem, quàm ut *angustias* pervadant; sed in eisdem hærentes *Tertianam Vernalem* pariunt. Hæc tantum hîc loci quasi de viâ saluto, cùm *Tertiana Vernalis* sequenti capite magis solenniter, & ex instituto discutiatur.

Ex præmissis patet cruditates diù in sanguine stabulari posse, ita ut *Febrilis horror*, aut *rigor* non excitetur.

Cur Cruditates quandoque in sanguine diù hospitantur, nullâ Febre excitatâ.

Ratio. I.

Nunc nobis incumbit rationem investigare, quare, quamvis in sanguine per aliquod tempus maneant, tamen non æstum, aut febriculam cieant.

Primo notandum est, quòd chylus licet indies sanguini affunditur, nullam tamen Febrem excitat: unde constat, sanguinis & chyli commixtionem non adeo sanguinem referare, ut particulis calorificis debacchandi, & lasciviendi ansam præbeat; ratio manifesta est; quia nimirum hi congeneres, molles, & oleosi

oleosi liquores sibi invicem faciles superficies concedunt, amicóque amplexu, & firmâ pace devinciuntur, ac mediante aliquali suo lentore cohærescunt; quo pacto particulis sulphureis & spirituosis, remoram injiciunt; non ideò mirari licet, si *crudiores* hujus chyli *partes*, magisque fatuæ, viscidæ, & ignavæ perturbationes febriles non statim cieant.

Secundò, Quòd frigidiori anni parte (*Autumno* nempe & hyeme) sanguis reverà contractior est, & compactior, vel (uti quidam loquuntur) *concentrator*; dictis ergò tempestatibus ægrius dilatatur sanguis; nulla autem notabilis fermentatio sine rei fermentatæ dilatatione instituitur, quia particulæ motitantes majus spatium occupant; dilatatione igitur impeditâ, fermentatio aut deficit, aut plurimum languescit; sic liquores in vasis plenis, probèque obturatis vix fermentescunt; hâc ratione mustum (vulgò *Stum*) ab Oenopolis in statu primigenio diutissimè conservatur. Ex his videre est, quod nihil obstat quin cruditates in sanguine per magnam Hyemis partem delitescere queant sine levissimâ caloris febrilis intimatione; ni, (uti prius dictum fuit) aut immaniter excrescant, & *Quotidianas* causent; aut, sanguine nimis agitato, referato, & expanso, in partes abeant, & coeant, ac *Tertianas Vernales* evocent; Sed de his plura alibi.

Ratio 2.

Tertiò

Ratio 3.

Tertiò, Quòd cruditates in sanguine cacochymico per multos annos sine febre hospitantur; Non est itaque quòd quis dubitet, quin in diathesi febrili per aliquot menses illud fieri possit.

Causa Pro-
catartica.

Causæ *Quotidianarum* procatarcticæ ex omnium consensu sunt ea omnia quæ cruditates cumulare valent, ut pote alimenta humido cruda, concoctu difficilia, ventriculi frigiditas, cruditas, aut debilitas; aliorumque viscerum (sanguinis potius) frigidior & humidior temperies; mucosa & succida pueritia; pigritia, socordia, somnus immodicus, tempus hyemale, & nimia ingluvies; crassus, mollis, obesus, aut cacochymicus corporis habitus, &c.

Signa diag-
nostica.

Signa diagnostica, sunt accessiones quotidianæ, quæ sub nocte ferè ingruunt, & sequenti mane à solis ortu (achronico quasi occasu) declinantes circa meridiem ἀπὸ γεξιῶν aliqualem, minùs verò integram, subeunt. Paroxysmi diuturniores, plerumquæ ad octodecim horas, quandoque ad viginti, & viginti duas, imò (variùs tamen) ad viginti quatuor horas protracti. Invasio sine rigore, cum frigore tamen satis notabili, & leviusculo horrore. A doloribus mordacibus, rodentibus, lancinantibus, aliisque acutioribus plerumquæ immunitas. Calor sensim proropens, segnier & inaequaliter accensus, adeò ut modo frigus, modo calor, & quandoque utrumque simul sentiuntur. Ca-

lor

lor mitis, & minimè deurens. Sitis exigua, Urina in principio alba, tennes, & cruda; in progressu verò crassiores, & coloratiores. Pulsus parvus, rarus, & tardus. Præcordiorum intumescencia, inflatio, & distentio. Ventrículus plerumquè graviter laborans. Viscera, lien nempe, jecur, mesenterium, &c. obstructionibus, tumoribus, tensionibus, & infirmitatibus infestata. Paroxysmi nullo aut minimo cum sudore (morbi præsertim initio) desinentes; & si contingat, aliquibus solummodo corporis partibus conspicitur. Quotidiana circa Solstitium hyemale præcipuè grassantur, & si medicamentis, aëris mutatione, &c. non prius curentur, Vere ex se desinunt; difficilis sunt curationis; variis accidunt. Modò Tertiana succedit, modò præit Quotidiana; ejus paroxysmi ab externo frigore non raro evocantur, laxior etiam, obesior, & amplior corporis moles, hebetes sensus, prigritia, faciei & cutis pallor, inter signa Quotidiane diagnostica numerantur.

In hujus libelli Primâ Parte cautum fuit, disparem esse Quotidianarum, & aliarum Februm intermittentium rationem, quippe in Quotidianis intermissio multò brevior est, quàm ut ad aciditatem generandam sufficiat; in Tertianis intermittens (ut Quartanas

Dispar est Quotidianarum, & aliarum Februm ratio. Quotidianus horror non provenit ab aciditate.

Ratio I.

exi-

exiguntur; opinione ideò majus videbitur, si in *Quotidianis Febris* horis 6, 5, 4, 3, 2, aut nonnunquam unâ horâ, imò paucularum minutarum spatiolo (adeò breves sunt harum Februm intermissiones) generetur.

Fac tamen ita esse (quamvis à communi omnium sensu abhorret) cur non dantur mediæ (quoad intermissionis durationem) Febres inter *Tertianas*, & *Quotidianas*, quarum intermissiones ad 16, 17, 18, 19, 20, 21, aut 22 horas extenduntur? probabilius enim est, ut intensior aciditas pluribus horis, quàm minutulo illo tempore, quod inter *Quotidianarum* paroxysmos interjacet, producat.

Ratio 3.

Accedit, quòd corporis calor, (quo aciditas plurimùm acceleratur in *Tertianis* intensior est, quàm in *Quotidianis*).

Ratio 4.

Acida etiam in his *Febris* curandis auspiciùs usurpantur, quæ ægros in deterius traherent, aut saltem incassa forent, si ipsa *materia febrilis* ex se præproperè adeò, & avidè acorem concipiat.

Ratio 5.

Nulla denique *aciditatis* vel levissima vestigia in his *Febris* apparent; quippe defunt *dolores mordaces*, *pungentes & rodentes*; *calor acris & sensum feriens*, *vigilia*, *rigor*, *appetitus*, &c. quæ omnia ab aciditate profluunt. Aciditas ergò non (ut quidam somniant) *Quotidianarum* horrorem efficit; quare aliud quoddam investigandum restat.

Hoc

Hoc autem, quicquid sit, partibus sensibilibus *contractionem* infert, quâ (modo priùs ostenso) *horror*, *materiae morbificae repulsio*, *omnia quae pallor*, *frigoris sensus*, &c. inducuntur; ^{partibus sensibilibus} *omnia verò quæ istiusmodi contractionem* ^{contractionem inducunt, recensentur.} inferunt, sunt vel *repellentia* propriè sic dicta, ut *austera*, *terrea*, *acerba*, *acida*, & *aëtu frigida*; vel quæ volatiliori acrimoniâ membranas laceffunt; vel quæ mole suâ easdem gravant.

Quotidianarum *materia* cùm lenis sit, *pituitosa*, & *suavis*, (quod passim testantur ^{Rejiciuntur Acrida,} *Authores*, evincuntque *causæ procatarticae*, *signa diagnostica*, & quæ à nobis modò dicta sunt) à quâvis acrimoniâ longissimè recedit.

Omnis etiam astringendi facultatis prorsus incapax est mollis illa, soporifera, & mucosa ^{Astringentia.} substantia; præsertim brevissimis illis *Quotidianarum* intermissionibus; prodigio enim par esset, si exiguo illo temporis spatio adeò pervertatur, ut naturam sibi ipsi planè adversam indueret.

Actuali itaque *frigori*, aut *quantitati gravanti* tribuenda sunt *Quotidianarum frigus*, & *horror*. ^{Actuali itaque frigori, aut quantitati tribuenda est.}

Celari nequit (quod omnes jure agnoscunt) *harum* nempe *Febrium* materiam frigidiorē esse, cruditatūque immensam in eisdem molem calorem suppressere; ad omnia autem *horroris Febrilis phænomena explicanda* non ^{Frigus ad omnia Rigoris febrilis phænomena explicanda non sufficit.} suffi-

Nihilominus
frigus horro-
ri febrili
subvenire
potest.

Quibus om-
nibus libra-
tis, materia
morbifica
quantitas
horroris fe-
bris Quoti-
diana causa
esse reperitur.

Externum
frigus quan-
titati quan-
doque sup-
petias fert.

Contractio
inchoata fa-
cile procedit.

sufficit *merum frigus*, quoniam sæpius evenit, ut, febrili æstu etiamnum sæviente, sanguine fervescente, totòque corpore intensè fati calente, in *his Febris* subitus horror ex improvviso homines invadat; nec hoc in *Quotidianis* novum, aut insolitum est: imò necessario fit, cùm paroxysmus ad 24. horas exporrigatur. Nihilominus *frigus* non in totum rejiciendum sentio, cum sæpe *horrori* præstò fit, & (ut inferius monstrabitur) illi revera subsidium fert.

Sola jam superest materiæ morbificæ *quantitas*. Exploratissimum est rei quantitatem ita partes sensiles laceßere posse, ut contrahantur, (ut ex ventriculi, intestinorum, vesicæ, &c. contracturis patet) quare si in delicatiores illas *angustias*, densissimis membranarum plexibus, & exquisitissimo sensu dotatas, magna *cruditatum* fartura *pulsibus* vehementiùs (quasi tot festucis) arietantibus, adigatur, locula illa præter naturam distenta omnem rursus *contrahendi* occasionem attentè præstolantur, quam quovis modo oblatam, se restituendi causâ, arripiunt, & proinde vel ipsius tantum pulsûs, (qui cruditates prius protrudebat) remissio illis contrahendi facultatem concedit; vel leviusculus aëris afflatus, subnocturnum frigus, &c. *contractionem* parit, quæ inchoata facillimè pergit; tam quia motus est maximè naturalis ad quem partes sensi-

fenfiles admodum proclives sunt; quàm quia, sanguine à dictis partibus aliquatenus repulso, frigus ingravescit, quod easdem validiùs *contrahit*; & *contractione* invalescente, sanguis magis magisque repellitur, ac vice versâ; donec *materia morbifica* in sanguinem repellatur, ubi, dum illius compagem plurimùm confundens, & interturbans, particulis calorificis sæviendi occasionem ministrat, *estum* movet; quilibet enim liquor ad ferverendum proclivis extranearum particularum adjectione (modo in *Primâ Parte* exposito) incalefcit.

Si quis adhuc nostram de hâc re sententiam non persuasam habeat: Propterea quòd

Tarda solet novulis rebus adesse fides,

secum recolat, quàm sit compertum ingluviem, pastûsque pleniores Febrium intermittentium paroxysmos accelerare; pastus verò novum solummodo chyli supplementum sanguini largiuntur, qui cùm recens sit, oleosus, & lenis, aciditatem obtundit potius, quàm promovet; *materiae* itaque *morbicae* *quantitatem* augendo partium *contractionem* excitat; idcirco magna ejusdem moles ad *horrorem* accersendum valet.

*Ingluvies
pastûsque
pleniores
cruditates
augendo pa-
roxysmos
accelerant.*

Quam levi de causâ vesica urinâ onusta ad gravamen amoliendum se contrahit? Ventri-

culus nimis repletus solummodo cibi intuitu, foetore, merâ corporis inclinatione, vel digito aut plumulâ in gulam immisso, imò sæpissimè (sine quâvis externâ causâ) ex se magnâ vi contrahitur. Quid plura? Videfis *Observationes superiori Parte* editas, quæ summam partium sensilium ad contrahendum propensionem exponunt.

Notandum porrò, quòd, cruditatibus succrescentibus, *Tertiana* in *Quotidianam* migrat, cujus intermissiones quintuplò, aut sextuplò breviores sunt; quamobrem si paroxysmi quotidiani ab aciditate proveniant, sequetur, quòd eadem *materia morbifica* aliquatenus aucta sextuplò minori tempore acefcat; quod rationi nullatenùs consentaneum est. Præsertim cùm magna rei quantitas (utì superiùs liquet) ejus aciditati remoram injicit. *Quotidianarum ergò paroxysmi à magnâ cruditatum quantitate excitantur.* Unde patet,

Cur illius accessiones quotidianae sunt, & intermissiones brevissimæ. Pulsibus enim à paroxysmi *declinatione* subsidentibus, qui in æstu membranulas ad arteriarum fines collocatas sanguine dilatato, & vehementiùs protruso distentas tenuère (larga *materia morbifica* quantitas partes sensiles continuò sollicitans, brevi tempore earundem *contractionem* (cui maximè intentæ sunt) parit. Verum enim-

Probat, quòd paroxysmi quotidiani à materia febrilis magnâ quantitate excitantur.

Omnia signa diagnostica sigillatim explicantur.

nimverò cruditatum quantitati multoties subvenit *externum frigus*, subnocturnum nimirum; vel quod à vestibus exutis, lectuli frigiduli introitu, &c. evenit, quo dictæ partes semper ad *contrahendum* facillimæ, & jam actualiter eò tendentes ad *contractionem* invitantur, adjuvante aliquali forsan ipsius materiæ morbificæ (nunc extra sanguinem caloris fontem stagnantis) refrigeratione.

Calor sensim prorepat: Quia partium *contractio*, adeoque *materiæ morbificæ* repulsio (nullâ in hac Febre aciditate urgente) segnior est; & pigrior *materia* in sanguine torpidiori tardiùs calorem excitat; Insuper tantus est ejusdem cumulus, ut necessariò calorem aliquantis per supprimat.

Calor etiam mitior est ob easdem causas.

Dolorum acutorum, mordacium, rodentium, & lancinantium plerumquè expers est Quotidiana. Quia aciditas, & materiæ acrimonia, (unde ejusmodi dolores proveniunt) in hac Febre defunt.

Urinæ in initio albæ sunt, tenues, & crudæ (quales in omni ferè crudiori morbo conspiciamus.) Quoniam calor remissus est, & coctio languescit.

In progressu autem crassiores, & coloratiores, ob repetitos æstus, & materiæ coctionem aliquatenus institutam.

Pulsus rarus est, & tardus propter debiliorem sanguinis motum, & calorem remissio-
riorem. *Parvus*, quia sanguis minùs dilatatur.

Præcordia multoties intumescunt, inflantur, & distenduntur flatibus à cruditatibus, ventriculi pituitosis sordibus, & languore
ortis.

Quare ventriculus etiam agrè se habet.

Viscera obstructionibus, tumoribus, & tensionibus laborant ob copiam cruditatum in eisdem stagnantium, & flatuum uberio-
rem proventum.

Sudor in paroxysmorum declinationibus vix effluit: Pori enim à copiosis cruditatibus obturantur, & sanguinis motus languidior est; serum aciditate carens non adeò expeditè penetrat, & cùm minor sit in his *Febris* sanguinis dilatatio, ejus contractio (quæ in declinatione fit, & à quâ serum exprimitur) etiam minor est; præsertim, cùm & in ipsâ *intermissione* sanguinis perturbatio aliqua remaneat, quæ non finit absolutam eorundem in naturalem suum statum restitutionem.

Ideo circa solstitium hyemale ut plurimum grassatur, quòd cruditates vix citiùs in sufficientem molem excrescere possunt; & altâ hyeme, tam ob sanguinis pigritiam, quàm tempestatis graviores injurias magnos auctus patiuntur, eaque de causâ (ut priùs demonstravimus) exundant, & in angustiis cumulan-

lantur; & si non circa *solstitium* quantitatem morbificam obtineant, post unum aut alterum mensem fausto solis adventu minuuntur potius, quàm augmentur. Et Tertianæ Vernali (non Quotidianæ) proportionatæ evadunt.

Difficilis est curationis: Quia ingens est cruditatum cumulus, anni tempestas inimica, & sanguis humido-frigidus, qui debiliter coquit, & alterationi difficultèr cedit.

Rarius accidit: Quia ad eandem excitandam cruditatum magna quantitas requiritur, tantâque earundem copia vix alio tempore, quàm altissimâ hyeme congeritur, & ut plurimum, cruditates aut Tertianam Autumnalem, aut Quartanam pariunt priusquàm in molem Quotidianæ còmpetentem cumulantur.

Paroxysmus ab externo frigore promptissimè accersitur: Quia partes exquisitè sensiles nimium distentæ, & gravatæ, levissimo cuiusvis rei nutui, quæ contractionem inferre valet, auscultant; frigus autem (ut sæpiùs notavimus) hujusmodi facultate præpollet. Quamobrèm

Paroxysmi sub nocte ferè ingruunt, cum subnocturnum frigus (quod magis subitum est, & notabile ob præcedentem solis occasum) dictæ contractioni subservit.

Circa meridiem ἀπρυγεξίαν quàm sæpissimè subeunt: Quia, si sub nocte crebriùs invadant,

& *accessiones* ad octodecim horas protrahantur, circa meridiem de necessitate terminantur.

Paroxysmi ideò *productiores* sunt, quòd copiosa, iners, & torpida materia sensim tantum æstum promoveret, & seriùs absolvit; præfertim cum sanguis etiam languescat.

Levisculus solummodo horror cum frigoris sensu *accessiones* inchoat: Quia sine aciditatis stimulo partium *contractio* ad rigorem usque non concitatur.

Modò frigus, *modò* calor sentitur, ob ingentem *materie morbificæ* congeriem, quæ non rarò in ipso æstu partium *contractionem* (à quâ sanguinem repellente frigoris fit sensus) parit; paulò enim tunc temporis vehementiùs in *angustias* non fati à leni calore dilatatas (ut liberè transire possit) adacta partes sensiles laceffit, & contrahere facit; unde, sanguine non nihil ab istis partibus represso, frigoris sensus subinde infertur.

Quotidiana Vere evanescit: Quia tum novæ vix succrescunt cruditates, & priùs congestæ febrili æstu, & calore solis indies magis, magisque coquuntur, & amendantur.

Quandoque *Tertianæ* succedit, *quandoque* præit. Quia *Tertianæ materia* quovis pacto in tantam molem excrescens, quanta ad partium *contractionem* ex se (sine aciditatis ope) sufficit, *Quotidianas* *accessiones* evocat. Et

Quo-

Quotidianæ materia adeò imminuta, ut ace-
scat priùs, quàm ejus quantitas *contractionem*
inducat, *Tertianam* producit.

Intermissio minùs solida est, ob laxiores
materiæ morbificæ partes, quæ à crudioribus
diffuentes etiamnum aliqualem (quamvis le-
viorem) tumultum in sanguine excitant; &
quoniam cruditates copiosæ adeò sunt, ut vix
universæ (sine aliquibus in sanguine reliquiis)
in *angustiis* hæreant.

C A P. V.

De Febre Tertianâ Vernali.

TAlia rationum momenta, ubi de *Ter-
tianiis Autumnalibus* egimus, profe-
runtur; ut non ampliùs suspicari liceat, quin
cruditates *earundem* sint *causa*. A nonnul-
lis verò incautis (ne quid gravius dicam) in
dubium trahitur; utrùm *Tertianæ Vernales*
ab hujusmodi *cruditatibus*, an à *bile* (ab An-
tiquis celebratâ) proveniant? Quare ut & his
(utcunque incredulis, & à novis inventis aver-
sissimis) satisfaciamus, in hoc pulvere priùs
desudabimus, quàm *symptomatum* rationes,
aut aliud quodcunque aggrediamur.

Quòd Ter-
tiana Ver-
nalis à cru-
ditatibus,
non verò à
bili prove-
nit, variis
rationibus
evincitur.

Proinde, *Primò* notandum est, quod Au-
tumnus & Hyems ideò prorsus infames eva-
sere, quòd tempestates sunt cruditatum fera-

Ratio 1.

cissimæ; at *Tertianæ Vernales* brumam excipiunt, ac subinde sub illius casu, intensio adhuc urgente frigore, & tellure gelu rigente, pullulare solent. Qualis autem biliosus apparatus supponitur, cum omnia ad *cruditates generandas* conspirent? responsum subjiciat, qui contraria conciliare novit.

Ratio 2. *Secundò, Quòd Tertianæ Vernales* locis humido-frigidis sæpissimè, calido-ficcis rarissimè observantur; Hoc peregrinantium nullus non testatur; illorum verò locorum aër cruditates suggerit; quibus calido-ficcus maximè obest. Quamobrèm hæ Febres a crudâ quâdam materia, & non à bile oriuntur.

Ratio 3. *Tertiò, Quòd* nullibi adeo epidemicæ sunt, ac ubi *Quotidianæ*, aliæque *Febres intermittentes* frequentiores sunt, magisque sporadicè grassantur; hæ autem à cruditatibus proveniunt; ergo & illæ.

Ratio 4. *Quartò, Quòd Quotidianæ* (quæ cruditatibus, & pituitâ maximè sordescunt) *Tertianarum Vernalium* typos facillimè suscipiunt, & vice versâ; bilis autem nequaquam in pituitam, aut frigidiorē & crudiorē substantiam (tantillo saltem temporis spatio,) converti potest.

Ratio 5. *Quintò, Quòd Æstate* rarò aut nunquam se effert, & quò *Æstati* viciniùs oriuntur, eò breviores sunt, quò *Hyemi* propiùs eò diuturniores, & pertinaciores; unde concludere

derelictet *cruditates*, non *bilem*, earundem causam esse, quoniam *bilis* Æstate magis effera est, & morbos ab *illâ* enatos infensiores & frequentiores reddit.

Sextò, Quòd à venæsectione, aliisque causis sanguinis sulphur nimium minuentibus, aut obtundentibus hæ *Febres* protrahuntur, pejorisque moris evadunt; quæ, si *bilis* in causâ esset, optimam potius curationis rationem haberent. Ratio 6.

Septimò Quòd *bilis* ad rigorem, aut frigoris sensum inducendum ineptissima videtur, quandoquidem calidissima est, & aciditatem amolitur; & (si mea lectoribus arrideat hypothesis) levior & tenuior, quàm ut in *angustiis* hæreat, & irrequietior, quàm ut Febri intermissionem concedat; quò enim sanguis biliosior est, eò *Febres* magis sunt continuæ. Ratio 7.

Octavò, Quòd *bilis* non (ut Veteres somniavêre) putrescit; cum amarum, ficcum, & calidum, nequè ex se putrescat, nequè alia putrescere finat; at *bilis* hujusmodi est: ergò. Ratio 8.

Nonò, In eorum urinâ, qui his *Febribus* corripiuntur, æquè ac in aliâ quâvis Febre (quod adversarios prorsus prosternt) cruditatum fidelissima conspiciuntur signa, à quarum coctione & evacuatione ægri convalescunt. Ratio 9.

Verum enim verò non dissimulandum est
Ter-

*Causa vul-
gò dicta bi-
liosæ recen-
sentur.*

Tertianas vernaes ab *insolatione*, aëre fervi-
do, calore balnei, hypocausti aut ignis; ve-
hementi exercitatione, nimis vigiliis; potu,
aut cibo calidiori; irâ, bubonibus, inflam-
mationibus, excrementorum retentione; eme-
ticorum, & cathartorum operatione, acriori
luctâ, & à quibusvis aliis rebus, quæ sangui-
nem violentiùs exagitant, fundunt, aut re-
ferant, suscitari; hæc enim cruditates priùs
confopitas, sanguinéque compactiori placi-
dè delatas, ex illius sinu elabi, ac in partes
abire faciunt; & cruditates jactatæ (utî buty-
ri exemplo, & variis experimentis compro-
batur) sibi invicem passim occurrentes ob len-
torem suum necessariò coalescunt, ut *angu-
stias* pertransire nequeant; ubi hærentes, &
acescentes has Febres excitant. Hinc ratio
elucescit, quo pacto *insolatio*, &c. *Tertianas*
vernaes pariunt, *latentem* nempe *diathesin*
in actum educendo, non dispositionem fo-
vendo.

*Non diathe-
sin pariunt,
sed diathe-
sin solum-
modò in
actum dedu-
cunt.*

*Quarè
ab Autore
causæ ex-
citantes
nominantur.*

Sanguine autem Verno tempore nullâ ex
his causis (quas vulgus *biliosas* appellitant, &
nos *excitantes*) perturbato, cruditates eodem
quieto statu persistunt; donec leni nativi ca-
loris, benignique *Veris* fotu, sensim, absque
evidenti tumultu & febriculâ, coquuntur, &
absumuntur. Proinde Ver, licet cruditates
subsint, sine Febre non rarò transigitur.

*Iure merito
sic nomi-
nantur.*

Quòd præmissæ causæ, quæ apud Vete-
res

res biliosæ audiunt, jure merito non *disponentes*, sed *excitantes* habendæ sunt, adhuc ex sequentibus magis constabit.

Ratio 1.

Insolatio, *hypocausticalor*, *nimia exercitatio*, *emetica*, *cathartica*, cæteræque *excitantes causæ*, meras & simplices tantum *Ephemeras* ciere valent; propterea quòd nullam *materiam morbificam* suppeditant quia meræ sunt *actiones*. Unde fit quòd in *Ephemeris*, neque *rigor*, neque *materiæ morbificæ coctio* expectatur, aut deprehenditur.

Si *causæ illæ biliosæ* reverà *disponentes* essent, cur non *Tertiana Febris Æstatis* potiùs sit, quàm *Veris* genuina *foboles*, cum calidior aëris conditio ad bilem promovendam magis conferat? & cur eadem causæ æstate *Ephemeras*, potius quàm *Tertianas* producant? Non ambigendum ergo, quin Verno tempore aliqua subfit *diathesis*, quæ ab hujusmodi causis in actum suscitatur; quæ Æstate adolescente, evanescit. Ratio manifestissima est, quoniam cruditates sanguinis, Verisque calore exhaustiuntur, priusquàm Æstas advenit.

Ratio 2.

Ratio 3.

Impossibile etiam videtur, ut *diathesis Febrilis* semihorulâ contrahatur, at *insolatio*, *nimia exercitatio*, &c. *Tertianam* (seu potius *Ephemeram* illi præcedaneam) brevi illo temporis spatio non rarò excitant.

Ratio 4.

Propterea *causæ disponentes* ex statuendæ sunt,

*Causa dis-
ponentes &
procatardi-
ca.*

*Causa exci-
tantes.*

*Signa dia-
gnostica.*

sunt, quæ cruditates generant. De quibus
fatis dictum est: & causæ excitantes sunt in so-
latio, purgatio, &c. superiùs memorata.

Signa diagnostica (præter dictas causas ex-
citantes) hæc sunt. *Tertianæ Vernales* appe-
tente *Æquinoctio* se maximè proferunt; licèt
per totum ferè *Ver* subinde invadunt. *Primus*
insultus plerumque *Ephemeræ* (nunc obscurio-
ris, nunc evidentioris) speciem præ se fert; à
cujus declinatione dubia quædam valetudo ho-
mines occupat, quæ, (emetito unius intermis-
sionis spatio) à rigore verè *Tertiano* excipi-
tur, quo punctiones subcutaneæ (quæ in præcc-
dant illà *Ephemerâ* omnino desunt) sentiun-
tur. Nullum ferè *Tertianæ* diagnosticon in
perturbatione illâ, quæ primas morbi lineas
ducit, percipitur. Rigor, quàm in *Quarta-
nis*, brevior est, & magis subito invadit.
Veris initio diuturniores sunt & contumacio-
res, quàm sub illius fine, & *Æstate* nullæ ferè
apparent. Calor intensus, acris, & mordax
rigorem sequitur; astûque sæviante, sitis est
inexplebilis; & respiratio magna; capitis do-
lor, vigilia, & non rarò deliria urgent. Vom-
itus sunt ut plurimum biliosi; pulsus magnus
& celer; Urina flava, rufa, aut rubra. Ac-
cessionibus vix ultra duodecim horas extendun-
tur. Omnium promptissimè in Febres continuas
migrant; adeò ut mero decubitu in lecto,
cubiculi tepore, aut quovis alio regimine,
aut

aut diætâ calefaciente intermittere desinant. E contrâ, nimis refrigerantibus, aut vires labefactantibus, utpote venæ-sectione, diarrhœis, &c. protrahuntur. Omnium Februum intermittentium brevissima sunt, curatu facilissima, maximèque salutifera, accessiones frequentius anticipant, maximè autem cum declinare incipiant. Modo ordinem servant, modo non. Insignis sanguinis perturbatio, aut Ephemerâ circa Equinoctium Vernale Tertianam plerumque evocat. Paroxysmorum declinationes quàm in Quartanis productiores sunt, & ut plurimum cum sudore terminantur.

Tertianæ Vernales ideò circa Equinoctium maximè se proferunt, quòd stricta, & gelida Hyems priùs obstat, quo minus sanguis causis excitantibus auscultet; & insolatio earum frequentissima causa circa illud tempus incautos allicit, & permulcet; & quoniam, si diathesis Hyberno tempore contracta circa Equinoctium non fuscitetur, tum (anno meliorescente) cruditates intra breve tempus coquuntur, & evacuantur.

Signorum
diagnostico-
rum ratio-
nes sigilla-
tim reddun-
tur.

Prima Tertianæ vernalis invasio Febreræ Ephemeram emulatur: Quoniam à causis sanguinem perturbantibus (quæ Ephemeram tantum ciere valent) originem trahit, & sanguis cruditates suas non aliâ ratione dimittit, quàm ejusdem agitatione, & rarefactione. Quare

Vix

Vix ulla insignis sanguinis commotio circa id tempus contingit, quæ Tertianam non accersit.

Ab illius Ephemeræ declinatione dubia quædam valetudo superest, quoad rigor verè Tertianus supervenit; cruditatum enim excitatarum aliquæ, viz. tenuiores (quamvis maximâ ex parte in angustis ab Ephemeræ declinatione confident) in sanguine remanent, & obscurum tumultum faciunt.

In rigore illo punctiones intercutaneæ sentiuntur, quæ non in Ephemerâ observatae fuerunt; Nullâ enim ratione punctiones illæ ab aciditate provenientes sentiri possunt, priusquam cruditates in angustis ad debitum tempus morerentur. Hæc de causâ,

Nullum Tertianæ diagnosticum in præcedentâ illâ Ephemerâ apparet.

Rigor, quàm in Quartanis, ideò brevior est, Quod tenuior materia citius, & facilius in sanguinem repellitur, ubi æstus ciens rigori finem imponit.

Veris initio diuturniores sunt & contumaciores hæc Febres, quàm sub ejus exitu. Quia materia morbifica, priusquam calor solaris intendatur, copiosior est & crudior; & tempestas ad eandem coquendam minùs conducit.

Sitis inexplebilis, respiratio magna, frequentes vigiliæ, & deliria ab intenso calore, vehementi sanguinis motu, & rarefactione proveniunt.

Ca-

Calor intensus est; acris & mordax, ob sanguinem sulphureum, & vegetum; & quoniam Vere assurgente fiunt, quo sanguis magis indies attenuatur, & agitur, præsertim verò, quia tenuis materia sanguinem impensius dividit, & referat, & particulis calorificis absolutiorem libertatem impertit.

Vomitibus biliosis in Tertianis Vernalibus frequentius observantur: Quia, quò magis sanguis calet, eò major est bilis excrementitiæ proventus; unde fit, quòd Æstate, locisque calidis copiosior est, &c. Quinetiam in his Febris sanguis ut plurimum magis sulphureus est.

Pulsus ob sanguinis copiam, magnam dilatationem, generositatem. &c. magnus est, & celer.

Calor intensior urinam coloratiorem reddit.

Accessiones vix ultra 12 horas extenduntur: Quia particulæ calorificæ citius vehementiori æstu decoquuntur, & declinatio ideò incipit, quæ (modo in P. I. ubi de Declinatione egimus exposito) continuatur.

Notissimum est coctionem à calore remissione feriùs fieri; propterea hæ Febres regimine nimis refrigerante, venæsectione, &c. protrahuntur.

Omniùm Februum intermittentiùm brevissimæ est Tertianæ Vernalis; curatissima,

& *maximè salutifera*. Quia non tanta, quanta in *Quotidianis*, subest cruditatum moles; nec talis est earundem crassities, qualis in *Quartanis*; nec tempestas sanitati obest, ut in *Tertianis Autumnalibus*. Sed materia priùs in sanguine quasi semisubacta ab intensiori *Febris* calore citissimè coquitur, & absorbitur; unde & æger ab omnibus cruditatibus Hyberno tempore congestis liberatur; & illibata, firmaque sequitur sanitas.

Accessiones frequentius anticipant. Quia *materiae* tenuitas, ac corporis & aëris calor aciditatem accelerant. *Vid.* ea quæ *Part. I.* de aciditate dicuntur.

Maximè cùm declinare incipiant cunctantur: Tum enim corporis calor ob particulas calorigas tot paroxysmis profusas remissior evadit, quare aciditas tardescit; *materia* etiam *morbifica* jam extenuata ob minutulam ejus quantitatem ferius partes sensiles laceffit, & requisitam *contractionem* inducit.

Modò ordinem servant, modò non, propter *materiae* levitatem, & mobilitatem, quæ facile à sanguine paulò celerius movente per *angustias* impellitur; vel à quovis interno, aut externo frigore, &c. leviusculam *contractionem* pariente repellitur; vel à calore, &c. in *continuum* mutatur.

Paroxysmorum declinationes productiores sunt, cùm tenuior *materia* ægrius, & non nisi
sen-

sensim in *angustiis* hæreat, nec statim sanguinem à perturbationibus liberum relinquat.

Vasorum & sanguinis notabilis contractio *sudorem* in declinationibus pariunt.

Ex his, & secundo *hujus partis* capite patet, quàm immanis sit *Tertianarum Autum-
narium*, & *Vernalium* discrepantia, quare operæ erit pretium earum discrimina recensere.

Autumnales Æstatis fervorem, *Vernales* gelidam sequuntur Hyemem.

Illæ anno in temperiem humido-frigidam delabente, *hæ* in calido-siccam assurgente grassantur.

Discrimen
inter Tertianas
Autumnales,
& Vernales
variis modis
elucescit.

Illæ tempestate cruditatum feracissimæ; *hæ* cruditatibus inimicæ exoriuntur.

Illarum materia subito cumulata crudior est, & tenacior; *harum* autem *materia* sensim per Hyemem congesta, diutiùs vegetiori sanguine circulata, & penè semi-subacta multò maturior est; unde his Febribus correpti citiùs convalescunt.

Illis in proclivi est *Quartanarum* typum suscipere; *his* nequaquam.

Illas in Febres continuas sublevare arduum est; *hæ* verò subinde suapte sponte, levive errore in continuas facessunt.

Illas curare res magnæ molis est, & satìs impedita; *has* maximè quidem expedita; si

enim naturæ negotium permiseris, ex se ferè recedunt.

Illæ sæpiùs malè judicatæ in morbos caco-chymicos transeunt, malorùmque *Lernam* post se trahunt; *hæ* (nisi pessimè tractentur) salutiferæ sunt, sanguinèmq; purum putum reddunt.

Illæ misellos labore, æstu, &c. confectos, *hæ* juvenes ætatis flore constitutos, & opulentiori sanguine gaudentes adoriuntur.

Illæ à causis *biliosis*; seu *excitantibus*, rariùs, *hæ* (quantùm ipsi cernimus) ferè semper ab iis evocantur.

Illæ diætâ, regimine, & medicamentis calidis optimè curantur; *hæ* iisdem exacerbantur, & non rarò in *continuas* urgentur.

Illæ, (in senibus præsertim, & debilitatis) periculo non vacant; *his* verò laborantibus res quidem in vado est, ni gravis quidam error illos in Syrtis conjiciat.

In *illis* symptomata ferè omnia *remissiora* sunt, in *his*, (quamvis citiùs terminantur) *vehementiora*.

In *illis* longiores, in *his* breviores sunt paroxysmi.

In *illis* debita *coctionis* signa seriùs, & rariùs observantur; in *his* auspiciùs, certiùs, & maturiùs. Adeò ut sæpiusculè à secundi, aut tertii *paroxysmi* declinatione deprehenduntur

CAP. VI.

De Februm intermittentium ingenerationibus.

Cum advertamus omnes quotquot sen-
sua de *Febris intermittentibus* scriptis
tradidère, *Febres duplicantes*, & *triplicantes*
aut prorsus declinasse, aut perfunctoriè tan-
tùm, & molli (ut aiunt) brachio tractasse, il-
los quidem ægrè ferimus; quid enim turpius,
& inhonestius, quàm ut quis à suscepto mu-
nere se subducatur, pensoque suo non absoluto,
manus de tabulâ tollat? Tenemur ergò,
(quamvis difficillimo loco versamur) non ab-
ausis suffugere; proinde pergamus, &, an
non hæc etiam salebræ complanari possint, vi-
deamus. Quod ut meliùs fiat, varias *materiae*
morbificæ conditiones perpendemus.

Materia morbifica { *tenuis.*
est vel { *crassa.*
{ *partim tenuis, partim*

Materia
morbificæ
varietates
consideran-
tur, ut sic
ingemina-
tionum cau-
sa investi-
getur.

Quò *tenuior* est, eò citiùs (uti in P. I. ha-
betur) acescit; & faciliùs (ortâ partium con-
tractione) in sanguinem repellitur; quò enim
tenuior est, eò fluidior; & quò fluidior, eò
mobiliior.

Materia te-
nuior citiùs
acescit, &
faciliùs re-
pellitur.

Quò verò *crassior* est, eò seriùs acescit,

*Crassior
serius acce-
dit, & diffi-
cilius repel-
litur.*

& magis difficulter *contractioni* repellenti morem gerit. Unde (ut præmittitur) Quartanarum *rigores* longiores sunt, & graviores.

Porro *materia mor-
bifica* est vel $\left\{ \begin{array}{l} \text{copiosa.} \\ \text{exigua.} \\ \text{mediocris.} \end{array} \right.$

*Materia
copiosa pa-
roxysmos
accelerat.*

Quò *copiosior* est, eò citius *contractionem*, adeoque paroxysmum evocat: Ut ab ingluvie evenit, & variis rationibus in *Cap. de Quotidianis* probatur.

*Exigua re-
tardat.*

Quò *parciar* est, eò serius, & lentiùs dictas partes ad contrahendum sollicitat. Quantitas enim hac in re aciditati suppetias fert; ut loco modò citato patet.

Quibus positis, necessario sequitur, quòd si in uno homine varia sit *materia morbifica* consistentia, & levissimum partium *contractio* instituat, *tenuis* solummodò, & fluidior *materia* (*crassiori* immotâ remanente) in sanguinem repellitur, unde *partialis* oritur *paroxysmus*. Si autem fortis adeò sit *contractio*, ut *crassiorem* excutiat, haud dubiè *tenuior* etiam summovebitur. Undè *paroxysmus totalis* fit.

*Quantitas
debiliorem,
aciditas va-
lidiorem
contractionem
parit.*

Nota, Quòd *materiae* quantitas ad leviusculam *contractionem* excitandam sufficit; non verò ad vehementiorem, nisi ab aciditate adjuncta.

Febres intermittentes dicuntur *duplices*, vel *triplices*; cùm inter simplicium intermittentium *proprias & primarias accessiones* aliæ non priùs observatæ, servato aliquali circuitûs ordine, pullulant; quas *emergentes*, sive *adventitias* nominare visum est; vel cùm singularis paroxysmus in plures dividitur: Ut in *Quotidianis ingeminantibus* evenit.

Febres intermittentes duplices, & triplices quæ sunt?

Nota, Quòd omnes *accessiones emergentes* sive de novo *adventantes*, semper *primariæ Febris* nomem adsciscunt, titcunque à se invicem abludant. *Verb. gra.* Si *Febris* ab initio *Tertiana* sit, tum si *emergat* una, vel alia *nova accessio*, *Febris illa Tertiana duplex*, aut *triplex* appellabitur. Idem de *Quartanis*, &c. dicendum est:

Accessiones emergentes primariæ Febris nomem adsciscunt.

De Quotidianarum ingeminationibus.

Quotidiana duplex est, aut triplex, quando Quotidianæ simplicis accessiones protractiores, in partes divulsæ, indies bis, aut ter, accedere, & recedere videntur.

Quotidiana duplex, & triplex describuntur.

Quòd autem sic se res habet, & *duplices*, *triplicésque accessiones* nihil aliud sunt, quàm *Quotidianæ longior accessio* toties ab *horribus* supervenientibus interrupta, manifestissimum est. (1.) Propterea quòd *horrores intervenientes* in ipso æstûs statu, & vigore, (nullâ priùs declinatione factâ) subito invadunt, nullûmque conceditur respirandi tem-

Earum Paroxysmi sunt tantum Quotidiana simplicis longior Accessio horrore uno vel altero interrupta.

Ratio 1.

Ratio 2. pus. (2.) Quòd singuli *duplicis*, & *triplicis Quotidianæ* paroxysmi *accessione primaria* & *simplici* multo breviores sunt, imò omnes simul sumpti, (si *horrorem intervenientium* spatiola demas) ejusdem longitudinem non

Ratio 3. superant. (3.) Quia in *Quotidianis duplicantibus*, aut *triplicantibus primariis* ille *paroxysmus* omnino desideratur, nì dicti ingeminantes paroxysmi sint tantum primarius paroxysmus tot horribus intercisus; non autem existimandum est, quòd novæ acces-

Ratio 4. siones paroxysmum originalem auferant; ergò. (4.) Ad nostram opinionem stabilendam non parum facit, quòd si in *Quotidianis duplicantibus*, aut *triplicantibus* materia morifica medicamentis, anni clementiâ, &c. imminuatur, res denuò redit, quo priùs fuit, & *duplices*, aut *triplices* paroxysmi in unum simpliciter Quotidianum, eodémque modo, ut priùs, protensum, quasi coalescunt. Quod planè arguit accessionum ingeminationes à *materia morifica excessu provenire*; unàmque primariam accessionem ab *emergentibus horribus* cruditatum magnâ vi excitatis in plures partitam esse.

Tot, & tam
frequentes
horrores ab
aciditate
excitari ne-
queunt.

Horrores illos intervenientes ab aciditate oriri à fide abhorret, cùm nullum sit inter æstus, & horrores intervallum quo *materia morifica* acescere possit; quæ, si non in *simplicibus Quotidianis*; multò minùs in his
Fe-

Febribus, ob cruditatum majorem cumulum intermissionis defectum, aliásque rationes è *cap. de Quotidianis* petendas, acescit.

Tota igitur res ingenti *materiæ morbificæ* Idcirco ab ingenti materiæ morbificæ quantitate proveniunt. *quantitati* tribuenda est, quæ tanta est, ut, æstu adhuc sæviente, nimia suâ mole partes sensiles ad contrahendum præpropere sollicitet, quæ, quò copiosior est, aut parcior, eò frequentius aut rarius horrorem à dictâ contractione ortum accersit, adeoque *Quotidianæ duplices*, aut *triplices* evadunt; & si *cruditates* denuò decrescant, *Febres* iterum fiunt *simplices*.

De Tertianarum ingeminationibus.

Tertiana ingeminantes.

Tertiana duplex est, Earum descriptio. cum inter simplicis *Tertiænæ* proprias sive originales accessiones, alia, quæ triduanum circuitum observat, emergit.

Una Tertiana duplex est, quâ paroxysmus originalis, & emergens alternis diebus; altera quâ eodem (viz. tertio) die invadunt. Una Tertiana duplex quotidie paroxysmum habet, altera duos paroxysmos eodem die.

Tertiana duplex, cujus paroxysmi alternatim diversis diebus se proferunt, emergentem Illa potius imputetur. *habet accessionem Quotidianæ* paroxysmum referentem; quapropter hæc duplex *Tertiana* sive Semitertiana dicitur. *imputetur*, sive *Semitertiana* rectius appellatur. *Emergens paroxysmus* non solum multò mitior est *originali*, sed adhibitis medicamentis (ni generosissima sint, quæ *ambas* Paroxysmus emergens Quotidianæ accessionem refert; mitior est, & citius curatur. *accessiones* uno ictu prosternant) aut aëre emen-

emendato, citius disparet, & *originali* tanquam primò *occupanti* integrum suum jus relinquit; proinde *emergentis* materia ab *originali* & *inveteratâ* plurimum discrepat; & levior est, tenuior, & laxior.

Hujus
Tertianæ
duplicis
ratio.

Hæc igitur *Tertiana duplex* (sive potius *Semitertiana*) evenit, quia succrescit *materia morbifica* à *primariâ* Tertianæ simplicis *materiâ* multum abludente, tenuiori, magisque domabili, quæ unâ cum *veteri* & *contumaciori materiâ* in *senfiles angustias* protrusa (ob magnum uti in Quotidianis fit, cruditatum cumulum) earundem partium *contractionem*, leviusculam tamen (cùm sine aciditate excitetur) satè autem validam ad tenuiores, & novellas cruditates (easque solas) movendas, & in sanguinem repellendas, accersit. Unde *partialis*, seu *emergens paroxysmus* oritur; Interea *crassior*, & *tenacior materia* à languidiori illâ partium contractione imperturbata, in latebris suis solitum acorem præstolatur. Dum hæc fiunt, *paroxysmi partialis*, seu *emergentis* materia ab ejusdem *declinatione* in *angustiis* deponitur; quare quantitate auctâ, & *materiæ immotæ aciditate* nunc etiam provectâ, non multò post validior partium *contractio* necessario sequetur, quâ *utraque materia* in sanguinem repelluntur: Unde *totalis paroxysmus* parum aut nihil ab *originali* discrepans evocatur. Repulsis enim
acidi-

aciditate suâ *crassioribus cruditatibus*, fieri non potest, quin *tenuiores* repellantur. Ab hujus *principalis, totalis, sive originalis* paroxysmi declinatione, tam *vetustior & contumacior*, quàm *recentior & laxior materia* in *angustiis* confidet; quæ simul junctæ post aliquot horas quantitate suâ levem (qualis à *materiæ mole* fit) *contractionem* inferunt, undè denuò *levis horror, materiæ tenuioris, & fluidioris repulsio, & paroxysmi partialis, sive emergentis recursus*. Hoc pacto accessiones *partiales sive emergentes, & totales sive principales* alternis diebus recurrunt; usque dum (ut priùs dictum fuit) aut *utraq; materia* generosissimo aliquo medicamento (cujusmodi *Cortex Peruvianus* est) simul tollantur; aut, tenuiori materiâ priùs coctâ, *paroxysmus emergens*, relicto *primario*, dispareat.

Ex his liquet quare *paroxysmus emergens* mitior est, & fugacior, ac (quod ad indolem suam spectat) *Quotidianæ* potiùs, quàm *Tertianæ* speciem exhibet; quare in *emergenti* non (ut in *totali, sive originali paroxysmo*) reperiuntur aciditatis vestigia, & *primarii paroxysmi* idem ferè stadium, & circuitum decurrunt, propriumque typum satè integrum servant; & quare alternatim se proferunt *emergentes, & primarii paroxysmi*.

Observatur etiam (quamvis rarò) *Tertiana duplex*, quâ duo paroxysmi tertio die in-

Ex ratione dicta. Tertianæ omnia ejus phenomena elucescunt.

Altera Tertianæ duplex est, quâ

duo parox-
ysmi eodem
die inva-
dunt.

Constat ex
duabus
Tertianis.

Hujus
Febris ratio
redditur.

vadunt, nullusque tempore intermedio. Quidam *duas Tertianas* vocant, jure quidem merito, cum non (ut præmissa Febris) quasi ex *Tertianâ & Quotidiana*, sed ex *duabus* reverâ *Tertianis* constet, quæ à duplici materiâ *unâ* tenuiori, *alterâ* crassiori, quarum quantitas simul sumpta minor est, quàm ut ex se partium *contractionem* ciere valeat, originem trahunt; *materia tenuis* (quâ talis) citius acescit, & facilius repellitur, quare levi solummodo acore acquisito, adjuvante, & (ut ab ingluvie fit) paroxysmum accelerante utriusque materiæ quantitate, levior partium *contractio* instituitur, quâ laxior & fluidior materia statim excutitur; illâ autem summotâ, & in sanguinem repulsâ, partes non amplius ad contrahendum urgentur, tam quia *materia crassæ* in *angustiis* residuæ quantitas nimis exigua est, quàm quia nondum ob segnitiam suam justum acorem assecuta est; unde, hâc materiâ quietâ remanente *paroxysmus* solum *partialis* à tenui materia ortus evenit; à cujus *declinatione* ejus materia *crassæ* in *angustiis* hærenti adjicitur, statimque tam à quantitate sic auctâ, quàm crassioris materiæ aciditate jam multum provectâ, vehementior contractio necessariò oritur, quâ *utraque materia* repelluntur, unde *paroxysmus totalis* excitatur; à cujus *declinatione* *tenuior & crassior materia* in *angustiis* hærent, sed

tenuior

tenuior citius iterum acescit, facilius repellitur, &c. unde fit paroxysmus priori *emergenti* respondens, & sic deinceps.

Datur (ut nonnulli perhibent) *Tertiana triplex* quæ 48 horis tres habet paroxysmos; adeo autem rara est, ut vix seculo observari possit, *Galeno & Riverio* semel tantum occurrebat: Cum nemo (quod sciam) ejus typum distinctè satis prodiderit, ac *de facto* vix inter Medicos constiterit, sufficiat dicere, quod tres paroxysmi 48 horis invadere possunt; *vel* quia materiæ morbiæ quantitas toties partium contractionem ciet; *vel* quantitas duabus vicibus, & tertiâ vice aciditas; (modo ferè in *semitertianis* exposito.)

Datur (ut quidam volunt) *Tertiana triplex*.

Tres paroxysmi 48 horis fieri possunt. Ratio.

De *Quartanarum* ingeminationibus.

Quartana duplex est, quando duo paroxysmi duobus diebus continuis febricitantem adoriuntur, tertio quoque die ab omni accessione vacante. In hac Febre una materia *tertiana* est, & tenuior, altera *quartana*, & crassior; hæc quarto, illa tertio quoque die acescit, & ob fluiditatem citius & facilius in sanguinem repellitur, dum *quartana* & crassa materia ad acorem usque in angustis moratur, quem quarto solummodo die assequitur; hæc *totalem*, illa *partialem* paroxysmum parit, qui (perinde ac in duplici *Tertianâ*, sed longiore tempore) recurrunt.

Quartanarum ingeminationes.

Quartane duplicis ratione.

Quar-

*Quartana
triplicis
ratio.*

Quartana triplex est, cum inter veras & originales Quartanae paroxysmos alii duo diebus intermediis se proferunt; adeo ut nullus dies sine paroxysmo prætereat. Hæc Febris oritur à recenti materiâ copiosâ veteri quartanosa appositâ, quæ ideò paroxysmum quotidie excitat, quia (ut in Quotidianis fit) materiæ quantitas toties partes sensiles ad contrahendum sollicitat, concurrente quovis quarto die materiæ crassioris, & immotæ aciditate, quæ intensum & gravem rigorem (ut in Quartanarum paroxysmis fieri solet) evocat: Unde fit quod duo intermedii sive emergentes paroxysmi Quotidianæ, & tertius Quartanæ accessiones referunt.

*Ex præmissis
varia res
elucescunt.*

Ex his elucescit, quare Febres intermittentes pertinaciores, pejorisque moris, ingeminare solent; & ingeminantes adversis tempestatibus maximè grassantur; quare errores materiam morbificam novis cruditatibus augentes, ut ingluvies, crapula, &c. paroxysmos emergentes accersunt; & hæ Febres simplicibus rariores sunt, magisque (ut plurimum) suspiciosa.

CAP. VII.

*De Febribus anomalis quæ à communi
aliarum ratione deflectunt.*

Febres algidæ.

D*icuntur in quibus totus paroxysmus, aut
ejus pars maxima frigore, & horrore* *Febres al-
gida descri-
buntur.*
insumitur.

Febres *algidæ* post alias diuturnas Febres, immodicam sanguinis effusionem, magnâque *sulphuris & spiritûs* dispendia observantur.

Superiùs fatiè perspicuè edocuimus, (1.) Quòd particulæ calorificæ, & spirituosæ, quâvis *accessione* plurimùm dissipantur; & idcirco (2.) Quò diuturnior est Febris, eò magis sanguis frigescit, & elanguescit. (3.) Quòd crassa, & minùs fluida materia seriùs & difficiliùs ex *angustiis* expeditur. (4.) Quòd hujusmodi materia sanguinem minùs dividit & referat, quoniam non (utì tenuior) cum sanguine penitùs commiscetur. (5.) Quòd quò magis vel minùs sanguis dividitur, & referatur, eò intensiorem aut remissiorem calorem concipit.

Algidæ ergò Febres fiunt à crassâ materiâ *Ex ratione.*
in sanguine plurimùm confecto, & sulphure ac spiritibus spoliato, hospitanti. *Crassa* nimirum

mirum *materia* vix, & non nisi magnâ *contractionis* vi, longóque nisu repellitur, quâmobrẽ frigus protrahitur; & si tandẽm istiusmodi *materia* in sanguinem retrudatur, æstum tamen (sensibilem saltem) suscitare nequit; tam quia sanguinem minùs referat, quàm quia gelidior sanguis lentam illam *materiam* non comminuit, quò melius cùm sanguine confundatur; integris ergò portiunculis, & frustulis neutiquam confictis permanens, statim denuo (cùm neque sanguinis languidior motus, neque ulla illius aut vasorum dilatatio, ejus transitum promoveat) necessariò in *angustiis* hæret; priusquam sanguis incalasciat.

Hinc constat, quare pertinacissimæ sunt, & plerumque fatales; quòd nempe *crassa materia* à tam frigido & inertì sanguine difficillimè subigitur.

Ardentes.

Ardentes describuntur. Non rarò (inquit Sylvius) existunt *Febres intermittentes*; ac imprimis *Tertianæ*, in quibus breve, aut leve duntaxat, vel nulum ferè notatur frigus, vel horror tantum mediocris præcedere calorem, ardoremque summum, eundemque post finitum paroxysmum sæpenumerò diutine permanentem, ac semper molestum; adeò ut nonnunquam novus paroxysmus prius revertatur, quàm præce-

præcedentis calor auctior in totum remiserit.

Hæ Febres à *materia* levi & tenui sanguinè- *Earum ratio*
que valde sulphureo, spirituosò, & vegetò
proveniunt.

Frigus & horror vix sentiuntur, quoniam *Cujus opera
phenomena
explicantur.*
tenuis & fluida materia, (aut ejus saltem
pars aliqua) ortâ partium *contractione*, è ves-
tigio in sanguinem repellitur, quæ ob tenui-
tatem suam cum sanguine (ut liquor cum li-
quore) citissimè confunditur, unde sanguis
sulphureus, & spirituosus (momento quasi)
impenfius divisus particulis calorificis debac-
chandi facultatem concedit, *summumque ar-*
derem concipit, & propterea quasi æstro per-
citus (torrentis instar), reliquam (siqua sit)
in *angustiis* materiam morbificam secum sta-
tim abripit, & in sinum suum recipit, eoque
adhuc magis exæstuat, & furit.

*Ardor post finitum paroxysmum diutinè
permanet.* Quia (ut in *Tertianis vernali-*
bus non rarò evenit) *materia morbifica* ob
ejus tenuitatem, sanguinis concitatio-
rem motum, & vasorum summam dilatationem vix,
(ac non nisi sensim) in *angustiis* congeritur,
adeò ut nonnunquam novus paroxysmus prius
revertatur, quàm *præcedentis calor auctior
in totum remiserit.* Vid. cap. de Tert. Vernal.

Hæc igitur Febris inter *Tertianas conti-*
nuas potius, quàm intermittentes numeran-

da est; & levissimâ quidem de causâ in Febrē prorsus *continuam* migrat.

Ideò *Febris hæc brevissima est*; quod *materia febrilis tenuissima* ab intensissimo calore citissimè coquitur.

Epialæ

Epialæ describuntur.

Dicuntur, in quibus ægri simul & ubique rigere, & æstare videntur.

Earum ratio

Quamvis hoc permirum, portentique simile videatur, sat tamen constat hujusmodi Febres dari; nec ulla quidem (ut nobis videtur) demirandi causa subest; nam, si quando horror æstum derepente (ut in *Quotidianis*, *duplicibus* præsertim, & *triplicibus*) æstum excipiat, tum calor, qui non statim restinguitur, in omnibus partibus sentientibus ad quos sanguis pervenit, sentitur, & quasi ubique existere videtur; propterea quod fervidior sanguis plerasque corporis particulas perluit.

Sic *Frigoris sensus* eodem tempore totum corpus pervadit, quia sanguis (caloris scaturigo) passim à *contractione* superveniente ex innumeris minutulis vasculis per totum corpus dispersis exprimitur. Unde *calor & frigus* quasi simul, & *ubique* existere videntur.

Supponas (illustrationis causâ) quod uni parti sensu præditæ admoveatur ferrum candens alteri glacies, simul haud dubiè frigus & calo-

& calorem, sed in diversis partibus, senties; at si partibus sensilibus minutissimis penè innumeris per totum corpus sparsis calida admoveantur, & totidè aliis frigida, tum pro ratione partium diversimodè à calidis & frigidis affectarum, *calor & frigus* sentientur, (aliter concedendum est nec hujus nec illius sensum dari, quod absurdum est) sed confuse adeò, ut sensus (qui nequit minima distinctè percipere) judicabit *calorem*, & *frigus omnes*, *easdemque partes afficere*.

Hoc in omni aliâ Febre intermittente (Quartanâ præsertim ob materiæ crassitiem) admodum familiare est, dum *horror* in *æstum* transit. Quoniam *materiæ morbificæ pars* aliqua in sanguinem repulsa calorem, ejusque sensum; & *pars altera* in *angustiis* residua aciditate suâ partes sensiles contrahendo, (adeoque sanguinem repellendo) frigoris sensum parit.

Lipyræ

Sunt illæ Febres, in quibus intus in visceribus calor satis urens in externis partibus frigus percipitur. Harum ratio adeò ex præmissis patet, ut vix ullam mereantur explicationem, adeoque usitatus est inter horrorem & æstum simultaneus ille *caloris interni*, & *frigoris externi* sensus, ut ferè supervacaneum sit harum Febrium distinctam speciem cæteris

Lipyræ describuntur.

anomalis annumerare; nihilominus frigus, & calor modo prædicto percepta in nonnullis Febris notabilia sunt, cum nempe *ma-*
Earum ratio *teria morifica* tenacioris pars aliqua in exter-
 nis partibus firmius hæret; dum pars alia in-
 ternum in sanguine æstum fovet. Accedit
 quòd cruditates ex partibus internis citius in
 sanguinem rejiciuntur, quia, vasis ibi à calore
 magis dilatatis, vehementior sanguinis motus
 illas facilius abstergit, secumque avehit; quod
 in externis *angustiis* minus patulis non facile
 adeò evenit; quare frigus in externis partibus
 ut plurimum diutius permanet.

Siccæ

*Siccæ quæ
sunt.*

*Sunt illæ Febres in quibus sudoris parum,
aut nihil effluit.*

Earum ratio

Sudor in Febris non emanat; vel ob
 causas in capite de *Quotidianis* memoratas,
quas vide: vel quia sanguinis continua ferè
 dilatatio, & perturbatio, serum (utì osten-
 dimus) suspendit, quò minus à sanguine se-
 cernatur; quod in Febris ardentioribus &
 continuis evenit; quæ *siccæ* sunt, quoniam
 debita sanguinis, & vasorum contractio defi-
 cit, quâ serum exprimitur. Febres ergò *siccæ*
 semper sunt vel è *Quotidianarum*, vel *Tertia-*
narum exquisitarum genere.

Sunt

Sudatoria

Sunt, in quibus sudor supra modum profunditur. Quod fit ab insigniori sanguinis & vasorum contractione, adjuvantibus forsan feri tenuitate, acrimoniâ, copiâ aliisque sudoris *requisitis in Part. Prim. recensitis.* *Sudatoria-
rum Descrip-
tio & Ratio.*

Perpenſis præcipuorum ſymptomatum, frigoris nempe, caloris, & sudoris prævaricationibus, & anomaliis, quæ ſuperſunt Februm intermittentium irregularitates exigui erunt momenti ad hypotheſin noſtram aſtruendam, aut demoliendam: vel enim præmiſſis anomalis quadantenus analogæ ſunt; vel extraneæ prorſus ab alterius diatheſeos, aut morbi complicatione orientes. Veruntamen nè ullo pacto ſuſceptis noſtris deeſſe videamur, eas etiam (non multis morantes nè tædio ſimus) ſuccinctè percurreremus.

Tuſſiculosa ſive Bechica

Ideò dicuntur, quòd Febricitantes tuſſi ſiccâ (variùs humidâ) interturbantur. Tuſſis *ſiccâ* à particulis acidis bronchia, & arteriam aſperam irritantibus provenit: *humida* cum *catarrhalibus* (quæ ſequuntur) coincidit. *Tuſſiculosa-
rum Deſcrip-
tio & Ratio.*

Catarrhales

Sunt, ubi ſeroſi humores à pororum per partium contractionem conſtipatione, & *Catarrha-
lium Fe-
brium ratio.*

universali corporis compressione restricti à capite *ad pulmones viam inveniunt, aut faciunt.* Accedit, quod humores, transpiratione cruditatibus poros oppilantibus impeditâ, exuberant.

Sputatoria sive Ptyalodes

*Sputatoria-
rum Ratio.*

Eveniunt, quandò iidem humores simili de causâ os versus contendunt.

Micturientes sive Ureticæ

*Micturien-
tium sive
ureticarum
descriptio.*

Sunt Febres intermittentes in quibus Urina solito fusius redditur, quia, diaphoresi quodammodo præpeditâ, serum per vacarios renes copiosius defluit.

Dejectoria

*Dejectoria-
rum Ratio.*

A multâ alvi dejectione nomen fortiuntur, quæ quandoque à dictis serosis humoribus in intestina decidentibus proveniunt; frequentius verò à bili, quæ è cystâ felleâ corporis compressione, & concussione deturbatur; & (haud secus, ac alostica quædam tinctura) sedes movet; eoque magis, quòd ob febrilem æstum copiosior sit bilis proventus.

*Bilis excrementitia in
Febris
incrementum patitur.*

Bilis excrementitia in Febris incrementum patitur. Quia à compressione horrificâ folliculus felleus sæpius inanitus novum supplementum avidius excipit; & repetiti æstus sanguinis sulphur exasperant, & acriorem reddunt.

Vomitoria seu emetica

A multo vomitu nomen trahunt, quem *Emeticarum
Descriptio
& Ratio.*
excitat bilis acrior, & volatilior Duodenum
adeò proritans & lancinans, ut illius motum
peristalticum (quod à nimia acrimonia usita-
tè evenit) invertat; quo inverso, bilis in ven-
triculum sublevatur, ubi (emetici ritu) ejus-
dem tunicas ad motum planè convulsivum so-
licitat, quo biliosa colluvies, vel saburra bili
tincta, per os, quasi è libratâ machinâ, rejici-
tur; hinc fit quod vomitus febriles plerumque
biliosi apparent; & hoc Medicis adeò impo-
suit, ut bilem Tertianæ (quâ ob intensiorem
æstum bilis copiosius generatur) causam sta-
tuerint, cùm revera Febris sit effectus, non
causa.

Non autem inficior, quin aciditas ventri-
 culum vellicans & cruditatum immunda con-
 geries, necnon serosi humores ejus cavitatem
 opplentes *bili* adesse, & suppetias ferre que-
 ant, nec dubito, quin ex se sæpiùs vomitus
 excitent, & tragœdiam ordiantur, ac bilis
 tantùm per motum ventriculi inversum duo-
 deno communicatum fursùm per pylorum
 exantletur.

Syncopales

A syncope nomen deducunt, quæ, Febre *Syncopa-
lium Des-
criptio &
Ratio.*
invadente, agros angit, & nonnunquam in
vite

vita discrimen adducit, necnon (rarò licet) quosdam è medio tollit. Hæ ab acidâ materiâ partium compressione nimis subitò in sanguinem repulsâ, & massam sanguineam coagulante proveniunt, propterea illius motus sistitur, usquedum spiritus & sulphur partim aciditatem leniendo, & subjugando; partim discurrendo, & calorem promovendo (instar cardiaci spirituofo-sulphurei) concretum sanguinem disgregent, & expediant. Unde fit quòd, syncope excussâ, calor statim gliscit.

Cardiacæ

Cardiacarum Descriptio & Ratio.

Eæ sunt, quas animi deliquia comitantur. Quæ oriuntur à superiori ventriculi ore acrioribus halitibus bilis effervescentiâ excitatis malè affecto; dicta enim pars præ cæteris ferè omnibus à quâvis injuriâ pessimè se habet, quia ob nervorum delicationem plexum exquisitiùs sentit.

Torminales aut Colicæ

Torminalium aut Colicarum Descriptio & Ratio.

Sunt, in quibus ventris tormina mirè angunt; quæ modò ab acidis particulis intestinorum tunicis infixis, modò ab acriori bile enormes effervescentias concitante producuntur.

Prefocantes

Prefocantium Descriptio & Ratio.

A molesto suffocationis sensu nomen habent,

bent, quæ aliquando (rariùs tamen) spiritum prorsus præcludens agris vitam adimit. Di-
cta suffocatio Hypochondriacæ, aut Hyste-
ricæ affectione Febri conjunctæ debetur, dum
Febris diathesis illis morbis proprias plùs ni-
mis fuscitat. Propterea Febres præfocantes
fœminis maximè familiares sunt. Verunta-
men non diffiteor, quin aliqualis præfocatio
ab aciditate partes respirationi inservientes
constringente provenire possit.

Anhelosæ

Fiunt à flatuum copiâ ab humoribus ni- *Anhelosa-*
rum Ratio.
miùm agitatatis exurgentium, quibus ventri-
culus, & abdomen adeò distenduntur, ut dia-
phragma sursum fortiter sublevatum pulmo-
nes quasi in arctiori carcere concludat, quò
minùs se expandant, & plenior aëris hau-
stus assumant; quod damnum minutulis
respirationibus densissimè repetitis (quantùm
fieri potest) refarciunt; & ægri *anhelare*
coguntur.

Asthmaticæ

Procedunt à pituitâ lentâ in pectore nimîâ *Asthmati-*
carum Ratio.
aciditate constricto impeditâ, quæ respira-
tioni graviter officit.

Arthriticæ

A doloribus arthriticis dicuntur, qui in *Arthritica-*
rum descrip-
tiô.
L 5 *paro-*

paroxysmo magis, in intermissione minùs urgent, & curatâ Febre plerumque supersunt.

*Earundem
Ratio.*

Hæ à diathesi Arthriticâ Febre excitatâ proveniunt. Quod satis liquet, quoniam Arthritis ultra Febrem excurrit, & protrahitur, & in paroxysmo magis, in intermissione minùs sævit; quódque nulla ratio reddi potest, quare hæc magis, quàm alia Febris materiam Arthriticam generet; imò vix ulla Arthritis sine præcedente febriculâ, aut sanguinis commotione homines corripit. Sed de his plura in tractatulo huic Medicorum opprobrio destinato.

Insanæ seu deliræ

*Insanarum
Descriptio
& Ratio.*

Sunt tantùm Febres intermittentes ardentiores quibus febricitantes deliriis, capitis doloribus, & vigiliis gravissimè laborant; eaque de causâ æstu declinante, somnóque obrepente, dictæ furie sopiuntur. Idem fieri potest à materiæ morbificæ quâdam in cerebrum metastasi.

Melancholica sive maniaca.

*Maniacarum
Ratio.*

A nimio spirituum & sulphuris dispendio & torpidæ materiæ copiâ profluunt; uti ex Sydenhamii verbis constat, quæ sic se habent; Licet (inquit non contemnendum symptomatis genus referre, quod non tantùm purgationibus,

nibus, & evacuationibus aliis quibuscunque, venæ-sectioni præsertim, cedere dedignatur, verum & ab illis vires sibi acquirit. Illud autem peculiaris est, ac sui generis MANIA, intermittentes diuturniores (*Quartanas præcipue*) nonnunquam excipiens, quæ communem medicandi rationem aspernatur, & post evacuationes fortiores adhibitas in miseram quandam stultitiam degenerans, non nisi cum ipsâ ægrorum vitâ terminatur: Vid. Clarissimi Sydenhamii *Observationes Medicas*, p. 111. Pace tanti viri, subicere liceat, quòd hujusmodi *Mania* adhuc sæviente Febre (circa ejus finem verò) observatur, quamvis sæpius à Febris discessu notatur.

Siticulosa

A siti nimis importunâ nomen trahunt. Sitis in æstu magis aut minùs molesta est, prout calor intensior est, aut remissior, & serum sanguinis dilatatione suspensum (quò minùs os, gulam, & ventriculum irriget) firmiùs aut debiliùs detinetur. Si verò (utì quandoque fit) in ipso horrore gravis fit, respicienda est complicata diathesis à sale, & bili acriori orta, quæ jam agitata sitim fatis morosam inferre potest; vel si hujusmodi diathesis non subfit, tum calori interno, qui (modo superiùs tradito, quandoque, horrore urgente, plurimùm intenditur) tribuenda est.

Siticulosarum Descriptio & Ratio.

CAP. VIII.

De Prognosticis in Febris intermittentibus notabilibus.

EX omnibus præmissis varia, nec spernenda *Prognostica* (jugi experientiâ comprobata) eruuntur. Ea autem sunt vel *generalia* Febres intermittentes in genere respicientia; vel *specialia* quæ ad hanc vel illam speciem attinent. Utraque etiam sunt vel *fausta*, vel *infausta*.

Prognostica generalia boni ominis, five fausta

*Prognostica
generalia
boni ominis.*

1. *Febres si intermiserint periculum abesse significant, Hippocr. Aphor. 43. Sect. 4.* Hoc *Aphorisma* à lugubribus *prognosticis* mox enarrandis variè restringitur. Nihilominus si pharmaca ritè adhibeantur (ni Febres sint malignæ, valde diuturnæ, aut vires pessimè prostratæ) non est quòd mortalibus terrorem incutiant.

2. *Hypostasis alba, & æqualis in urinis auspiciatissima est, & egros ἐξωβέλων ponit.* Hinc enim certissimum est *materiam morificam* debitè coqui, & excerni.

3. *Nubecula in urinis meliora spondent.* Quia digestionis integrioris haud levia sunt *indicia*.

4. *Lum-*

4. *Lumbrici sub morbi exitu ejecti firmam valetudinem brevi futuram prænunciant.* Quoniam cruditates, quibus aluntur, exhaustas significant; & propterea animalcula illa fame enecta, aut multum confecta ab intestinorum motu peristaltico detruduntur, & ejiciuntur.

5. *Paroxysmorum cunctatio, apparentibus coctionis signis, in Febris intermittibus, (præsertim Vernalibus) ideò boni ominis est, quòd materia diminuta contractionem (rigoris parentem) seriùs evocat.*

6. *Erysipelas nonnunquam Februm intermittentium solutionem præsagit.* Quia bilem & calorem palam fatetur, quorum adminiculo *materiæ morbificæ* maturior coctio expectanda; accedit etiam, quòd cruditates attenuatas, validumque ad noxia eliminanda nisum denotat.

7. *Sic Icterus meliora auguratur;* Arguit enim *bilem excrementitiam* à sanguine non fecerni, quæ cum sit calida, sulphurea, & amara, generosissimi medicamenti vicem subit, & morbum non rarò abigit.

8. *Ulceræ, & pustulæ in labiis erumpentes sæpenumerò sanitati præludunt.* Materiam enim morbificam aliquatenus subactam, & attenuatam (quoniam cruda & lenta evacuari, & cutem pervadere nequit) significant.

9. *Alvi fluxus Febrî intermittenti superveniens,*

veniens, materiâ jam coctâ, eam brevi solvit. Propterea quòd materia morbifica jam evacuationi habilis eo pacto foeliciter expurgatur.

10 *Febris intermittens brevior est; & securior, ubi bonus sit corporis habitus, & viscera benè affecta. Viribus enim constantibus, sanguine illibato, solidisque existentibus visceribus, ægrî faciliùs morbum eluctantur; & major adest ad cruditates coquendas virtus, quam ad easdem generandas vitium.*

11. *Tumores (præsertim majores) in abdomine, collo, & parotidibus: in carpis, aliisque partibus, à ligaturis, &c. subito se in conspectum dantes Febris discessum pollicentur. Quia significant materiam morificam à sanguine in particularem partem rejectam, proinde, causâ è sanguine sublatâ, Febris tollitur.*

12. *Sudores qui cutem rubore suffundunt, & pruriente uredine infestant, plerumque critici sunt; Procedunt enim à perversâ Febris materiâ attenuatâ exitum molienti.*

13. *Hæ Febres Exanthematis, & abscessu-
lis variolæ-formibus per totum corpus sparsis
quadoque (rariùs licèt) judicantur. Abscessu-
læ illæ proveniunt à copiosâ materiâ morificâ
eatenùs coctâ, ut ad cutem usque passim pe-
netret; magis tamen crassa, & cumulata;
quàm ut liberè per cutis (vel cuticulæ faltem)
poros*

poros transeat; aut per renes, aliâque excretoria fecernatur. Quamobrem arteriarum pulsus eandem protrudens (talpæ instar) tubercula illa subcutanea efformat.

14. *Sudores foetidos magis criticos esse observatur; Quia corrupta materia unâ cum sudoribus excernitur.*

15. *Surditates subito obortæ harum Februm discessum prænunciant, ob materia morbificæ metastasin à sanguine in partes auriculares.*

16. *Febres subito contractæ, si à debilitantibus oriantur, facilius abiguntur; Remotâ enim causâ, materia casu congesta, cum nulla subfit ad novas cruditates generandas diathesis, sanguisque satis sit sincerus, brevi subigitur.*

17. *Æstate adventante, aër évé in calido-siccum mutato, sanitatis spes subit. Quia hujusmodi tempestates (utî experienciâ, optimâque ratione evincitur) cruditates coquunt, & absumunt, & Febribus intermittentibus laborantes pristinae sanitati restituunt.*

Prognostica generalia infæusta.

1. *Omnes paroxysmorum ingeminationes malæ sunt. Propterea quòd pravam diathesin denotant, quâ nova materia morbifica generatur; proinde ægri, (viribus præsertim crebris accessionibus labefactis) ob crud-*

*Prognostica
generalia
infæusta
sive mali
ominis.*

tatum

tatum accumulationem in discrimine versantur.

2. *Sirigor* (inquit *Hippocr. 4. Aphor. 46.*) incidat agro jam debili, lethale est. Quoniam ingens materiae moles (modo superius patefacto) præproperum illum rigorem accersit, & vires jam multum attritas obruit.

3. *Frigus modò, modò calor gravem cruditatum sarcinam* (quæ vires prosternere queunt) indicant. Vid. cap. de Febris ingeminantibus.

4. *Febres algidae sæpenumero funestæ sunt.* Ratio in præcedenti capite patet.

5. *Urgente Hyeme, Autumno, aut tempestate humido-frigidâ, Februm intermittentium curatio ardua est.* Dictæ enim tempestates febrilem diathesin foveant, & cruditatum coctioni obfunt.

6. *Qui Febre intermittente laborantes plus justo comedunt* (in suo corpore quasi carnificem alentes) morbum nutriunt. Ingluvies enim (ut sæpius ostendimus) cruditates generat.

7. *Pleniores potus frigidi, & effati haustus Febres intermittentes protrahunt, & contumaciores reddunt.* Quia principia activa submergunt.

8. *Urina cruda* (præsertim si diutius persistat) nihil boni spondet. Quia coctio deficit, & vires, (urgente Febre) magis indies atteruntur.

9. *Omnis*

9. *Omnis virium insignior prostratio luctuosa est.* Ægri enim plurimum debilitati vix Febrem eluctantur.

10. *Crebræ anxietates suspiciosa habentur.* Quia, si ingravescant (quod plerumque contingit, & semper metuendum) Febricitantes in extremum discrimen adducunt.

11. *Timorum retrocessus res est periculosa alea.* Illis enim detumescantibus, materia morbifica stagnatione suâ depravata in sanguinem rejicitur, ubi lugubres effectus producit.

12. *Anhelitus frigidi in ipso æstu tristis sunt augurii.* Quoniam pulmones (propterea quod sanguis illos non liberè pervadit) frigescent, & tum quidè de vitâ conclamatum est; aut respirationis (plurimum oppressæ) celerrimæ vices non sinunt, ut aër inspiratus in pulmonibus caleseat; quod etiam periculosum est.

13. *Frigus extremitatum in æstu mala ominatur;* significat enim, vel quod materie morbificæ immensa quantitas (non obstante calore) partium sensilium contractionem (quæ frigus parit) evocat; vel (quod magis deploratum est) cordis motum languidiorem esse, quàm ut sanguinem ad extremas partes propellere valeat; vel utrumque.

14. *Epialæ Febres calamitosa sunt ob cruditatem copiam.* Vid. Epialas inter Febres anomalas in præcedenti capite.

15. *Sudores frigidi morbi pertinaciam, & quandoque mortem minantur.* Quia (ut in mortis agone accidit) Febricitantes admodum anguntur. Vid *Part. Prim.* ubi de sudore frigido verba fecimus.

16. *Convulsiones ideo sinistri sunt auspicii;* quòd à materiâ morbificâ in cerebrum translata proveniunt. Hoc plerumque (si non semper) evenit, cum coctio magis præceps sit, quàm ut nimia cocta materia copia statim evacuari possit.

17. *Coctionis signa in urinis (morbo nihilominus ingravescente) aut prædictam materiam in cerebrum metastasin (rarius licet) portant, aut indicia saltem sunt magnam, & gravem illius congeriem in sanguine subesse.*

18. *Sudor partialis inter peiora prognostica numeratur.* Arguit enim (ut in capite de *Quotidianis* diximus) vel cruditatum magnam copiam poros obstruentem, vel sanguinis languidiorem motum & spiritus fatiscen-tes, vel oppressos.

19. *Sudor multus quâvis paroxysmi declinatione sine ullo levamine effluens (vires exhauriendo) ægri res indiès in pejus ruere facit.* Quia, robore magis magisque attrito, morbus invalescit; & verendum est, nè tandem de Febricitante oppresso triumphaverit.

20. *Febres intermittentes contumaciores, pejorisque moris sunt, & non raro ægris vitam*

eripiunt, si sanguis humoribus (utì aiunt) melancholicis scateat, h. e. si sulphuris & spiritus magna adsit penuria; principiis enim activis confectis, nec calor ad materiam morbificam coquendum, nec vires ad morbum sustinendum suppetunt. Accedit, quòd materia prædicta, (cùm in huiusmodi sanguine minùs subigatur) crassior est, & contumacior. Quoniàm vires morbo, & remissus calor cruditatibus coquendis succumbit.

21. *Alvi fluxus, materià morbicà nondum coctà, perniciosi sunt. Quia in casum debilitant.*

22. *Febrium intermittentium discessus tempestate humido-frigidà, nullisque apparentibus debite coctionis signis, eà de causà cacochymiam certo certius post se trahit; Cùm cruditates in sanguine debilitato consistentes eundem obruant.*

23. *Paroxysmorum cunctatio sine levamine, & coctionis signis, morbum diuturnum fore indicat. Quia aut materiæ morbicæ nimis crassæ, quæ seriùs acescit; aut caloris (quo aciditas expeditur) defectus, aut (quod adhuc lugubrius) utriusque signum est.*

Generalibus Prognosticis pertractatis, non expectandum (cùm omnium Februm intermittentium congèner sit materia) specialia numerosa, magnive momenti fore; sunt ta-

men paucula non prorsus in minimis habenda, quæ succinctè tantum (cùm eorum rationes ex præmissis elucescant) perstringemus.

Februm Autumnalium Prognostica.

*Februm
Autumna-
lium Prog-
nostica.*

1. *Quò Æstas magis fervescit, & Autumnus humidior est, eò sunt peioris moris. Ratio ex cap. de Tert. Autumnalibus desumenda est.*

2. *Venæsectio, alvi fluxus, omniâque debilitantia, & refrigerantia in his Febris perniciosissima sunt, & agrorum ærumnas protrahunt. Quoniam anno delabente, & tempestate humido-frigidâ existente, debilitando, & calorem supprimendo Febrilem diathesin fovent, & coctioni obstant.*

3. *A regimine & medicamentis calidioribus meliora ominamur ob contrarias rationes. Idem de aëre, & diætâ calido-ficcis dicendum.*

4. *Curatu difficiliores sunt, uti in cap. de Tert. Autumnal. & cap. de Quartan. præmittitur.*

5. *Vix unquam in continuas migrant ob materiæ morbificæ graviolem cruditatem, sanguinis humido-frigidam conditionem, & tempestatis segnitiam.*

*Tertianæ Autumnalis Prognosticon
singulare.*

*Tertianæ
Autumna-
lis Progno-
sticon singu-
lare.*

*Ratio, quâ præscire licet Tertianam Au-
tum-*

tumnalem in Quartanam delapsuram, aut sine eâdem discessuram, in *hujus Partis cap. 2. sub fine*, traditur.

Quartana Prognostica.

1. *Quartana æstiva breviores sunt.* Quia calor æstivus eas, priusquàm hyems adveniat, non rarò abigit; & *causæ alicui emergenti, & fugaci ut plurimùm originem debent.* *Quartana Prognostica specialia.*

2. *Quartana difficillimè curantur*, ob rationes superiùs (*cap. de Quartanis*) allatas.

3. *Senes, qui sexagesimum ætatis annum superârunt, Quartanâ affecti vix salvi evadunt.* Senio enim confectis deficit calor, quo pertinacior Quartanæ materia coqui, & vires quibus morbi tædium sustinere queunt.

4. *Quartana in continuam mutata, ut plurimùm, lethalis est.* Quia ægri, detritis à Quartanâ viribus, spiritibúisque & sulphure penè exhaustis, *Febris continuæ* impetui succumbunt.

5. *Qui melancholicum quendam humorem Quartanæ causam esse finxêre, urinas nigras melioribus auspiciis accersendas esse somniârunt.*

Hoc tanquàm prognosticon perfunctorium, & inane commentum ad precariam humoris melancholici hypothesein sustentandam, excogitatum rejicimus; quoniam hujusmodi urinas nunquam vidimus, nec quisquam se vi-

disse nobis unquam retulit; nec (utì opinor) referre potest.

Februm intermittentium Quotidianarum Prognostica.

*Quotidianarum
Prognostica.*

1. *Pituita vomitu, aut sedibus rejecta boni ominis est.* Non tantum propterea quod levamen adfert, sed quia cruditates plurimum subactas, aut saltem minus lentas & viscidas (adeò ut à partibus internis facilius separentur) significat.

2. *Quò provectior hyems, eò Quotidiana brevior est.* Vere enim appropinquante, cætio benigno ejus calore indies magis magisque promovetur.

3. *Quotidiana in Tertianam mutata (præsertim Vernali tempore) optimam sanitatis spem facit.* Illud enim non contingit sine insigni materiæ morbificæ imminutione; utì ex superioribus enitet.

4. *Tumores (præsertim hypochondriorum) sæpius hujus, quàm aliarum Februm discessum præsagiunt, ob majorem cruditatum molem.*

5. *Facies magis florida & naturali rubore suffusa melioribus prognosticis annumeranda est.* Quia sanguinem à nimia frigidarum cruditatum farturâ aliquatenus expeditum significat.

6. *Quotidiana diuturna est.* Quoniam
mag-

magnus cruditatum cumulus à sanguine seg-
niori non statim subigitur.

7. *Diurna periculosior est nocturnâ Hipp. Epid. sect. 5, 1, 64.* (*Diurna est quæ inter-
diu sævit, nocte remittit; nocturna quæ no-
cte invadit, & interdiu remittit.*) Quia tanta
est in diurnâ *materiæ* copia, ut ad *horrorem*
evocandum non (utî nocturna) subnoctur-
ni frigoris ope egeat. *Vid. cap. de Quo-*
tidianis.

8. *Quotidiana protractior est, ubi nullæ
sunt per vomitus, aut sedes cruditatum feli-
ciores evacuationes.* Ratio ex præmissis
patet.

9. *Si Quotidiana discedat, materiâ mor-
bificâ nondum coctâ; vel pessima cacochymia,
vel largi sequuntur tumores.* Quia crudita-
tes aut sanguinem vitiabunt; aut à sanguine
rejectæ dictos tumores excitabunt.

Tertiana Vernalis Prognostica.

1. *Omnia ferè bona sunt, utî ex cap. de* *Tertiana-*
rum Verna-
lium Prog-
dictis Tertianis apparet.

2. *Sub Veris exitu brevior est hæc Febris.* *nostica.*
Ob rationis ibidem allatas.

3. *Ephemeræ circa Æquinotium Verna-
lem Tertianam ut plurimum prænunciat.*
Vid. ibid.

4. *Pustulæ & ulcera in labiis, & naribus
erumpentibus certiora sunt in hac quàm in*

aliis Febris sanitatis signa. Quoniam materia tunc temporis attenuata brevi absumitur; & nova vix succrescit. *Vid. ibid.*

5. *Quò ardentior est, & remissiones obscuriores, eò faciliùs in continuam transit.* Quia tenuior materia (à quâ hujusmodi Febris provenit) ab æstu, calidiori regimine, &c. statim adeò comminuitur, ut tota angustias pervadat, & *Febrem continuam* constituat.

6. *Tertianæ Vernales omnes aliis intermittentibus sæpiùs & promptiùs in continuas migrant.* Ratio ex cap. de Tert. Vernal. clucescit.

7. *Quò ardentior est, eò brevior, ob materie tenuioris promptissimam ab intenso calore coctionem.*

NOVARUM DISSERTATIONUM
 DE
 MORBIS ABSTRACTIORIBUS,
 TERTIA PARS.

Curationis Synopsis,
 Sive
 Dogmatica Constructio.

NEminem in re Medicâ mediocriter ver-
 fatum latet, medicamenta ad Febres in-
 termittentes curandas numerosissima circum-
 ferri: Quilibet *Neo-doctorculus*, *Agyrta*,
 vaniloqua & delira *muliercula*, tressisque
Impostor, qui bullatis nugis, & strophis quæ-
 stum captat, ementitum suum *Febrifugum*
 (quod vitiosâ nuce non emerem) in cœlum
 attollit, ac inflatis buccis proclamat. Quanta
pericarpiorum, *periaptorum*, *amuletorum*,
carminum, *sigillorum*, & *veneficiorum* cir-
 cumvolitant dira, & infausta agmina?
 Quanta *emplastrorum*, *epithematum*, &
captaplasmatum inquinamenta, dorsi, splenis
 & cordis regionibus; plantis pedum, tempo-
 ribus, &c. admoventur? *Pharmaca* etiâ
interna omni, quæ in *Pharmacopæiis* prostat,
formâ ab his vel illis decantantur, & vix da-
 tur

tur *vegetabile*, *minerale*, aut *animale*, quod non *Febrifugi* titulo decoratum fuit, & amplissimis elogiis evectum : Februm enim causâ non perspectâ, universi in tenebris errabundi (suavissimæ sanitatis restituendæ causâ) cuiusvis ferè rei, quæ ad manum fuit, periculum fecêre, donec aliquid illis (ut opinabantur) ex animo cessit, quod protinus tanquam donum cœlitus delapsum coluere, licet reverà Febris ex se, aut aliâ aliquâ de causâ (non animadversâ) evanuerit; & quamvis, errore tandem comperto, aut imposturæ larvâ detractâ, inanes magniloqui auriculas sæpenumerò demittebant, nihilominus *Febrifuga* per fas, nefasque in immensum numerum excrevere, quæ dies deficeret percurrere.

Nos autem despectis popelli levitate, scotomate, & brutâ temeritate, meliora (pro facultate nostrâ) meditantes, indigestam, & diffusissimam Febrifugorum farraginem in meliorem & contractiorem ordinem redigere conabimur; supervacanea ergò, futilia, minùsque experta & usitata rejicientes, cætera in unum quasi manipulum colligemus, & intra certum modum coercebimus.

De humano genere pessimè merituri simus, si stolidæ plebeculæ, hominùmque quisquiliis plures medicamentorum formulas, (ceu gladium furenti) permittamus; eadem igitur parcius

parciùs proferemus ; non enim imperitum vulgus, sed *Medicinâ & Philosophiâ* ornatos ambimus.

*Intentiones curativæ in hac re genuinæ,
& generaliores, hæ sunt.*

*Intentiones
curativæ
generales.*

1. *A Febris intermittentibus præservare.*
2. *Easdem (cum res postulaverit) palliare.*
3. *Easdem radicitus evellere.*
4. *Diatthesin febrilem emendare.*
5. *Damna ab his Febris illata resarcire.*

CAP. I.

De Præservatione.

PRæservationis munus absolvitur, (1.) *Sanguinem à cruditatibus liberum, & sincerum servando.* (2.) *Cruditates, si quando sanguini suggerantur, inhibendo, quò minus in angustiis hæreant, & paroxysmos febriles pariant.*

*Præserva-
tionis me-
thodus.*

Sanguis à cruditatibus immunis servabitur, (1.) *Causas Procatarcticas in hujus opusculi limine editas tanquam pestem refugiendo, & res iis contrarias in consuetudinem adsciscendo, ex. gr. Aëris humido-frigidi vice calido-siccus, dyspeptorum eupepta, & debilitantium vice corroborantia in usum adducenda*

*Quâ ratio-
ne sanguis à
cruditati-
bus immu-
nis serva-
tur.*

da sunt. (2.) Si casu eveniat, aut vitæ ratio exigat, ut causas aliquas morbificas vitare nequeamus, iis protinus obvertantur diætæ & medicamenta, quæ earundem effectibus vires suas opponunt; ex. gr. si quis cogatur aërem humido-frigidum subire, aliave humectantia in primâ causarum procatarcticarum classe comprehensa usurpare; hæc de causâ.

Regimen
& diætâ
primæ
causarum
procatar-
cticarum
classi
opponenda.

Aër luculentis ignibus, hypocaustis, aromatatum & odoratorum suffimentis (quantum fieri potest) emendetur

Mensâ instruat cibis pipere, zinzibere, caryophyllis aliisque aromatis conditis, carnibus percoctis, aut probè assatis, pane biscocto, aliove penitus fermentato, percocto, & non nihil siccato: Avibus ferinis aridam colentibus, cujusmodi sunt alaudæ, passeræ, perdices, phasiani, urogalli majores & minores, turdi, rusticulæ, gallinagines, merulæ, ceturnices, &c. Avibus etiam aquatilibus ferè omnibus præter anates, anseres, aliâsque planipedes. Inter mansuetas eidem usui inserviunt gallinæ, capones, pipiones, galli & gallinæ Numidici. Ex quadrupedibus in mensis commodius apponuntur cuniculi, lepores, verveces, aliâque animalia firmiori, & minùs mucosâ carne prædita, modò non sint nimis annosa. Inter animalium partes caro musculosa, corda, jecora, & linguae exsiccate cæteris, antepponenda.

Præ-

Præmissis annumerandæ sunt Radices bat-
tata, pastinacæ, bulbocastani, sive glandis
terræ; argentina, sisari, symphyti, cleoselini,
raphanirusticani; cepæ, porri allii, eryngii,
angelicæ, zinziberis, & si quæ aliæ sint calidæ,
aut siccæ esui aptæ.

Cortices aurantium, limoniorum, ci-
treorum, sassaphras; cassialignea, cinnamo-
mum, nucis myristicæ involucra, &c.

Herbæ & folia; ut cerefolium, nasturtium
aquaticum, hortense, & hyemale; beccabunga;
petroselinum, piperitis, pulegium, serpil-
lum, porrum, cepula, allium ursinum,
hortense, & sylvestre, alliaria, hipposeli-
num, tanacetum, draco herba, hederæ ter-
restres, rosmarinus, ruta, mentha, salvia,
majorana, satureia, fœniculum, absyn-
thium, horminum, anisum, balsamita,
pimpinella, omniâque calidiora, quorum
sapor gustui arridet.

Semina anisi, coriandri, fœniculi com-
munis & dulcis, carni, dauci, erucæ, sina-
peos, anethi; cardamomum, grana paradisi,
caryophylli, aliâque calefacientia & siccantia,
quæ alliciunt, & palatum permulcent.

Fructus & baccæ; ut nuces moschata, cu-
beæ, bacce juniperi, piper, mespili, corna,
amygdalæ, cinaræ, nuclei pini, capsicum,
bacca Bunnæ arboris (vulgò Coffee-beeries)
mala cydonia, cerasa nigra, mora, nuces
juglan-

juglandis, pyra sicciora, olivæ fructus exsiccati, &c.

Flores croci, salviæ calendula, mentha, sambuci, paraclyseos, nasturtii aquatici, & Indici; primula Veris, lupuli, lavendula, anthos, &c.

Aromatica omnia, & quævis alia calidosicca alimentaria, & salubria.

Ex præmissis quisque arbitrato suo parare potest convivium, dapes, secundas mensas, embammata, acetaria, & condimenta, prout visum fuerit, locique & convivarum consuetudo fert.

Potus sit vinum, præsertim austeriusculum & stomachicum, ut Rhenanum; rubrum, vel album Gallicum, &c. cerevisiæ fortiores lupulatae, probè coctæ, penitus fermentatæ, & claræ; hydromel, cerevisia, & vina absinthio, centauro, vel herbis, fructibus, seminibus, & floribus modò memoratis alterata.

Animus sit hilaris, nullo mœrore, aut solitudine cruciatus.

Exercitationes frequentes, eâ tamen lege, ut spiritus potius reficiant, quàm dissipent, & defatigent.

Alvus sit satis laxa; & subinde sudor, urina, & sedes (catharticis lenioribus mox enarrandis) provocentur.

Vigiliæ paulò protractiores.

Me-

Medicamenta efficacissima sunt amara, ut *Medicamentae idem usui inferuientia.*
Cortex Peruvianus, centaurium minus
radix gentianæ, serpentariæ Virginianæ, &
contrayervæ; semina & folia cardui bene-
dicti, absynthium, chamamelum, ejusque
flores, summitates abietis, cupressi, &c. Salia
absynthii, cardui benedicti, rutæ, genistæ,
thymi, tartari, veronica, scordii, & vipera-
rum; sal Ammoniacus, &c. Omnia exsic-
cantia, calefacientia, diaphoretica, diureti-
ca, & anti-hydropica, ut lignum sassaphras,
guaiaci, buxi, fraxini, santala omnia, lignum
Lentiscinum, &c. radix sarsaparillæ, enulæ
campanæ, fœniculi, petroselini, apii, &c.
summitates pini, juniperi, &c. aqua calcis
vivæ, &c.

Secundæ causarum procatarcticarum classi, *Regimen & diætæ Secundæ Classi opponenda.*
 nimirum debilitantibus, utpote hæmorrhagiis, &c. opponenda sunt corroborantia, analeptica, spiritusque & sulphur restaurantia, & stomachica præstantiora ex præmissis ferè deligenda; quibus adjicere licet cupedias lautiores, & generosiores ex vinis & euchymis confectas, ova sorbilia, avenæ-gelatinam (*Anglicè Flumcrp*) cum vino Canarino & saccharo devorata, cinaram, animalium juniorum testiculos, glandulas, & linguas, radices tragopogi, consummata & expressa omnia minus mucosa cum vinis comesta, pistacia nucleos pini, &c.

Potus

Potus constet ex vinis opulentioribus, & cerevisiis fortioribus, præsertim superius laudatis.

Aër sit serenus, tenuis, & perflatus.

Exercitationes moderatæ.

Animus erectus, omnimordaci curâ, aut mœstitiâ vacuus.

Excreta & retenta mediocria.

Somnus refectiōi idoneus.

Regimen
& diætā
Tertiæ
Classi
opponenda.

Tertiæ causarum procatarcticarum classi, quæ ex dyspeptis consistit, adversantur omnia stomachica præsertim amara modò recensita.

Potus constet ex vinis austeriusculis, cerevisiis satis vetustis, absynthiatis, centauriatis, &c.

Aër sit purus, & serenus.

Exercitationes frequentiores.

Animus minimè perturbatus, & curâ solutus.

Excretio satis libera; convenit purgantia stomachica leniora subinde usurpare; quælibet sunt Tinctura sacra, decoctum amarum, Hiera picra, alœerosata, Pilula stomachicæ cum gum. Pil hieræ cum Agarico, vel Tartaræ Quercetani.

Quâ ratione
paroxysmi
prævertun-
tur quam-
vis crudi-
tates in
sanguine
subsint.

Vigiliæ non nihil producantur.

Cruditates jam sanguini suggestæ (quæ ex causis procatarcticis, appetitûs dejectione, urinæ cruditate, aliisque cacochymia signis de-

deprehenduntur) *inhibentur*, quò minùs in angustis hæreant, & paroxysmos febriles evocent, si in eo statu servantur, quo sunt, priusquam Febris in *actum* educatur; h. e. (utì ex *cap. de Quotidianis* apparet) si *cruditates* satis *comminutæ* in sanguine tranquilliori, & *compactiori* detineantur, ut angustias permeare queant: Et tandem prorsus tollantur.

Cruditates eo statu custodientur. (1.) Si earum incrementis obstemus, ne (utì in *cap. de Quotidianis* ostenditur) redundantes, & sanguinem superantes corporis angustias occupent; aut *crassiores* de novo suppeditatæ easdem trajicere nequeant.

(2.) Si sanguis ab omni perturbatione (graviori saltem) immunis perstet, nè (utì in *cap. de Tert. Vernal.* monstratum fuit) coalescentes angustias oppilent.

Cruditatum incrementis occurrit, qui omnes Februm intermittentium *Causas Procatarticas* devitat, & contrariis se assuescat, ut *suprà*.

Si cathartica *primis viis* detergendis visa fuerint commoda, præstantiora stomachica, absterfiva, & cruditatibus adversantia eligenda sunt, cujusmodi sunt, quæ in *hoc cap.* proposita fuere.

Notandum tamen, quòd catharsis blandè saburram subducens instituenda est. (1.)

Quia metuendum est, ne vehementiora san-

N

guinem

guinem exagitando, referando, & fundendo latentem diathesin in actum deducant. (2.) Ne vires, & spiritus diminuendo sanguificationi derogent, & cruditatibus generandis non parùm tribuant: Quinetiam *primarum viarum* sordes faciliori catharsi dejiciuntur.

Consultum duco, ut hujusmodi cathartica in *formâ solidâ* sub ingressum lecti exhibeantur, quoniam hujusmodi *formâ*, somno & quiete insequentibus, mitiùs, & seriùs operantur; & ut plurimùm, proxima priùs affulget Aurora, solitâque instat surgendi hora, quàm turbas cieant; quod tamen, ut adhuc securiùs præstetur, omnisque perturbatio, & intempestiva noctu molestia avertantur, expedit *laudani opiat* g. j. (plùs minùs) necnon *corticis Peruviani* tantillum dictis blandioribus catharticeis adjicere.

Cathartici formula.

℞ *Mas. Pil. hier. cum Agaric.*

Tartar. Quercetan. ana gr. xvj.

Cort. Peruvian. subtilissimè super Marmore levigati ℥ss.

Laudan. Opiat. gr. j.

Syrup. Absynth. q. s.

M. F. Pil. n^o. vj. sumend. sub lecti ingressum; repetantur quoties opus fuerit primas vias detergere.

Pari ratione in vomitoriis præscribendis, vix ultra *Zythogalam carduatam* affatim haustam *oxymellitis scillit. aut vin. scillit. ℥ij*, a ut saltem *Vitrioli ℥ij*, vel *℥j* assurgendum est, nec Medico excidat paregoricum ab emetici operatione semper propinandum, quo exhibito. somnus & quies imperentur, ut, si qua à vomitorio perturbatio oriatur, è vestigio, priusquam furibunda evaserit, & diathesin febrilem in actum exsuscitaverit, sedetur.

Formula paregorici.

℞ *Aq. papav. rhead. ℥ij.*

Cinnamom. hordeat.

Mentha ana ℥j.

Diacod. ℥j.

M. F. haustus, finitâ vomitorii operatione, sumendus.

Sanguis debitam consistentiam, & tranquillum suum statum retinebit, si nullæ causæ excitantes (quæ cap. de Tert. Vernal. recensentur) interveniant; proinde oportet, ut in eis vitandis omnem operam locemus. Et, si necesse fuerit, paregorica, refrigerantia, & astringentia, ut alumen, bol. Armen. corall. rubr. margaritas; rad. tormentill. bistort. &c. usurpemus; vel styptico-amara, quæ (experientiâ testante) exi-

miæ virtutis sunt ad sanguinis tumultus confopios; *ut cort. Peruvian. aut rad. tormentillæ, cum rad. gentianæ, aut summitat. centaurii minoris mixta, &c.*

℞ *Cort. Peruvian. in alcool redact. ʒj.*
Syrup. è corall.

è ros. siccis ana q.s.

M. F. Bolus horâ somni sumendus.

Maximè convenit, ubi vigiliæ urgent, aut perturbationis in sanguine orientis suspicio habeatur, huic Bolo addere *laudan. opiat. g. j.*

Cruditates penitus tolluntur earum coctione, & evacuatione, sedulo tamem cavendum, ne, (cùm omnis coctio à calore fiat) sanguine nimis rarefacto, & agitato, cruditates dimittantur, & paroxysmos excitent. Quarè in caloris gradu moderando omne Medici studium ponendum est, omnesque cogitationes ejus configendæ; Calorem Vernalem, qui cruditates Hyeme congestas sensim, & placidè (nisi sanguis à causâ aliquâ excitante inquietetur) sine febre abluat, tanquam debiti caloris aptissimum exemplar proponimus; Verè ergò (evitatis solummodo causis excitantibus) totum opus naturæ (sive potius benigno ejusdem calori) concedatur, ni tempestas sit, aut constitutio humido-frigida, aut dispositio cacochymica sub-

subsit, tum enim temperatè calidis, & liquoribus paulò generosioribus (multò verò magis *autumno & Hyeme*) indulgendum est; prudenter tamen & cautè cum eis mercandum, interpositis nimirum *styptico-amaris*, ut *cort. Peruvian. &c. paregoricis*, & *astringentibus*; ex his ultimis convenit pericarpia modico sale imbuta continuò gestare; nec addubitet medicus hujusmodi tempestatibus, & constitutionibus paulò calidiora permittere, cùm sanguis ex se segnior sit, pacatior, & compactior, quàm ut statim (sine gravissimâ causâ) in furorem erumpat; at si nihilominus eundem gliscentem deprehendas, prædicta *mitigantia* in auxilium evocanda sunt, uti & *venæsectio*, *clysteres*, omniâque *refrigerantia*. Hoc pacto plures Febres tam intermittentes, quam continuas avertere potes, quamvis hæc methodus rarò aut nunquam usurpatur, imo vix quidem advertitur. *Vid. hujus Partis cap. 3.* ubi *materiæ morbificæ coctio* ex instituto tractatur.

CAP. II.

Curatio perfunctoria, seu palliativa, quâ paroxysmi, materiâ morbificâ non subductâ, sistuntur.

NON rarò ob labascentes, fractâsque vires, & Febris acerbitem, ægri in summum vitæ discrimen conjiciuntur, tum Medici probi, & prudentis est, quasi passis velis contendere, ut eos ex fati faucibus eripiat, nè mors morbum occupans omnem curandi ansam præscindat; quapropter *paroxysmi* temporius, & quasi tumultuariè inhibendi sunt, & ad efficacissima *palliativa*, quæ confestim paroxysmos prosterunt, tanquàm ad sacram anchoram (in quâ unica spes est) confugiendum, sunt enim ex *illis* aliqua, quæ penè intermortuos quasi ab inferis revocant.

Porro, operæ erit pretium paroxysmos suppressere, cùm ægri itinera (non aliter commodè conficienda) suscipere, ac res momentosas (aliàs insuperabiles) transigere cupiunt; & ut induciæ, & levamen graviùs excruciatæ afferantur; ac non rarò, ut absolutiorem curam feliciùs auspicaremur, uti sequentibus patebit

Paroxysmi, non sublatâ materiâ, morbificâ,

ficâ, inhibentur, omnia ad eum statum, quo constituta erant, priusquam diathesis febrilis in actum evocata fuerit, redigendo; dictus autem status (utî sæpiùs innuimus) in hoc consistit, ut cruditates satis comminutæ angustias pervadant, & sanguine firmiori crassi prædito conclusæ nullas perturbationes cieant. Quapropter,

Ad paroxysmos abigendos,

1. *Cruditates coalitæ denuò conterenda sunt. Quò expeditiùs sanguine, & sero permixtæ, angustiores meatus pervadant.*

*Paroxysmi
sistuntur
cruditates
comminuen-
do, & san-
guinem ad
firmiorem
compagem
reducendo.*

2. *Sanguis compescendus est, & ad constantem, firmamque compagem reducendus: Si enim, hoc posthabito, & neglecto, cruditates (sine debitâ earum coctione & evacuatione) comminuantur; aut impenfiùs sanguinem referantes, liberéque per angustias trajectæ, Febrem proritabunt; aut (utî ostendimus) sibi invicem occurrentes coalescent, in angustias hærebunt, & recidivam accersent.*

Quæ maximè quascunque res comminunt, sunt ignis, sive calor; fermentatio, corpora asperiora, & duriora motu prædita. Unde fit quòd ignis ferè nihil non in cineres, fumum, calces subtiliores &c. redigit; Calor tincturas elicit, digerit, coquit &c. Fermentatio sales, & olea in spiritus comminuit, &c. Quòd lima, radula, ferræ, lapides molares, &c. res illis admotas in pulveres

Ea recensentur, quæ optimè alias res comminunt.

redigunt; & *sabulum*, *arena*, *lapidum pulveres*, *pumex*, *cineres*, &c. *sordes* conterendo, & abradendo vasis ligneis, metallicis, &c. nitorem afferunt; quòd *pulvis corallii*, *fictilium Chinenfium*, *sales*, (*imprimis austeriores*, *magisque styptici*, ut *alumen*, *vitriolum*, &c.) *plantæ astringentes asperiores* linguam, fauces, dentes, ac alia quæcunque à squaloribus suis vindicant; quòd *Linteamina asperiora* optimè detergunt; & *Omasaria*, *Coqui*, *Icthyopola*, &c. *intestinorum*, *carnium*, *limacum*, *anguillarum* limofitates fale absumunt; quòd viscosa, & mucosa vix sine cinerum, calcium, aliorumve pulverum, aut salium admiftione, quibus plurimùm conteruntur, dividuntur, & diftrahuntur, destillari queunt.

Calor &
fermentatio
rejiciuntur.

Lubentiffimè agnoscimus ignem, calorem, & fermentationem corpora penitiffimè comminuere, *materiaque morbificæ coctionem* (quæ nihil aliud est, quàm *consummatio* ejusdem *comminutio*) absolvere; nihilo feciùs *paroxysmis* solummodo *palliandis* ineptiffima sunt, (1.) Quia sanguinem magis, quàm res fert, exagitant, & rarefaciunt, adeòque *intentiori* eundem pacandi, & confirmandi, obnituntur. (2.) Æstum promovendo aëgris plurimùm attritis extremam debilitatem afferunt. (3.) Cùm solâ coctione operantur, quæ tardiùs (unâ forsan aut
alte-

alterâ septimanâ & quandoque pluribus) perficitur, evenire potest, ut morbus calore exacerbatus prius febricitanti vitam adimat, quam cruditates hoc pacto debitè subigantur, & evacuentur. Nec hæc quidem *palliatio*, sed *integra* dicenda erit *curatio*; quæ ad *cap. sep.* spectat.

Aspera ergò, & *dura*, ut *terrea*, *salina*, aut *terreo-salina*, eaque sola nostro scopo respondent.

Aspera ergò & dura huic scopo respondent.

Sales verò cruditates efficacius *commi- nuunt*, quoniam promptius sanguinem ingrediuntur, & in corporis *angustias* (ubi cruditates delitescunt) citius admittuntur, quippe è ventriculo ob eorum fusionem, & acrimoniam, quâ ejus membranæ irritantur, illico ejiciuntur; dein ob vim suam *pene- trativam* in venas lacteas ocyrus se insinuant, nullâque morâ factâ sanguinem subeunt; ubi aquosiori feri parte (cæteris omnibus in vasis sanguiferis contentis tenuiori) soluti, & delati, motus arterialis adminiculo quosvis (vel angustissimos) corporis meatus rimantur; ac cruditates inibi stabulantes conterunt, & abstergunt; nec utique mirum; cum in carnibus inanimis, & frigidis sale conditis, (quarum pori calore deficiente, constringuntur; quibusque nulla arteriarum protrusio, aut sanguinis fermentatio, penetrationem adjuvat, aut naturalis excretio cruditates aman-

Salium eximia in cruditatibus comminuendis vires.

dat) limosas fordes absumunt. Hâc ratione *salia lixivialia, salt tartari, vitriolum Martis, &c.* (dum istiusmodi fordes meatus obstruentes conterunt & abstergunt (tanquam egregia *aperitiva* meritis encomiis evehuntur, unde *leucophlegmatias, cacochymias, hydropes, aliòsque morbos* à crassis, & lentis humoribus enatos radicitùs evellunt; Quoniam dictos humores conterunt, fundunt, & sequaciores reddunt; poros excretorios expurgant, & corporis stagna per sudorem, urinam, sedes, &c. eliquant: Proinde probatissima etiam sunt *exsiccantia*, cum eorundem ope omnes superflui humores excernuntur.

Sic mucum, quo intestina muniuntur abradentes, & membranas sollicitantes sedes movent, & tormina excitant: Infusis, & decoctis dissoluta (penetrando, & abstergendo) medicamentorum vires eliciunt, crassiores, ac tardiores mulieres, agròsque palustres (humiditates exsiccando) fœcundant. Hinc fit, quòd cineres, & calces egregia sunt huiusmodi terrarum lætamina.

Concesso itaque, quòd luxuriantes humores salium vi è corpore derivantur, sanguis tersus magis, & compactior necessariò evadit. (1.) Quia liquidior ejus pars, quâ dilutus fuit, deest; & propriæ ejus partes magis exsiccantur. (2.) Aliquatenus etiam ob in-
fixos

fixos salium cuneos obrigescunt. (3.) Sub-
latis interfluis humoribus, sibi invicem pro-
piùs accedunt, & sanguis confirmatur; quæ-
libet enim res, absumptâ ejus humiditate, ni
ex partibus rigidissimis confletur, contrahi-
tur, & firmiorem compagem acquirit; uti in
spongiâ, lignis, caulibus, fructibus, granis,
seminibus, &c. necnon in ipso *cruore* emis-
so, & frigefacto conspicitur. Concludimus
ergò *salia* (præterquam, quòd cruditates
comminuunt) sanguini firmiorem *crasin* (*al-*
terum nimirum ad paroxysmos tollendos *re-*
quisitum) largiuntur; proptereâ nonnunquam
ex se paroxysmos tollunt.

Terrea tamen *particula* (quæ & ipsæ aspe-
ritate suâ cruditates conterunt) *sanguinis*
consistentiam à salinis particulis (modo præfa-
to) inchoatam *consummant*; his enim stypti-
citas, omnisque insignis constrictio debentur;
quæ ideò rarefactioni, & dilatationi (sine qui-
bus *fermentatio* institui nequit) validissimè
resistunt, & tumultus ferè omnes restringunt.
Hâc ratione *materiæ morbificæ* à *salinis &*
terreis particulis comminutæ, ut *angustias*
pervadat, à *stypticis & astringentibus* fræ-
num injicitur, nè perturbationes pariat, aut
sanguinem transfiliens in *angustiis* congera-
tur; omniâque *simili statu, quo, dum Fe-*
bris in fieri erat, *constituuntur*; & paroxys-
mi evanescent.

Terrea par-
ticula san-
guini fir-
miores
compagem
largiuntur.

Tam

Tam salinas, quàm terreas particulas *materiam morbificam* comminuere planè cernimus; *illæ* verò magis *comminuunt*; hæ potentiùs *astringunt*, ab utrisque verò simul junctis debitam *crudatum comminutionem* justamque *sanguinis coactionem* assequentes scopum destinatum attingimus; & paroxysmi inhibentur, donec aut medicamento vires conficiantur, aut *causarum* Febrem *excitantium* aliqua (ut *purgatio, vomitio, intempestiva exercitatio, &c.*) sanguinem denò exagitans, & reserans (eàdem planè ratione ac *insolatio, purgatio, &c.* ubi diathesis subsit, Tertianam Vernalem inferunt) *recidivam* evocat; quæ aliàs in terreo-salinarum usû persistendo, & *causas excitantes* fugiendo, certissimè anteverti potuit. Sed hoc magis ad *perfectam curationem* (seq. cap proferendam) spectat.

Propterea
terreo-salina
sunt præ-
stantissima
palliativa.

Ex his cernere est, *terreo-salina in paroxysmis abigendis primas tenere*. *Salia* enim sine *terreis particulis* non satè efficacitèr sanguinis compagem constringunt, & fero dissolutæ ocyùs se è sanguine surripiunt; ac, pro eorum vi *penetrativâ* per diaphoresin, diuresin, ac sedes, faciles exitus inveniunt. *Terrea* itidem *particulæ* sine salinis cùm duriores sint, ficciores, ac indomabiliore, & pylorum constringunt, nimias in ventriculo moras trahunt, vixque ob crassitiem suam sine optimis

optimis illis viæ ducibus venas lacteas (ab eisdem etiam constrictas) ingrediuntur. Porro, sales ad terreorum vires meliùs eliciendas conducunt; & terrea humoribus, & cruditatibus non adeò se immiscent, & implicant, ac salia; nec in *angustiores meatus*, quos cruditates occupant, promptè adeò se insinuant.

Ubi verò *major comminutio*, & *minor constrictio* requiritur, uti in sanguine torpidiori, & brumali tempore, *salia* quandoque paroxysmos fugant. Quandoque etiam *meratæ terrea*, ubi nempe *major constrictio*, *minor comminutio* desideratur, uti in sanguine rarefacto, ubi cruditates satès sunt comminutæ, five semi-subactæ. Tamen tum *hæc*, tum *illa* seorsim sumpta minùs fida sunt, quàm *terreo-salina*, quæ adhibitis cautelis mox subjiciendis, vix unquam optato eventu nos destituent.

Ad sanguinem pacandum, ejùsque perturbationes consopandas egregiè sanè conducunt *narcotica*, & *paregorica*. Sed, cùm humores condensent potiùs, quàm comminuant, eorùmq; vires illico evanescant, *medicamenta tantùm subsidiaria* sunt, quæ, urgentibus nimis sanguinis *fermentationibus*, *vigiliis*, *doloribus*, *diarrhæis*, &c. usui esse debent; & tum quidem (quatenus tumultus sedant & sanguinis constrictioni non parum afferunt) plurimi æstimanda sunt.

Narcotica, & paregorica non raro iis subserviunt.

Nostram

Autoris
sententia de
terreo-sali-
nis confir-
matur.

Nostram de *terreo-salinis* sententiam ratione & veritate niti ipsa *palliativa* evincunt, *tum interna*, quorum præcipua sunt *cortex Peruvianus*, *alumen*, *vitriolum Martis*, *radix tormentillæ* cum amaris, & salibus exhibitæ: *tum externa*, ut *pericarpia* ex *bursâ pastoris*, *plantagine*, *radicibus tormentillæ*, *bistortæ*, *pentaphylli*; *pilosellâ*, *visco oxycanthæ quercifoliis*, *gemmis*, *visco*, aut *cortice teneriori*; *equiseto*, *floribus balaustii*, *rosis rubris*, *fructu cynosbati*, *prunis sylvestribus*, *mespilis*, *malis Cydoniis*, & multis aliis *astringentibus* cum *sale communi*, *alumine*, aut *alio quovis sale*, vel *aceto* contusis, & in *cataplasmatum formam* redactis; vel ex *conservis astringentibus*, *rosarum nempe rubrarum*, *prunorum sylvestrium*, &c. quæ cum *saccharo* (*salis unâ specie*) conficiuntur: *Astringentia* autem unanimi omnium consensu à terreis particulis, & *amara* à *terreo-salinis* vim suam mutuuntur, præclara ergò, & præstantissima (si non omnia) *Palliativa* sunt *terreo-salina*. Alia *cataplasmata*, *emplastra*, &c. ex *discussivis*, & *calidis* composita, *materiæ morbificæ* coctioni, adeoque *Febris curationi* absolutiori, non verò *palliationi* (utî in seq. cap. patebit) interserviunt.

Quâ ratione
operantur
cataplasma-
ta terreo-
salina.

Cataplasmata terreo-salina hâc ratione operantur. *Salia* cataplasmatum humore dissoluta quoddam *murie* genus efficiunt, quæ astringunt.

astringentium (scu *terreorum*) vim potentèr elicit sibi que adsciscit; eadem *muria* ob dissolutas salium particulas validissimè penetrat, quare cataplasmatibus carpi, ubi pulsus micant, aliève teneriori parti, tenui, & rarâ cute vestitæ, & vasis sanguiferis distinctæ admotis, dictæ *muria* (quæ quasvis vel solidiores & inanimatas carnes penetrare valet) facilis ad sanguinem patet aditus, eoque magis, quoniam partes cataplasmatibus subjectæ humido eorum tepore tenerescunt; Proinde, cataplasmatibus nocte dièque gestatis, salinæ, & terræ particulae sanguini continuò suppeditantur, donec earundem sufficiens (ad *cruditates comminuendas & sanguinem compellendum*) quantitas suggeritur, unde *paroxysmi* (eâdem ratione, ac si *terreo-salina* per os introsumpta fuissent) *sistuntur*.

Nihilominus nullus dubito, quin pericarpiorum, &c. stricta ligatio auxilii aliquid adferat; quandoquidem (rarissimè licet (ipsæ ligaturæ paroxysmos inhibent; non quia (utè vulgò traditur) sanguinis motum interrompentes febrilem fermentationem sedant, (quæ enim sanguinis motum impediunt eundem in furorem adigunt) sed quia dolor, qui à ligaturis fit, partes sensiles indefinenter laceffens, continuam earum *contractionem* (quæ etiam evenit à gravi, & permanente formidine, ab immersione in aquâ, &c.) parit; quæ mirâ
ejus

ejus communicatione in *Part. prim.* expositâ, totam membranarum seriem pervadit, vasâque sanguifera & omnes partes contractioni aptæ, dolore persistente, coarctantur; *cruda* ergò *particula* in sanguine (non secùs ac si ab astringente fiat) compresso (ad tempus saltem) detinentur.

Cortex Peruvianus
est terreo-
salinus.

Quòd celeberrimus *cortex Peruvianus*, cujus effectus, & præstantiam omnes summâ cum admiratione intuentur, *terreo-salinus* sit, sole meridiano clariùs elucet. Nemini ignotum est *stypticitatem* terreis, *amaritudinem* terreo-salinis particulis deberi; sed *cortex Peruvianus* est *styptico-amarus*: Ergò.

Non *oleosus* est, aut *sulphureus*, cum minùs sit inflammabilis; nec *spirituosus*, quoniam non tanquam corpus spiritibus refer-tum sensus ferit; nec *aquosus*, quia impensè ficcus est; Ergò *terreo-salinus* est.

Quinetiam arte chymicâ sollicitatus *terræ* & *salis* multùm; *spiritûs*, *olei*, aut *aquæ* exiguum quantitatem præbet.

Quo magis alia *palliantia* terreo-salina sunt, eò certiùs paroxysmos tollunt; at *cortex Peruvianus* omnibus aliis longè antecellit; quapropter necessarium videtur, ut *terreo-salinus* sit.

Sic tandem proditur quâ ratione præclarus ille *cortex* ab Indiâ petitus, & *astringentia salibus*, vel *amaris juncta*, tum internè,
tum

tum *externè* adhibita *accessiones febriles* sup-
primunt.

Quòd autem *Cortex* inter *terreo-salina* fa-
cilè palmam præripit, & paroxysmos febriles
quàm certissimè fugat, medicos penè omnes
in admirationem rapit. Sed advertendum,
Quòd in quibusdam *terreo-salinis particulae*
salinae terreis laxè, & dissolutè alligantur,
horum terreæ particulae in ventriculo cunc-
tantur, vixque venas lacteas subintrant, sed
trajectis per intestinorum foraminula minu-
tioribus, & acrioribus salinis, crassioribus
his particulis introitus denegatur, & *salinae à*
terreis liberatae in sanguine minùs efficiunt.
Hujusmodi *terreo-salina* facilè dignoscuntur,
quia gustui vix alium quam salinum saporem,
relictò circa linguam, & fauces stypticitalis
sensu, suppeditant; solæ enim salinae parti-
culæ, terreis exteriùs relictis, quæ styptici-
tate suâ fauces afficiunt, percolantur, & lin-
guæ porulos penetrant. Hujus generis sunt
alumen, vitriolum commune, vitriolum
Martis, & salia cum astringentibus arte tan-
tùm coagmentata; quæ ideo alvum etiam
magis constipant, proptereà quòd, salinis
particulis per *venarum lactearum* oscula tra-
jectis, terreæ magnâ ex parte in intestinis
restant.

*Quare inter
terreo-salina
excellit.*

In aliis *terreo-salinis* terreæ & salinae par-
ticulae firmiùs coherent, & artius se invicem

amplectuntur; tum è ventriculo simul eji-
ciuntur, & venas lacteas subeunt, junctisque
viribus paroxysmos debellant. Hæc *amari-
tudine* suâ dignoscuntur, quæ (ni nos nostra
fallit conjectura) ideò sentitur, quia terreæ
& salinæ particulæ arctiori nexu combinatæ
linguæ poros unâ permeantes, ob *terrearum*
asperitatem sensum rudiori modo, & ingra-
tiùs feriunt, aliter non reddi potest ratio, cur
non, (cùm amara sint *terreo-salina*) omnia
terreo-salina sint amara; & cur non amara
(saltem magis terreæ) non perindè, ac Vi-
triolum Martis, aut alumen alvum consti-
parent.

Ex his demùm alia *magis*, alia *minùs* ter-
rea sunt; hæc quia sal in illis prædominatur
amaritudine suâ citiùs, *illa* tardiùs gustûs sen-
sorium afficiunt, & amaritudinem suam ali-
quatenus reservare videntur; quia *terreæ*
copia requisitam penetrationem retardat.
Quamvis hæc, & *illa* cruditates comminuere
valent, amara tamen magis terreæ sanguinem
potentiùs constringunt, adeòque *palliatio-
ni* summum fastigium imponunt, & in hoc
Cortex Peruvianus omnibus aliis *amaris* an-
tecellit.

His præmissis, exigui erit negotii, quam-
vis maximi momenti, omnium phænome-
nōn à corticis Peruviani usu provenientium
rationes patefacere. Quamobrem, cùm sit
omnium

omnium *palliativorum* præstantissimum, cæterorumque scientia ex ejusdem consideratione elucescat, eis brevitatis causâ valedicemus, & ad hunc *palliativorum* facilè principem calamum restringemus.

Obiter notandum, quòd, præmissis ritè perpenſis, optima *cortici succedaneum* investigandi ratio apparet. *Aliquid nempe querendum est terreo-salinum, sed stypticoamarum, quod amaritudinem asperiores quasi in recessu habet, cujus compages, quoad salis & terræ nexum, stabilis est, & firma.* Inter *cortices* (utl nobis videtur) disquisitio instituenda est, quia *cortici Peruviano* magis sunt analogi, & ut plurimum admodum terrei; ac præterea *sal & terræ* in eis (qui aëris, venti, caloris, & frigoris injuriis, calli instar, obdurescunt) arctiùs sibi invicem alligantur: Minùs denique *oleosa* sunt, *spirituosa, & aquea.*

Phænomena à corticis Peruviani usu se proferentia explicantur.

I. *Corticis Peruviani vires in sanguine diutiùs persistunt* ob firmiorem illum *terræ & salis nexum*, qui non facilè resolvitur, præfertim verò ob terrearum particularum (quæ post cruditatum comminutionem ex se ad paroxysmos inhibendos sufficiunt) indolem indomabiliorem.

Phænomena à corticis usu
provenientia
explicantur.

2. *Præ omnibus aliis, ob rationes modò allatas, paroxysmos sistit.*

3. *Si, fugatis à cortice paroxysmis, ejus usus non continuabitur, morbus post aliquot septimanas ut plurimum recrudesceat. Quia, cruditatibus in sanguine remanentibus, adhuc Febrilis subest diathesis; quæ, aut absumptâ corticis vi, aut, sanguine purgationibus, aliisve causis excitantibus agitato, & referato, cruditates denuò (modo in Part. 2. c. 5. exposito) dimittuntur, in angustiis coacervantur, &c. unde recidiva fit.*

4. *Purgatoria, vomitoria, aliæque sanguinem exagitantia, & rarefacientia recidivas pariunt, ob rationem in præcedenti paragrapho propositam.*

5. *Regimen calidum, decubitus in lectulo, vinorum & cardiacorum generosiorum usus, &c. corticis operationem aut eludunt, aut plurimum retardant. Quia sanguinis dilatatio, & rarefactio, quæ à calore conciliantur, constrictioni, quæ à cortice expectatur, strenuè se opponunt.*

6. *Sic ulcus internum, pulmonum putà, renum, &c. non solum corticis effectum protelat, sed nonnunquam eludit, & paroxysmos prius abactos paucis diebus revocat. Quoniam heterogeneus, & fordidus ulceris ichor sanguini se immiscens ejus compagem referat, & perturbat, & febrem (quam Hecticam nomi-*

nominaamus) excitat, quæ (utî decubitus in lecto, insolatio, purgatio, &c.) dum sanguinem rarefacit, & exagitat, corticis vim *constrictivam* amolitur; &, (ichore sanguini perpétim suggesto) paroxysmos priùs abactos denuò accersit.

- 7. *In Febris calidioribus, quarum remissiones obscuræ sunt, non rarò perniciosus est, & quandoque fatalis, præsertim si febricitantes lecto affixi sint, juvenes, temperamenti sulphurei, &c. aut tempestas calidior.* Ratio quidem in promptu est, quia nimirum sanguinis rarefactio ejus constrictioni, & quieti obest; & interea *materia morbifica* tam ab intenso calore, quàm à corticis particulis plurimùm subitòque comminuta sanguinem impensiùs dividit, in furorem adigit, funestòsque tumultus ciet; quare materia nondum eousque cocta, ut evacuari possit, magis tamen comminuta, quàm ut in *angustiis* hæreat, vehementiori sanguinis motu altiùs in cerebrum impingitur; unde fit, quòd febricitantes hâc infaustâ, & lugubri methodo extincti (qui ob incautam, & stolidam medicastro- rum temeritatem haud pauci sunt) convulsionibus, spasmis, aut deliriis tentantur. Medico itaque piaculum fit corticis Peruviani promiscuus usus, quamvis opinio increbuit; *Quòd omnes Febres præcellenti ejusdem vi debellantur.*

8. *Abejus usu paroxysmus vehementior quandoque observatur, ob materiae morbificae præcipitem comminutionem priusquam sanguis ad nimias fermentationes inhibendas componatur, & constringatur.*

9. *Hujusmodi paroxysmus Febris (ni ex genere calidiorum sit) discessum plerumque præfagit. Significat enim sanguinem à cortice plurimum affici, licet non adhuc debitam constrictionem assequatur, quam, continuato corticis usu, & paroxysmi declinatione, ac intermissionis supervenientis frigore, & quiete ad sanguinis contractionem concurrentibus, ante paroxysmi futuri adventum satis certò adipiscetur.*

10. *Paroxysmus à corticis usu imminutus, aut in melius alteratus, aegris in ejus usu persistentibus, idem prænuntiat. Quia hoc non tantum materiae morbificae comminutionem, sed & sanguinis constrictionem inchoatam denotat, alias enim fermentatio à solâ materiae comminutione exacerbescet; declinatione idèò, & intermissione (modo prædicto) conspirantibus, sanguis à cortice satis constringetur, priusquam proximus paroxysmus invaserit.*

11. *Diaphoresin parit. Quia partes ejus salinae serum fundunt, attenuant, & penetrare faciunt, ac poros à limosis obstructionibus expediunt: Et prætereà terræ particulæ sanguinem coarctantes serum exprimunt.*

Unde

Unde etiam omnia ferè *astringentia* alexipharmaca sunt, & sudorem movent.

12. Ab eodem fonte profluit illa *copiosa, & limpida urina*, quæ corticis usum excipere (à Cl. Sydenhamio, à nobis, aliisque non paucis) *observatur*. Eò autem profusior est, quò magis diaphoresis à frigore, &c. præpeditur; unde lectulo affixis, aut quovismodo calentibus minùs competit. Ideò *limpida* est, quia serum citiùs à sanguine constricto exprimitur, quàm ut saturationi colore imbuatur; hâc de causâ urina copiosius reddita semper ferè limpida est.

13. *Liberaliores sudores, aut urina copiosa, & limpida paroxysmorum discessum significant*; quia à sanguine constricto (ut priùs dictum fuit) proveniunt.

14. *Quandoque sedes movet*. Quia humores à feri, & limositatum fusione, & sanguinis compressione defluentes intestina lubricant, & stercus fluidius reddunt; necnon salinis corticis particulis instructi intestinorum membranas ad excernendum irritant, & mucum abradunt.

15. *In substantiâ exhibitus longas in ventriculo moras trahit* ob terream ejusdem compagem, & indolem indomabiliorem, aliâque rationes superiùs allatas. Paroxysmos nihilominus tollit, proptereà quòd omnia liquida ab ægris hausta ejus tincturam (quæ in

ventriculo optimè elicitur) in sanguinem deferunt.

16. *In substantiâ sumptus certiùs & citiùs paroxysmos sistit.* Non tantum quia liquidis omnibus sanguinem versus tendentibus vires suas impertit, sed & ejus tinctura (utì modò diximus) in ventriculo optimè elicitur: Præstantissima est tincturas extrahendi ratio, ut commodum menstruum vasi idoneo inditum in calido loco collocetur, & sæpiùs agitetur; at ventriculus semper calidus est, continuò movetur, & menstruo efficacissimo gaudet. Ergò.

17. *Primi in recidivis paroxysmi plerumquè calidiores sunt.* Quia ob inducias datas spiritus & sulphur reficiuntur, & cruditates magis adhuc disgregatæ sanguinem penitiùs dividunt, &c.

18. *Liquores acidiusculi, & austeriusculi (ut vinum Rhenanum, rubrum Gallicum, granatorum, &c.) cum cortice exhibiti feliciùs succedunt.* Quoniam ejus tincturam promptiùs extrahunt, & cruditatum comminutioni plurimùm conferunt, nec sanguinis constrictioni obfunt.

19. *E contrà, liquores molliusculi, lenes, & aquosi (ut serum lactis, zythogala, ptisanæ, &c.) malè cedunt, cùm ineptissima sint ad vires ejus educendas menstrua, & insuper corticis asperitatem leniunt, & obtundunt.*

20. Cor-

20. *Cortex non tantum Febrem, sed nonnunquam etiam Hydropem inde ortum depellit.* Quia salinis suis particulis humores fundit, & poros excretorios detergit, partesque sensiles ad excernendum sollicitat; & præterea (*quatenus terreus*) serum, dum sanguinem constringit, exturbat; ac (*quâ styptico-amarus*) digestionem confirmat.

21. *Hecticis puerorum Febris occurrat.* Has enim, cum à cruditatibus proveniant, quas cortex absumit, extirpat; Porro fermentationis enormitates reprimat, & digestionem ab eodem emendatâ, sincerus & copiosus chylus lactis æmulus, hecticóque sanguini maximè proficiuus, conficitur.

Cautiones & canones circa Corticis Peruviani usum Observandi.

Ex præmissis liquet, (1.) *Continuatum corticis usum recidivas avertere*, (2.) *Purgationes, vomitiones, regimen calidum, ulcus internum, decubitus in lecto, omnesque causas excitantes corticis viribus adversari, & paroxysmos prius abactos revocare.* (3.) *Eundem in Febris calidioribus minus faustum esse, & quandoque lethalem.* (4.) *Paroxysmorum alterationem, aut imminutionem eorundem fugam sæpenumero præsagire.* (5.) *Corticem in substantiâ efficaciorē esse.* (6.) *Acidiuscula, & austeriuscula commodissima*

Cautiones & canones circa corticis Peruviani usum observandi.

ejus vehicula esse, aquosa verò & mollia ineptissima.

7. Insuper notandum est, *Quòd, si in Febris calidioribus obscure remittentibus (quæ continuas redolent) calidis temperamentis, &c. urgenti aliquâ de causâ, corticem usurpare visum fuerit; ut melioribus auspiciis curationem aggrediamur, diurnus in lecto decubitus interdiciatur, nec, cum aeger se in lectum recipiat, crassis, aut nimis integumentis oneretur; aer ad frigidum potius, quàm ad calidum vergat; cortex acidiusculo, & frigido vehiculo propinetur; potus sit refrigerans (ut ptisana, &c. succo limoniorum, aurantium, spiritu vitrioli, sulphuris, &c. ad levem, gratumque acorem alteratus; venæsectio etiam, ubi plethora subest, celebretur, & si alvus non benè respondeat, injiciantur clysteres emollientes.* Hâc ratione Febrem veriùs intermittentem reddes, & periculum à corticis usu aliàs formidandum amolieris. Præstat tamen, ut cortici per aliquod tempus præmittatur hujusmodi regimen, quò æger adversus illius injurias magis præmunia-
tur. Quamvis cortex in his Febris res quidem lubrica est, & suspiciosa, nihilominus à prudenti Medico, adhibitis cautelis in hoc capite propositis, satis tutò exhiberi potest, at in hâc re multum quidem studii, & judicii ponendum. Agyrta ergò, & mulierculis
nefas

nefas sit, nullâ circumstantiarum ratione habitâ, universis Febricitantibus (quamvis apud Nostrates in more positum est) corticem indiscriminatim obtrudere.

8. *Ubi magna cruditarum congeries, corticis usus periculosus est.* Magna enim moles nonfacilè comminuitur, nec comminuta intra sanguinem coërcetur, sed redundans, & liberiùs jactata diras metastases semper minatur, & non rarò producit. Quinetiam pituitosæ fordes in ventriculo stabulantes corticis particulas oblinunt, & quasi visco implicant; eaque de causâ plurimùm obtunditur, & impeditur; & quandoque gravissimæ & insuperabiles in ventriculo massæ efformantur, quæ eundem opprimentes febricitantibus vitam eripiunt.

9. *In Quotidianis igitur, duplicibus præsertim, & triplicibus, aliisque ingeminantibus Febris convenit aliquid de cruditarum cumulo detrahere, priusquam cortex sumatur.* Cruditates diminuuntur, (1.) Emeticis & catharticis phlegmagogis & abstersivis, qualia sunt inter emetica *sal Vitrioli, oxymel Scilliticum, acetum Scilliticum, &c.* Inter cathartica *Pilula Tartarea Quercetani, aliæque in capite præcedenti enarrata*, quibus semper adjiciendus est cremor tartari, vel tartarum vitriolatum, vel salium lixivialium superiùs laudatorum unum. (2.) Horum salium

lium usu temporibus inter catharſes intervenientibus. (3.) Partiali *materiæ* coctione, & evacuatione, quarum ratio ſeq. cap. edocēbitur.

10. In minorativis uſurpandis ratio habenda eſt cruditatum quantitatis, & plus, minùſve earundem ſubducendum; prout in corpore magis aut minus ſcatent. Ex Cap. de Quotidianis, & Cap. de Febris ingeminantibus in P. 2. manifeſtum eſt, quā proportione in his, vel illis Febris abundat.

11. In Febris diutiùs, & perſpicuè intermittentibus cortex tutiſſimus eſt, & commodiſſimus. Quia præmiſſorum discriminum nullum ſub eſt, & ſanguinis pacatori, & compactiori conditioni à corticis uſu expectandæ, harum Februm intermiſſiones non parùm tribuunt. Unde

12. In Quartanis, & Tertianis Autumnalibus; necnon Vernalibus minus exquisitis, & clariùs intermittentibus, optato eventu vix unquam deſtituimur.

13. Si in Febre ardentiori, ut pote Tertianâ exquisitâ, continuâ remittenti, &c. cortice ad ℥vj. vel vj. ſumpto, nullum levamen, aut notabilis in melius alteratio ſentiatur, ſed Febris potius excandeſcat, à corticis uſu omninò deſiſtendum eſt, & ad regimen refrigerans & paregoricum confugiendum; uſquedum Febris ad caloris gradum fatiſ remiſſum (à ſagaci

sagaci solummodo Medico dignoscendum) redigatur; & tum quidem (cautè tamen, regiminis frigidi præfidiis non omissis) cortex resumí potest.

14. *In segnioribus, & frigidioribus Febris, ubi materia crassa est, & torpida, tempestas humida, aut frigida, & constitutio minus spirituosa, & sulphurea, agris cum vinis tartareis, & austeriusculis, ut Rhënanis, &c. porrigatur. Quia corticis virtutem expeditiùs eliciunt, & cruditatum comminutionem promovent. Et subinde vini haustulus illis propinetur.*

15. *Istiusmodi vinis non incommodè substituantur alia vina salibus lixivialibus, aut sale tartari imbuta.*

16. *Consultum est corticis exhibitionem à Paroxysmi declinatione auspiciari. Quia sanguis à declinatione plurimum contractus, & pacatus, corticis constrictioni faciliùs paret, nullumque intermissionis tempus incassum elabitur; quod in brevioribus intermissionibus magni quidem momenti est. Nihilominus hoc non impedit, quò minùs quovis tempore, nisi paroxysmus urgeat, aut ingruat, dari possit.*

17. *Si Febricitantes in summum vite periculum conjiciantur, aut alia aliqua causa morbi palliationem raptim peragendam suadeat, cortex majori quantitate, tenuissimo pul-*

pulvere, vinisque austeriusculis infusus, & cum eisdem agitatus sæpissimè repetatur; interpositâ ejusdem corticis tincturâ saturatissimâ.

18. Ubi ægrorum res in discrimine non versatur, sufficit unius intermissionis spatium corticis ℥ss. ℥v. aut vj. exhibere. Detur ergò interdiu.

19. In Quartanis quâque quartâ horâ ad ℥ij.

20. In Tertianis quâque tertiâ horâ ad ℥j.

21. In Quotidianis & ingeminantibus (præmissis minorativis) quâque secundâ horâ ad ℥j. vel quâque tertiâ ad ℥iv; & quò intermissio brevior sit, eò sæpiùs, & majori quantitate concedatur.

22. Tinctura saturata multoties repetita substantiæ ferè æquivalet, magisque convenit, ubi ventriculus plurimum sordescit. Quia non (ut pulvis) in ventriculo impeditur.

23. Siquando ejus solummodo infusio Febricitantibus arrideat, expedit, ut sit omnino potus ordinarius; sic enim (haud secùs, ac à substantiâ assumptâ omnis liquor sanguinem versus iter faciens ejus virtute imbuitur.

24. Si alvi laxitas palliationem impediat, aut eludat, astringentia, & opiata in usum vocanda sunt; ut tinctura rosarum, tormen-
tilla

tilla, bolus Armena, diascordium; laudanum opiatum, liquidum, &c.

25. Si catharsis à corticis usu exigatur, lenioribus catharticiis cum laudano, & cortice mixtis (ut in capite præcedenti habetur) instituaturs; nè paroxysmi denuò evocentur.

26. Opiata & paregorica summo sunt usui, ubi vigilie, nimie fermentationes, perturbationes, & dolores, deliria, diarrhoeæ, aut dysenteriae febricitantibus molestiam afferunt; necnon ubi sanguis tenuis est, acris, aut calidus.

27. Ubi plethora, aut enormes effervescentie agros infestant, & in discrimen adducunt (& non aliter) sanguinem mittere licet.

28. A medicamentis quibuscunque, præterquam memoratis, vix ulla cortici accedit virtus, multa sæpe detrahitur.

29. Cortici optimè substituantur amara magis styptica (ut centaurium minus, &c.) cum astringentibus sumpta, & pericarpis terreo-salinis adjuncta.

CAP. III.

Curatio consummata, quâ Febres intermittentes radicitus evelluntur.

F*ebres intermittentes radicitus evelluntur, si materia morbifica penitus tollatur; quod solummodo fit, eandem adeò subtiliter comminuendo, ut poros excretorios pervadere queat.*

Hujusmodi penitior comminutio solo calore (quæ ideò materiæ Coctio dicitur) absolvitur; quæ enim à terreo-salinis fit (utì ex recidivis, urinâ crudiori, &c. constat) inchoata est, & imperfecta, nec cruditates evacuationi aptas reddit; quæ calore debitè coctæ facile eliminantur.

Verum enim vero non contemnenda est rudior illa à *salinis* & *terreo-salinis* comminutio: (1.) Quòd materia aliquatenus hoc pacto conficta à calore promptiùs subigitur; pari planè ratione, ac *digestio* in ventriculo sanguinis calori ad alimenta prorsus coquenda subservit. (2.) Quòd comminutio à *salinis*, & *terreo-salinis*, utpote *salibus lixivialibus*, *amaris*, &c. expeditissima est, utì *digestione*, quæ paucis horis; paroxysmorum *paliatione*, quæ non rarò uno, aut altero die absolvitur, manifestum est.

Quamvis materia morbifica solâ coctione pror-

prorsus tollitur ; illud tamen fieri potest præmissâ, vel non præmissâ, paroxysmorum palliatione.

Prima Methodus.

Si, paroxysmis prius abactis, materiam morbificam coquere instituas, tum curandum est, (1.) Ut recidivæ inhibeantur. (2,) Ut sanguis ad coctionis munus obeundum debitè caleseat.

*Prima metho-
dus Fe-
bres inter-
mittentes
penitus tol-
lendi.*

Recidivæ avertuntur. (1.) Terreo-salinorum (sive palliativorum) usu persistendo. (2.) Errores graviore vitando.

Palliativa superiori capite continentur; quod vide.

Omnis in hac re error necessariò provenit, vel à *causis disponentibus*, quæ novas cruditates suppeditant; vel *excitantibus*, quæ diathesin adhuc latentem excitant; Illæ *Part. Prim. cap. prim.* Hæ *Part. Secund. cap. quint.* recensentur; quibus vitatis, exigui erit laboris, aut consilii *materiæ morbicæ* coctionem sensim assequi, quoniam cruditates à terreo-salinis jam plurimùm comminutæ, & in sanguine caloris fonte detentæ, & fotæ indies magis subiguntur; præsertim cùm *causas disponentes*, quæ ex *humectantibus, refrigerantibus, debilitantibus, & dyspeptis* consistunt, avertentes non tantùm res omnes coctioni inimicas declinamus, sed

& eas declinando necessariò ad meliores no-
recipimus. Quinetiam *terreo-salina* (præfers
tim *styptico-amara*) quæ per totum hujus cu-
rationis decursum usurpantur, omnibus, quæ
diathesin foveant, opponuntur: *Primæ* nem-
pe causarum procatarcticarum *classi*, quæ ex
humido-frigidis consistit; quia (modo priùs
enarrato) valdè *exsiccant*. *Secunda*, (debi-
litantibus nempe) quòd digestionem maximè
confirmant, & chylum penitiùs comminuen-
tia sanguificationi plurimùm ministrant, eà-
que de causâ vires reficiunt. *Tertiæ* ex dyf-
peptis consistenti, quoniam eadem conte-
runt. Et denique sanguinem constringendo
causis excitantibus adversantur. Quapropter
styptico-amaris (ut *Cortice Peruviano*, &c.)
continuò adhibitis, parùm aut nihil negotii
superest.

Sanguis igitur ad coctionem absolvendam
terreo-salinorum usu, & causarum dispo-
nentium amolitione, satìs calefcit; nisi aut
tempestas adversa, frigida constitutio, Fe-
bris algida, & diuturna, calidorum admini-
culum postulaverint; tum quidem, habito
moderamine, concedenda sunt vina genero-
sa, cerevisiæ fortiores, cardiaca sulphureo-
spirituosa; & id genus alia *cap. de præserva-*
tione proposita. Nec metuenda est ab horum
usu sanguinis nimia reformatio, cum *palliativa*,
cæteraque omnia eidem obstant.

*Cortex igitur Peruvianus, cum sit terreo-
salinorum, & styptico-amarorum præci-
puum, non tantum ad paroxysmos tollen-
dos, sed & ad diathesin emendandam, causas
excitantes frustrandas, & coctionem matu-
randam, tantis pollet viribus, ut ad Febres
curandas (ut plurimum) unicè sufficiat; &
remedium præstantissimum, maximèque
specificum (penè dixeram adæquatum) jure
merito habeatur; cujus repetitione, usque
diu continuato innititur Arcanum Talboria-
num, tantopere per totam ferè Europam ce-
lebratum; Quod ob ejus famam longè, la-
téque disseminatam, expertam in Febribus
intermittentibus fugandis certitudinem, &
exactissimam cum nostrâ hypothesei congrui-
tatem subjicere visum est.*

Arcanum Talborianum.

*Rx Quinquina opt. (i. e. Corticis Pe-
ruviani) subtilissimè pulverizat. lbj. in-
spargatur alternatim decoctione anisi, &
succo petroselinæ per diem unum, aut alterum;
dein indatur urceo figlino cong. viij capaci;
vas, pulvere jugiter agitato, sensim implea-
tur vino rubro Gallico; fiat infusio frigida per
viij dies; bacillo, spatulæve, aut alio ido-
neo instrumento ter quotidie funditus agite-
tur; & colatura demùm in ampullis vitreis
robè obturatis reponatur.*

*Arcanum
Talboria-
num.*

Vinum hoc medicatum febricitantibus propinavit ad ℥v. vel vj. quâque tertiâ horâ, nisi somnus obstiterit, à paroxysmi præcedentis declinatione ad sequentis accessionem, usque dum paroxysmi evanescere; & deinde (ventriculo jejuno) per sex dies continuos manè, & horis ad minimum duabus à cenâ.

℞ Magma infusionis prioris, additòque Quinquinae recentis pulverizat. lbß. fiat (modo prædicto) infusio per decem dies, &c.

Colatura propinavit ℥v. aut vj. alternis diebus manè tantum per octo dies continuos à sex prioribus numerandos.

℞ Magma secundæ infusionis, & infundetur (ut prius) per alios decem dies, &c.

Hujus dedit ℥vj. alternis diebus manè, per alios 14 dies, & dein per 14 dies quâque tertiâ Aurorâ.

℞ Quinquina lævigatione super marmore in alcool redacta ℥ij. pulveri in ampullâ vitreâ recondito affunde Sp. vin. opt. ℥viij. vas radiis solaribus per quindecim dies expositum quotidie agitetur. Tinctura decantata reponatur in vase vitreo fidelius obturato.

Ubi Febris contumacior præmissis infusionibus non paret, singulis earundem dosibus instillentur hujus Tincturae gut. v, vj, vij aut viij.

℞ Quinquina tenuissimè pulverizat. q. v. & cum Syrup. è succ. Limon. F. Electuarium.

Primâ infusione successu carente, hoc electuarium (quia, uti præmittitur, cortex in substantiâ efficacior est) in usum vocavit.

Cùm ob nimiam repletionem, alvumve non debite respondentem, visum fuerit sedes movere, infusionum prædictarum lbij vini sequentis ℥iv. plus minùs, prout infusiones rariùs, aut sæpiùs sumebantur, ægrique conditio postulabat, adjecit.

℞ Hieræpicæ opt. ℥j, infunde per 8 dies in vin. rubr. Gallic. lbs. vase tribus prioribus diebus semel quotidie agitato: Tinctura decantata in ampullâ vitreâ obturatâ reponatur.

Ubi non insignis est repletio, nec alvus enormiter astricta, magis expedit clysterem ex emollientibus injicere; quia cathartica sanguinem perturbant.

Methodus Talboriana, salvis regulis, & cautionibus à nobis traditis, commodè satîs instituitur.

Secunda curationis methodus, quâ nempe, paroxysmis non priùs fugatis, materiæ coëctio acquiritur.

In hac curatione sanguinis calor utramque

*Secunda
Methodus.*

paginam facit: Hæc ergò morbum profligandi ratio omnia calefacientia, & discussiva (quæ innumera sunt) suo ambitu completitur; aquas nimirum ardentes, & spiritus

vinosos quoscunque, cerevisias fortiores, vina generosa, aromata; stirpes, caules, herbas, fructus, flores, folia, semina, mineralia, &c. calidiora internè, vel externè in pericarpis, &c. adhibenda. Imo coctioni plurimùm inserviunt salia lixivialia, amara, & quæcunque materiæ comminutioni, attenuationi, aut fusioni, conferunt, ut Mercurialia, Antimonialia, Saturnina, &c. quæ nativi, febrilisque caloris adminiculo, cruditates efficacissimè, & citissimè attenuant, & fundunt.

Nunc tuam (candide Lector) memoriam refricans, quæ à nobis narrata sunt, in animum reducas, & sine Lynceâ acie facilè cernes, quo pacto *Terrea, Salina, Sulphurea, & Spirituosa*, varièque ex his (infinittum penè) composita Febres intermittentes, earumve paroxysmos tollunt; unde, prout cuilibet de *his*, vel *illis* observationes suppetebant, *febrifugorum* nomina sortita sunt; quod perplexæ eorum turbæ in immensum augendæ ministravit. Et nè cuiquam ex *principiis naturalibus* suus desit honos, etiam *ipsa aquea*, quòd æstum restinguunt, & in *Febris ardentioribus* aliquid levaminis afferunt, ac sudori materiam suppeditant, à quibusdam in *febrifugorum album* referuntur;

Cautiones, & canones circa hanc curationem observandi.

Calida, & comminuentia eo moderamine concedenda, ut materia morbifica coctio debite provehatur, & Febris non excandescat, & furibunda evadens gravioribus symptomatibus stipetur. Non videmus, quâ ratione Medicus hallucinabitur, aut errore abducetur, si hanc regulam perspectam habeat, & sedulò animadvertat. Imis ergò pectoribus infideat hic canonum Coryphæus, nequando ex animo elabatur.

Cautiones & canones circa hanc curandi methodum observandi.

2. *Propterea si Febrem nimis incitatum deprehendas à calefacientibus abstineas, & ad frigida, paregorica, aliâque id genus confugas, donec Febris permulceatur.*

3. *Febris nimium proritata à calore intensiori, remissione obscuriori, pulsu majori & citatiori, vigiliis magis importunis, somno irrequieto, deliriis, siti ingravescenti, aliisque symptomatis ab æstuenatis dignoscitur.*

4. *Tanquam debiti caloris exemplar, & normam Tertianæ Vernalis moderatioris aspiciatorem æstum proponimus. Proinde,*

5. *In hujusmodi Tertianis nihil prorsus tentandum, sed naturæ (h. e. sanguinis calori) totum permittatur opus; ni Febris errore aliquo exacerbetur; aut demissiùs, quàm par est, subsidens coctionis muneri succumbat;*

bat; aut paroxysmos sistere statuas, priusquam materia coctionem aggrediaris.

6. In calefacientibus adhibendis accurata tempestatis, constitutionis, materiae quantitatis, & qualitatis ratio habenda. Quapropter;

7. In Autumno, aut Hyeme, tempestate, aut constitutione humido-frigidâ, & ubi materia gravis sit & torpida (ut in Quartanis, &c.) minùs addubites aut extimescas Febricitantibus liquores generosiores indulgere, aliâque calefacientia concedere.

8. Aestate verò, aut tempestate calido-siccâ; vegetâ, juvenili, aut floridâ aetate, constitutione sulphureo-spirituosâ, & ubi materia tenuior est, & levior (ut in Tertianâ Vernali exquisitâ, &c.) nè prorsus quidem, (aut saltem multò parcius, omnibusque circumstantiis attentius libratis) concedenda sunt.

9. Cathartica & emetica in hac, quàm in priori curandi methodo magis ex usu sunt, quoniam nullus subest paroxysmos revocandi metus; cum non, nisi curatione absolutâ, sistantur.

10. Cathartica & emetica commoda sunt, ubi magna cruditarum congeries ventriculum gravat, & digestionem, & curationem plurimum obest; ut in Quotidianis simplicibus, duplicibus, & triplicibus; Tertianis duplicibus, Quar-

Quartanis triplicibus, &c. Et in omni *Febre* ad cruditates priùs coctas evacuandum.

Notandum, Quòd *vomitoria* (quamvis à nonnullis tanquam *Febrifuga* insigni laude celebrantur) *Febres* intermittentes nullâ aliâ de causâ eradicare videntur, quàm quòd, quassatis omnibus vasis, & humoribus, *materia morbifica* tenuior, aut multùm subacta, & cocta è sanguine per majusculos ventriculi poros, quovis vomendi nisu (haud secùs ac saliva musculorum ad os spectantium agitatione, & contractione) exantlatur, citiùs (quàm aliàs fieri potuit) elutriatur, & ejicitur. Unde emetica in *Quartanis* (quarum *materia* crassa est) nequaquam (nisi forsan sub earundem discessu, cruditatibus plurimùm jam coctis) proficua sunt; & in *Tertianis Vernalibus*, (quarum *materia* tenuior est) ab emeticis uberiores fructus sæpiusculè percipimus; quinetiam rationi minimè consentaneum est, ut *medicamentum evacuativum*, quod vix unquam ventriculum præterit, aut pylorum superat, duabus aut tribus horis *materiam morbificam* per totum corpus sparsam perquirat, ac tantopere (ut nonnulli imaginantur) attenuet, & alteret; ut illico excernatur. Ex præmissis fatùs liquet, quâ ratione emetica *Febres intermittentes* nonnunquam (rarò licèt) funditùs extinguunt; & quibus *Febricitantibus* tempestivè, quibus intempestivè propinantur.

11. *Studiose animadvertat Medicus, ut neque vomitoriis, neque catharticis, nec quovis alio pacto, venæ-sectione puta, &c. ægrorum vires labefactet & spiritus exhauriat; omne enim virium & spirituum dispendium cruditatum coctioni officit, & morbum protrahit.*

12. *Ubi magna subest cruditatum moles coctio præpropæra, & nimis præceps suspiciosa est, cruditates enim majori copiâ coctæ, quàm ut promptè eliminari possint, subinde funestas patiuntur metastases; quare in Quotidianis, &c. coctio, præmissis minorativis, sensim promoveatur, & prout materia morbificæ pars aliqua coqui deprehenditur, diaphoresi, diuresi, sedibus, & (si res postulet) vomitoriis amandetur.*

13. *Cruditatum coctio salium lixivialium, amarorum, &c. ope, quia ocysimè (quàmvis inchoatè) easdem comminuunt, acceleratur.*

14. *Eandem etiam expediunt vina austerrinscula, quoniam particulis salinis, & sulphureis cruditates comminuunt.*

15. *Materiæ morbificæ reliquiæ (quasi tot Febris demolitæ tuderæ) à morbi discessu diaphoresi, diuresi, & leniori catharsi asportentur.*

CAP. IV.

De diatheseos Febrilis emendatione.

Diathesis Febrilis in melius provehitur, si causas eandem foventes amoliaris; & ad emendantes te recipias. Has *Part. 3. cap. 1.* illas *Part. 1. cap. 1.* palam fecimus.

Quâ ratione diathesis Febrilis emendatur.

CAP. V.

De damnis à Febre intermittente illatis resarciendis,

A Febre intermittente, quamvis probè curatâ, carnis, virium, sulphuris & spirituum jactura evenit. Quæ omnia (subductis prius, & expurgatis morbi fæcibus) refarciuntur, (1.) Digestionem validam & sanam reddendo, & appetitum acuendo: Appetitus dejectus, digestioque dubia, & elangescens vinis, & cerevisiis absynthiatis, centauriatis, aliisque amaris non ita pridem memoratis pristinae sanitati, & vigori restituntur. (2.) Si convalescentes eupeptis & euchymis (cap. de Præservatione recensitis) vescantur, & subinde (spirituum & sulphuris reficiendi, & restaurandi causâ) vini generosioris haustulum absorbeant.

Quâ ratione damna à Febre intermittente illata resarciuntur.

A *Febribus* verò malè judicatis oriuntur præterea *cacochymia*, *leucophlegmatia*, aliæque affectiones *cruditatibus* scatentes (P. I. c. i. traditæ) quæ, (cùm *materia morbifica* planè eadem sit) haud secus ac *diuturni* & *pessimi moris Febres intermittentes*, *cruditates* *comminuendo*, *coquendo*, & *eliminando*, *sulphúrque* & *spiritus suppediando*, *digestionem* & *appetitum erigendo*, &c. profligantur; quare medicamenta probatissima his morbis debita, utpote *salia*, *lixivialia*, *amara*, *cathartica*, &c. ex præmissis petenda.

F I N I S.

Paginis 1. 101. & 185. pro ABSTRACTIORIBUS
lege ABSTRUSIORIBUS.

64

22